

SVETISLAV BASARA

Mein Kampf

*Kružec i kružec u sve širem luku
Soko ne čuje više sokolara.
Sve se razliva; središte popušta;
Puko bezvlašće preplavljuje svet,
Kulja krvomutna plima, na sve strane
Obred nevinosti davi se u njoj;
Najbolji ni u šta ne veruju, dok se
Najgori nadimaju od žestine.*

*Besumnje, na pomolu je neko otkrovenje;
Besumnje, na pomolu je Drugi Dolazak.
Drugi Dolazak! Tek što reč izustih,
A grdna slika iz Spiritus Mundi
Već vid mi muti: u pesku pustinje
Lavlje obličje sa glavom čoveka,
I okom praznim, ko sunce okrutnim,
Kreće lene sapi, dok svuda okolo
Teturaju se senke gnevnihi ptica.
Opet pade tama; ali ja sad znam:
Dvadeset vekova tvrdog sna
Pretvori u mòru škripa kolevke;
No kakva se to zver, svoj čas dočekav,
Vuče k Vitlejemu, da se u njemu rodi?*

V. B. Jejts, „Drugi dolazak“
(preveo Milovan Danojlić)

Prošle jeseni naprečac sam prestao da vozim bicikl. Oštar bol koji se protezao od krsta sve do palca na desnoj nozi zauvek me je izbacio iz sedla. Posle mesec i po dana potucanja po specijalističkim ordinacijama, saopštili su mi da bolujem od *discus cherniae*. Na kraju sam završio na odeljenju neurologije gde sam upoznao Aprcovića. Aprcović je bolovao od raka prostate. Ležao je tu jer na onkologiji nije bilo mesta. Na neurologiji uvek ima mesta. Pacijenti na neurologiji brzo umiru i ustupaju lebensraum sledećoj grupi nevoljnika na koje je došao red da umru. Ležalo je tu, na neurologiji, još poprilično pacijenata koji su, strogo uzev, trebalo da budu smešteni na drugim odeljenjima. Ali su zbog nedostatka prostora završili na neurologiji. Niko ne voli da leži na neurologiji. Razlikovanje neurologije i neuropsihijatrije još uvek nije uhvatilo korena u našem narodu – narodu koji usled zatucanosti nije u stanju da razlikuje ni mnogo važnije stvari – pa se na pacijente sa neurološkim dijagnozama gleda kao na psihopate. Često s pravom. Mnogi se ponašaju kao psihopate. U stvari – većina. Ali ne i Aprcović. Aprcović je bio najduhovniji čovek koga sam upoznao u svom životu. Nije mi bilo potrebno mnogo vremena da to shvatim, iako mi se spočetka učinio malo čudnim. Pa čak i jurodivim. Nimalo nije okolišao. „Žao

mi je, dragi gospodine“, rekao je Aprcović čim su me spustili u krevet, „što neću živ dočekati kraj sveta. Biće to veliki događaj. Biće to, zapravo, jedini istinski događaj. Sve ukazuje na to da je kraj sveta blizu. Nadam se da ste religiozni. Ako ste religiozni, znaćete šta govorim. Imaćemo o čemu da razgovaramo.“ „Religiozan sam“, rekao sam. I to je bilo tačno. Moja religioznost jeste bila mlaka, nestalna, neuravnotežena, ali mirne duše sam mogao reći da sam religiozan. Aprcović je odmah potom primio neku injekciju, morfijum pretpostavljam, i momentalno zaspao, a medicinska sestra, koja mu je ubrizgala injekciju, rekla je da ne obraćam pažnju šta Aprcović govori. „Ne zna šta priča, siromah. Neprestano je pod snažnim analgeticima. Stalno trabunja o kraju sveta.“ Nimalo mi se nije dopala ta medicinska sestra, plavokosa guska koja je mašta-la o ulozi na filmu i od prvog dana davala sve od sebe da mi se dopadne jer je iz nekog razloga mislila da joj mogu pomoći da ostvari svoje sumanute ambicije. U stvari, ništa mi se nije svidalo na tom odeljenju. Osim Aprcovića i mene, u sobi su bila još četiri pacijenta. Od kojih su trojica bili šlogirani i nepokretni. Ništa drugo nisu radili niti su bili u stanju da rade osim da bez prestanka vrše nuždu u one odvratne posude nazvane imenima pernatih živine. Da smo bili na filmu – što bi našoj medicinskoj sestri sasvim odgovaralo – ta trojica bi bili statisti, prosto su morali da budu tu, jer osim na VMA, gde nisam imao pristupa, bolničke sobe u kojima leže samo dvojica srodnih duhova, praktično ne postoje. Četvrti cimer, Drempetić, uopšte nije bio bolestan. Naprotiv. Pucao je od zdravlja. Pre nekoliko godina – rekao je Aprcović – Drempetić

je primljen u bolnicu zbog neke bezazlene hirurške intervencije i više nije hteo otuda da izade. Decidirano je odbio da izade, ničim nije mogao da obrazloži to odbijanje, ali je ipak ostao i, kako izgleda, nameravao da zauvek ostane na odeljenju neurologije, u sobi broj 4, u kojoj je zaveo neku vrstu strahovlade. Imao je jake veze, taj Drempetić, nekadašnji računopolagač u Ministarstvu inostranih poslova koji je decenijama službovao, špijunirao i potkazivao po ambasadama i konzulatima SFRJ u zemljama Trećeg sveta. Nikakav naročit rang nije imao – bio je običan činovnik, tako reći mastiljara – ali je imao jake veze. „MIP je kao tajno društvo. MIP funkcioniše po principu masonske lože. To su opasni ljudi. Ne treba im se zamerati“, rekao je Aprcović. „Bivši načelnik neurologije, primarijus Mandić“, rekao je Aprcović, „bio je čvrsto odlučio da uljeza istera iz bolnice, ali stvar se završila tako što su iz bolnice isterali njega, primarijusa Mandića, svet-ski poznatog neurohirurga. Namestili su mu aferu, neko fiktivno seksualno napastvovanje; tu se nečasno ponela naša medicinska sestra Milica, kojoj su zavere-nici iz senke, mipovski masoni, obećali veliku ulogu u nekom filmu. I primarijus Mandić je morao da ode. Sada je direktor jedne privatne klinike u Švajcarskoj. A Drempetić je zadržan na odeljenju neurologije. Kako se čini – zauvek. Ne pada mu ni na kraj pameti da se odrekne besplatnog smeštaja, ishrane i kablovske televizije. Niko se više i ne usuđuje da postavi pitanje Drempetićevog bespravnog boravka u uglednoj zdravstvenoj ustanovi. A Drempetić se baš osilio. Niko ne može da bude otpušten ili, pak, primljen u rad-ni odnos na odeljenju neurologije bez konsultacija sa

Drempetićem. Koji sada puca na visoko. Cilj mu je da bude postavljen za člana Upravnog odbora Poliklinike. Zato gotovo nikad i nije u sobi, u svom krevetu. Ide uokolo i lobira. Poteže svoje veze. Neprestano je na telefonu. Verovatno će uspeti u svom naumu. Ima jak motiv. Novčana naknada člana Upravnog odbora Poliklinike premaša osmdeset hiljada dinara.“ „A medicinska sestra, ta Milica“, reko, „šta se sa njom dogodilo? Je li otpuštena?“ „Ne! Uopšte ne“, rekao je Aprcović. „To je ista ova medicinska sestra koja meni daje morfijum, a vama donosi tablete nimulid i tetrazepam. Čak su je nagradili ulogom na filmu, kratkom epizodom, daleko ispod uloge o kojoj je sanjala. Silovali su je njih deseterica u nekom podrumu, u ogavnoj sceni kakvih je prepuna naša kinematografija, mada se po odeljenju govorka da to u stvari i nije bilo silovanje, ako razumete šta hoću da kažem.“ Samo što je to izgovorio, u sobu je ušla naša medicinska sestra Milica i ubrizgala Aprcoviću morfijum. Jeste Aprcović imao strašne bolove, jesam ja laik u tim stvarima, ali mislim da su mu davali isuviše morfijuma. Kao da su hteli da ga učutkaju. Ja sam dobio svoje sledovanje tableta nimulida i tetrazepama koje sam progutao reda radi iako uopšte nisu delovali. Progutao sam, kažem, tablete uprkos tome što, kada je u pitanju medicina, verujem samo u ortopediju i hirurgiju. Sve ostale grane, sve te tobožnje specijalizacije po mom mišljenju, najobičnija su vašarska magija. Medicinska sestra je tog dana bila baš napadno našminkana. Da se sve to odvijalo dvadeset pet godina ranije nesumnjivo bi mi i namigivala. Mora da me je videla na filmu, u jednoj beznačajnoj epizodi u kojoj sam se, verovatno

u nastupu privremene slaboumnosti, kojoj sam i inače sklon, pojavio na nagovor mog poznanika, režisera, pa je ona, medicinska sestra, pomislila da ja vedrim i oblačim u domaćoj kinematografiji, da sam ja Vitorio de Sika ili čak Drempetić srpskog filma. Umesto da se razbesnim, kao što je trebalo da učinim, ja sam se rastužio i prisetio jedne slične propale ženske ambicije iz daleke prošlosti. Malo je nedostajalo da zaplačem. Medicinska sestra me je podsetila na izvesnu Cucu, prodavačicu u prodavnici obuće *Planika* u podzemnom prolazu kod palate Albanija, sa kojom sam središnjom sedamdesetih godina prošlog veka bio u nekoj vrsti ljubavne veze. Bilo mi je na trenutak drago što u meni emocije nisu sasvim zamrle, Aprcović je spavao, šlogirani cimeri su bez prestanka vršili malu i veliku nuždu u govnerske posude šireći nesnosan smrad od koga sam pokušao da se sakrijem u uspomene. U kojima je takođe vonjalo na amonijak iz prostog razloga što su nastajale u podzemnom prolazu kod Albanije, u kome se u to vreme nalazio loše održavani javni WC, stecište homoseksualaca voajera koji su po ceo dan simulirali da mokre i pohotno posmatrali polne organe drugih korisnika WC-a. Tada sam imao običaj da sedim u restoranu staklenih zidova, nalik na akvarijum, u žargonu nazvanom *Staklenac*. Pravo ime restorana s vremenom sam zaboravio. Sada se tu, ako se ne varam, nalazi sedište neke prevarantske turističke agencije. Ali u ono doba *Staklenac* je bio prilično otmeno mesto ili sam bar ja tako mislio. Odmah pored *Staklenca*, tačnije preko puta, bila je prodavnica obuće *Planika*. Ta prodavnica je odigrala ključnu ulogu u Cucinom i mom docnijem zbližavanju. Ni

uloga poslovođe prodavnice *Planika* nije bila za potcenjivanje, mada ga nikada nisam upoznao iako sam nekoliko meseci, možda i celu godinu, zahvaljujući spletu teško objašnjivih okolnosti, živeo u njegovom jednoiposobnom komfornom stanu, u Marijane Gregoran 24. Dakle – Jotić. Jotić je bio verovatno najsavesniji poslovođa u čitavoj bivšoj Jugoslaviji, bez preterivanja se to može reći. Savesnost je ispoljavao naročito prilikom zatvaranja i zaključavanja prodavnice obuće *Planika*. Reklo bi se, jednostavan posao, čista rutina, ali Jotić ništa nije prepuštao slučaju. Zahvaljujući staklenim zidovima bircuza *Staklenac*, sve se u podzemnom prolazu videlo kao na dlanu. Tako smo, pretpostavljam, moji kafanski drugovi i ja, opazili izuzetnu predostrožnost koju je Jotić ispoljavao na kraju radnog vremena. Tačno u osam i pet, nakon što bi izbrojao pazar, Jotić je izlazio iz prodavnice i zaključavao vrata. Ništa nije prepuštao slučaju, doslovno ništa. Grčevito se hvatao za kvaku, drmusao vrata, desetinama puta se uveravao da su zabravljena i potom kretao ka (povremeno) pokretnim stepenicama koje vode u Ulicu Moše Pijade. Ili u neku sličnog imena. Ali ne zadugo. Jotića je posle nekoliko koraka obuzimala sumnja. Šta ako je nešto zabrljao, pretpostavljam da se pitao. Šta ako je u trenutku nepažnje ipak zaboravio da zaključa vrata? Zna se da u pozemnim prolazima u svakom trenutku ima lopova koji, pretvarajući se da razgledaju izloge, samo čekaju da neki rasejani poslovođa ne zaključa prodavnicu. Ako je poslovođa rasejan i neodgovoran, pa ne proveri da li je sa bravom sve u redu, lopovi tokom noći iznesu sve iz prodavnice. Oni drskiji znaju i da se poseru iza

tezge, da bi ujutru užas zaposlenih bio još veći. Jotiću se to, kako vidimo, nije moglo dogoditi. Ali mu se ipak dogodilo nešto gore o čemu će biti reči kada na to dođe red. Jotić se, dakle, uvek iznova vraćao na mesto pljačke koja bi se jedne noći svakako dogodila da on nije bio rob savesti i da nije pomno proveravao zaključanost objekta. Ne jednom ili dvaput. Mogao bih se zakleti da je bilo dana kada je Jotić najmanje stotinak puta odlazio do pokretnih stepenica, tu zastajao, i ponovo se vraćao da drmusa vrata. Tek bi negde oko deset sati skupio dovoljno samopouzdanja da ode kući. Gde ga je ponovo sustizala sumnja, pa je ponovo, oko pola dvanaest, čak sa Karaburme dolazio u podzemni prolaz, nekoliko puta proveravao da li je sve u redu i uspevao da blagovremeno uhvati poslednju „šesnaesticu“ koja je polazila u dvanaest i deset. Treba znati da je podzemni prolaz kod Albanije sedamdestih godina prošlog veka bio prometno i otmeno mesto. Tu je avangarda Miljakovca, Ceraka, Petlovog brda i drugih udaljenih naselja dovodila svoje trajno ondulirane supruge da gledaju izloge sa uvoznom robom i da se provozaju čudom ondašnje tehnike, pokretnim stepenicama. Jotićeva revnost se pročula, pa su šereti iz raznih krajeva Beograda svake večeri oko pola osam dolazili u *Staklenac* da piju pivo i posmatraju Jotićeve rituale zaključavanja i proveravanja zaključanosti. Sve dok Jotić jednoga dana nije nestao. U doslovnom značenju te reči. Nestao bez traga i glasa! Pridružio se neveseloj i neuhvatljivoj socijalnoj grupi *nestalih osoba*. O čemu su *Večernje novosti* uredno i u nekoliko nastavaka izveštavale, jer su u to doba – sredina sedamdesetih – ubistva, otmice i misteriozni

nestanci još uvek bile senzacionalne stvari. Nekako u to vreme – ne sećam se tačno kako – upoznao sam se sa Cucom. Ubrzo smo počeli i da izlazimo. Sačekivao bih je posle posla pa smo odlazili u Skadarliju, na korzo, girice i pivo. Jedne večeri Cuca me je odvela u stan i podala mi se. Bio je to stan bivšeg poslovođe Jotića. Jer – nakon što je Jotić zvanično proglašen mrtvim – komforni jednoiposobni stan dodeljen je Cuci. Glasovi zavidljivaca su govorili da se Cuca dokopala stana zahvaljujući tome što se u više navrata podala predsedniku stambene komisije, Delčevu. Ona je, pak, tvrdila da je bila prva na famoznoj *Listi čekanja*. Ipak, nije ni izbliza bila tako savestan stanar kao *nestala osoba* – tako smo ga zvali radi depersonalizacije – i bilo je pravedno da joj, bar na neko vreme, zapadnem ja, koji ne samo da nisam imao stan, nego ni prijavu boravka u Beogradu. Cuca je bila dobar radnik, ali pomalo na svoju ruku. Nosila je, na primer, svilene bokerske gaće, a kada je oblačila farmerice, gaće uopšte nije nosila. Tu ekscentričnost je pravdala higijenom. Klasične ženske gaćice – tvrdila je – sadrže određen procenat sintetike, pripijene su uz telo, ima tu i lastiša, a sve to skupa pogoduje razvoju bakterija i kao rezultat ima neprijatan miris. „Pica, dragi moj“, rekla je Cuca, „mora da diše.“ Insistirala je da se lično uverim i da joj pomirišem „picu“. Koja je, vaistinu, mirisala na lavandu, hlороform, naftalin, terpentin ili na nešto još mirisnije. Pre nego što je otkrila prednosti gaća za bokserе perolake kategorije, u koju je i ona spadala, Cuca je šila prostrane gaće od muslina. Posle – kada je počela da donji kupuje veš u prodavnici sportske opreme *Elan* – sve je išlo samo

od sebe. Mada ne sasvim glatko. Prodavcima u *Elanu* je postalo sumnjivo zbog čega jedna krhka devojka kupuje na desetine boksterskih gaća, pa su je za svaki slučaj prijavili Državnoj bezbednosti. Državna bezbednost ih je oterala u materinu. Ali ih je istovremeno i pohvalila za ispoljenu budnost; neka samo nastave tako, ali neka ne preteruju. Cuca se posle toga lažno predstavila kao ekonom nepostojećeg BK *Čukarički* i na kraju je – da bi sve izgledalo uverljivije – kupila nekoliko pari boksterskih rukavica koje smo povremeno koristili u pijanstvu, prilikom čestih fizičkih obračuna. Tako smo rešavali neizbežne nesuglasice, u duhu fer pleja. Nije imala ništa protiv da je s vremena na vreme nokautiram, pod uslovom da joj ne raskrvarim lice. A za tako nešto su boksterske rukavice kao stvorene. Istine radi treba reći da sam i ja popio dosta nokauta, naročito u noćima kada sam bivao pijaniji od Cuce, koja je – uprkos perolakoj građi – imala tešku ruku. Eto, po tome se vidi da ni Cuca ni ja nismo zasluživali komforan jednoiposoban stan čiju smo dragocenu površinu traćili – budimo pošteni – na totalne gluposti. Gotovo da smo upropastili višegodišnji trud u nepovrat nestalog Jotića. Koji je – Bog da mu dušu prosti – sve svoje slobodno vreme provodio u uređivanju svog *lebensrauma*. Sve je to, sav taj skupoceni nameštaj, zajedno sa stanom, pripalo Cuci jer Jotić nije imao srodnika. Jotić je pravio i umetničke slike od slame. Bio je pravi virtuoza u toj – sme li se reći – likovnoj tehnici kojoj su naročito bili skloni penzionisani podoficiri. Tehnika se sastojala u sledećem: slama se rasecala po uzdužnoj osi, dobijene polovine su presovane među stranicama *Male Prosvetine enciklopedije* (koja uopšte nije bila

mala) i posle su se lepile jedne do druge, sve dok se na kraju ne bi pojavio markantni profil Josipa Broza Tita. Svi zidovi Cucinog stana bili su prekriveni slamnatim slikama maršala Tita. Cuca nije imala srca da ih pobaca. Kao što nije pobacala ni Jotićeve vajarstva dela – *Ajfelovu kulu*, *Spomenik na Kadinjači* i *Beogradanku* – napravljena od palidrvaca. Tada još nije bilo plastičnih upaljača ili su bili retkost, pa je građevinski materijal Jotićeve umetnine vandalski straćen na paljenje cigareta, sve dok ta vredna dela nisu načisto upropašćena. Cuca je, zbog ekscentričnosti i komoditeta, po stanu uglavnom šetala gola. Iz nekog razloga nije volela politički sistem socijalističkog samoupravljanja – iako joj je socijalizam dao sve, čak i komforan stan u neverovatnoj dvadesetpetoj godini – pa je znala da se naguzi ispred maršalovog slamnatog portreta i da zvonkim glasom izrecituje pesmu koju je bila sama spevala: „Druže Tito bela lica, vidi šta je mlada pica.“ Dokaz više da nije zasluživala stan. Mada pretpostavljam da maršal, veliki ljubitelj žena, ne bi imao ništa protiv da vidi Cucinu „picu“, školski primer mlade pičke. Svejedno, taj njen postupak predstavljao je takoreći flagrantno kršenje *Zakona o liku i delu Josipa Broza Tita*. Što nije promaklo budnoj pažnji Dojčinovskog, predsednika kućnog saveta, koji je živio u stanu do Jotićeve, sada Cucinog, i koji je smatrao da je velika nepravda što se u stan jednog tako poštenog čoveka, uselila jedna takva faćkalica i namiguša sa nepunih dvadeset i pet godina. Dojčinovski je dobar deo svog vremena provodio prisluškujući (pomoću čaše naslonjene na zid) razgovore u Cucinom stanu. Razgovore u ostalim stanovima prisluškivao je

preko cevi parnog grejanja. Bio je razvio čitavu tehnologiju prisluškivanja posredstvom kućnih instalacija. Čim je čuo Cucinu skarednu pesmicu o drugu Titu bela lica, Dojčinovski je otišao u Državnu bezbednost i prijavio stvar. Iz pijeteta prema dugogodišnjoj uspešnoj saradnji, nisu ga oterali u materinu, ali su mu rekli da za tako ozbiljnu optužbu mora da ima dokaze. To je potpuno porazilo Dojčinovskog. Dokazi! Očajavao je Dojčinovski, pretpostavljam. Nije ni čudo što zemlja propada i što reakcija podiže glavu, razmišljao je, nagađam. Ranije, u stara dobra vremena, niko nije tražio dokaze. Državna bezbednost je saradnicima nekada verovala na reč. I zato je vladao uzorni red i mir. Dojčinovski se, međutim, nije predavao. Podigao je kredit i u *Elektrotehni* kupio magnetofon grundig s namerom da pribavi dokaz: tonski snimak Cucinih opscenih ogrešenja o zakon. Što mu je – bar je on tako mislio – i pošlo za rukom, pa je sa magnetofonskom trakom uvijenom u *Politiku* ponovo otišao u Državnu bezbednost. Gde su ga, ovoga puta, oterali u materinu jer magnetofonske trake nisu bile validan dokaz na sudu. A osim šuma, krčanja i pucketanja i na njima se ništa nije čulo. Tek je to povredilo i porazilo Dojčinovskog. Ne veruju magnetofonskim trakama! Ne veruju svojim ušima! Ova zemlja mora propasti. Dojčinovski je, mada se to ne bi reklo, bio u pravu. Nije prošlo ni petnaestak godina i zemlja je propala. A nije morala. Bio je to uvod u veliku tragediju koja će se dogoditi istog popodneva. Na povratku iz Državne bezbednosti Dojčinovski nije otišao u stan već u podrum, po tadašnjem običaju preuređen u improvizovanu radionicu. Taj podrum je bio njegova uteha,

njegovo pribežište i – u slučaju atomskog napada – njegova poslednja nada. Tu čak – osim ako se atomski napad jednoga dana zaista dogodi – ni njegova supruga, Dovijana, prva dama zgrade u Marijane Gregoran 24, nije imala pristup. Kao temeljan čovek, Dojčinovski je u podrum skladištio velike količine konzervi, zalihe pitke vode i lekova. Redovno je proveravao ispravnost gas-maski i zaštitnih ABH odela. Čovek prosto ne bi poverovao šta je sve uspeo da sabije u prostor od nekih pet kvadratnih metara. Ali sve se može kad se hoće, kada se ima alat i priručnik *Uradi sam*. Kao i svi solidni ljudi, Dojčinovski je u podrumu-skloništu-ostavi-radionici imao policu na kojoj je u savršenom poretku držao flaše sa rakijom, razređivačem, terpentinom, sonom kiselinom, esencijom, fiksirom i drugim korisnim tečnostima za domaćinstvo dobijenim na poklon ili kupljenim u rinfuzi pa natočenim u otkuvane flaše prethodno pokupljene iz kontejnera i ispred prodavnica PKB-a. Svakoj je flaši radi snalaženja u jednoličnosti sledovala omanja nalepnica: љубова комовица; терпентин; препеченица моја 1967; фиксир; с. киселина. Nalepnice su bile potpuno nepotrebne, bio je to mali ustupak esteticici. Kao čovek reda, Dojčinovski je u svako doba dana i noći znao šta gde stoji. Uzimao je sa police ono što mu je u tom trenutku bilo potrebno ne traćeci vreme na čitanje. Tako je bilo i onog kobnog popodneva nakon što se ponižen i razočaran vratio iz Državne bezbednosti. Dojčinovski je načelno bio protiv pijanstva i alkohola, ali je povremeno znao da popije čašicu-dve na proslavama ili gutljaj-dva u svojoj radionici. Sedeći sav potišten na praznoj gajbi piva, mašio se za flašu sa

komovicom s namerom da se okrepi i da spere odvratan ukus u ustima. Nikome iz Marijane Gregoran 24 nije bilo jasno kako se dogodilo da jedan tako solidan čovek pomeša flaše i umesto komovice potegne dobar gutljaj sone kiseline. Ali dogodilo se. Dojčinovski bi verovatno umro u najcrnjim mukama da ga u agoniji, svog u beloj peni prošaranoj sukrvicom, nije pronašao komšija Halilović iz stana 6, koji je nekim poslom sišao u podrum. Preživeo je, ali to više nikada ni izdaleka nije bio isti čovek. Posle izlaska iz bolnice izgledao je tako jadno da se ne usudujem da ga opišem. Cuca je tada promrsila nešto o tome kako je Dojčinovskog stigla pravedna kazna zbog toga što ju je potkazivao, ogovarao i nazivao kurvom. Cuca je sebi pridavala previše značaja. Nisam siguran da je to bio razlog. Dojčinovski je decenijama prisluškivao, ogovarao i cinkario. Ničega ličnog tu nije bilo. On je samo svesno stajao na braniku društvenog uređenja i otadžbine. Samo je radio svoj posao. Stvari se moraju objašnjavati, ali ne treba previše verovati u objašnjenja. Neki su susedi, recimo, bili ubedeni da je Dojčinovski namerno hteo da izvrši samoubistvo. U šta uopšte ne verujem. Objasniću kasnije zašto. Ako se ponovo setim Dojčinovskog. Pošto se u zgradama pre ili kasnije sve sazna, glasine o samoubistvu u pokušaju stigle su do Dojčinovskog i još više povećale njegovu patnju. Ali Dojčinovski je odlučno reagovao. Jednoga jutra je na ulaznim vratima u Marijane Gregoran 24 osvanuo list hartije sa pečatom Kućnog save-ta i – tom rečju – ОБЈАВОМ. Другови! Станари! Неодговорне индивидуе алапаче и непгијатељски елементи проносе вести да је несрећан случај чија

сам био недужна жртва био покушај самоубиства koje ја одлучно одбацујем као злонамерно и нетачно и упозоравам да ћу предузети законске мере. М. Дојчиновски, ср. Utom se probudio i Aprcović, pa sam mu – izbegavajući lascivne detalje – ispričao priču o Jotićeovom nestanku i mojoj davnašnjoj vezi sa Cucom koja je, tek sada se vraćam na stvar, slično glumačkim asipracijama naše medicinske sestre Milice, imala opsesivnu ambiciju da snimi gramofonsku ploču uprkos tome što je nikada nisam čuo da peva, a sumnjam da je uopšte umela da peva i čvrsto verujem da je muzika uopšte nije interesovala. „Tako to biva“, rekao je Aprcović. „Na oltar okrutnog idola *boljeg života* svakodnevno se prinose životi stotina devojaka i mladića. I – što je još gore – težnja za *boljim životom* neprestano spušta ionako niske duhovne kriterijume. *Bolji život* je apsolutno obezvređio patnju i smrt. Odgurnuo ih je na krajnju društvenu marginu. Na smrt se popreko gleda, niko neće da pati, niko o smrti ne misli, niko je ne razmatra, makar kao mogućnost i na kraju dolazimo do toga da više niko ne ume da umre. Danas su sve smrti, uključujući i one u krevetu, nasilne. Evo, uzmi-mo našu medicinsku sestru, Milicu. Uverena je da će se, samo ako dobije neku zapaženu ulogu na filmu, pred njom otvoriti vrata kroz koja će iz Kaluderice preći u neki otmeniji deo grada u kome će joj se ukazati prilika za još veću ulogu koja će joj otvoriti sledeća vrata, pa još jedna, pa još jedna, pa sve tako dok se ne nađe pred vratima iza koji se nalazi pakao. Ma šta on bio. Na takve ambicije se usled sveopšte otupelosti blagonaklono gleda, a država – umesto da osujećuje takva razmišljanja – čini upravo suprotno, ohrabruje

ih i polako, ali sigurno, propada. Iz prostog razloga što muškarci i žene zaneti sanjarijama o boljem životu, o slavi i bogatstvu traljavu i neodgovorno obavljaju poslove od kojih žive.“ Koliko je samo Aprcović bio u pravu! Koliko je samo ušao u suštinu problema! Jedan je bio Jotić. Nije prošlo ni deset minuta, u sobu je ušla naša medicinska sestra, Milica, i verovatno sludena maštanjem o tome kako se u nekoj melodramskoj sceni na obali okeana ljubi sa Antoniom Banderasom, napravila jednu od grešaka zbog kojih države nezadrživo propadaju i tonu u varvarstvo. Umesto Aprcoviću, morfijum je ubrizgala meni, a Aprcoviću je dala nimulid i tetrazepam. Ipak nije bila toliko sluđena da ne primeti da je napravila grešku. „Molim vas da ovo ostane među nama“, rekla je. „Ako načelnik odeljenja sazna za ovo, izgubiću posao.“ Ni Aprcoviću ni meni nije padalo na pamet da je prijavljujemo. Zar da spadnemo na nivo predsednika kućnog saveta, Dojčinovskog! Mada se Aprcović pošteno namučio. Dejstvo prethodne injekcije morfijuma bilo je prošlo, bolovi su počeli i Aprcović je počeo najpre da ječi, potom glasno da jauče. Što je strašno iritiralo Drempetića, jer se sve to događalo negde oko četiri po podne, dakle, u vreme kada je na snazi neprikosnoveni zakon tišine, u vreme, dakle, kada se Drempetić izležava i čita *Službeni glasnik*. „Tišina, tamo! Imaj malo obzira prema bolesnim ljudima!“, urlao je Drempetić. Ko zna kako bi se sve to završilo da se naša medicinska sestra nije ponovo pojavila i dala Aprcoviću prekoredno sledovanje morfijuma. Omamljen nezaslužnim morfijumom bio sam naumio da Aprcoviću ispričam nastavak priče o Cucu, ali je on ubrzo zaspao, što je bila srećna okolnost.

Čoveku kao što je Aprcović takve se priče ne pričaju. A ja bih je, onako drogiran, sigurno ispričao. Nije bilo nikakve duhovnosti, pa čak ni duševnosti, u danima koje sam proveo sa Cucom, u stanu nestalog poslovođe Jotića. Osim ako kao duhovnost ne prihvatimo moje manično proučavanje *Atlasa anatomije čoveka*, čuvenog sovjetskog anatoma, R. D. Sinelnikova, pronađenog u Jotićevoj zaostavštini, skromnoj biblioteci u kojoj su se – osim *Atlasa* i *Male Prosvetine enciklopedije* – nalazili sledeći naslovi: *Andićeve Prokleta avlija* i *Travnička hronika*; *O ugledanju na Hrista* Tome Kempijskog; *Tito i lov* grupe autora; *Dnevnici* Miroslava Krleže; *Ljudi sa četiri prsta* Miodraga Bulatovića i čitava gomila brošura koje je štampala i besplatno delila prokazana sekta Jehovinih svedoka. Taj *Atlas anatomije čoveka* doslovno me je progonio čitavih dvadeset pet godina. Najpre ga je kupila i u naš stan, dok sam još bio dečak, donela moja majka jer je kao medicinski radnik imala popust, a trotomna *Anatomija*, u tvrdom povezu sa zlatotiskom, zaista je impresivno izgledala i pride našem stanu davala sjaj lažne intelektualnosti. Ja u to vreme, razumljivo, nisam preterano čitao jer mi je svakodnevno prinudno pohađanje škole ogadilo samu ideju čitanja. Ali tokom letnjeg raspusta, kada bih se donekle oporavio od prosvetnog zaglupljivanja, znao sam da se odam čitanju. I tada bih baš čitao. Bilo šta. Nema te knjige – osim onih iz školske lektire – koja ne zaslužuje skrupulozno čitanje. Tako sam, na primer, tokom služenja vojnog roka – koji mi je hiljadu puta lakše pao nego pohađanje škole – dva puta od korica do korica pročitao *Pravilo službe JNA*, knjigu krcatu nadrealnim i apsurdnim situacijama.

Davno je to bilo, mnogo toga sam zaboravio, ali detaljna uputstva o postupanju sa konjima, o pravilnoj upotrebi lopate pri uklanjanju konjske balege, traktate o timarenju grla i upozorenja o predostrožnosti neophodnoj za izbegavanje konjskih ritanja, nikada neću zaboraviti. Ljudska beda i tupoumnost najočigledniji su kada ljudi daju sve od sebe da prevaziđu sopstvenu bedu i tupoumnost. U anatomijama, međutim, posebno u onoj R. D. Sinelnikova, nema lažne ozbiljnosti, nema laganja uopšte. Šokantne su u svojoj ogoljenosti. Listao sam u detinjstvu i iznova listao te stranice sa ilustracijama u boji koje su prikazivale tužnu i haotičnu unutrašnjost ljudskih bića. Sve te iznutrice za koje sam mislio da ih imaju samo životinje i da služe isključivo za jelo. Sve te anatomske sisteme, radi preglednosti i olakšavanja učenja, izdvojene iz celine. Verovatno zato da bi bili manje odvratni, davali su im latinska imena *systema cardiovascularare* ili *systema nervosum*. Nervni i krvni sistem, sami za sebe, spletovi cevčica i damara koji se udaljavanjem od centara – srca i mozga – račvaju u lavirinte i koji se na periferiji tanje do prečnika paučine, sve mi se to istovremeno i gadilo i privlačilo me. Isti taj *Atlas anatomije čoveka* sačekao me je deset godina kasnije u iznajmljenoj studentskoj sobi, na polici za udžbenike mog cimera, studenta medicine, tupavog ali ambicioznog tipa koji je, siguran sam u to, tokom docnije karijere usmrtio najmanje dvestotinak ljudi. I – konačno – *Atlas* mi je postavio zasedu u Cucinom jednoiposobnom stanu, tamo negde, sredinom sedamdesetih. Bio sam se baš navukao na *Atlas anatomije čoveka*. Postao sam zavišnik od *Atlasa anatomije čoveka*. Jedva sam se skinuo

sa *Atlasa anatomije čoveka*. Posle svakog proučavanja nekog od anatomskih sistema zaklinjao sam se da više nikada neću zaviriti u tu odvratnu knjigu. I uvek bih joj se ponovo vraćao. Izgleda da je to bila Božja volja. Ne mogu to drugačije objasniti. Zahvaljujući *Atlasu anatomije čoveka* na vreme sam izgubio mnoge iluzije o čoveku koji – spolja posmatrano – još i može da prode u estetskom smislu. Ali unutrašnjost! Unutrašnjost je otkrivala sav užas ljudskog usuda. Mora da su praroditelji, Adam i Eva, baš gadno zabrljali u Edenu, na istoku, čim smo ovako surovo kažnjeni posedovanjem ljigavih, izuvijanih i smrdljivih stvari raspoređenih po ne manje odvratnim dupljama bez ikakvog reda i proporcije. Urezalo mi se to u svest. Bilo je potrebno ogromno seksualno uzbuđenje da bih zaboravio da se ispod Cucine kože nalazi isto ono što i u *Atlasu anatomije čoveka*. A takva snažna uzbuđenja bila su retkost. Nakon što mi se prvi put vatreno podala, Cuca se kasnije u seksualne odnose upuštala isključivo u retkim, svečanim prilikama. Povodom Prvog maja, praznika rada, recimo. Ili uoči 29. novembra, Dana republike. Razumeo sam je. Isuviše je novca i truda ulagala u higijenu stidnih delova da bi dozvolila da joj se tamo nekontrolisano trpaju strana tela sumnjive čistoće. To, međutim, nije važilo za masturbaciju kojoj se rado odavala. I to po više puta na dan. Čim bi došla s posla, odlazila je pod tuš, guzila se pred maršalovom slamnatom slikom, pokazivala mu „picu“, pa pravac ona polovina sobe jednoiposobnog stana odakle bi se posle izvesnog vremena začuli uzdasi, jecaji i na kraju gotovo neljudski krici. Bacao bih ponekad pogled na te postmasturbacione scene (Cuca se tome nije protivila)

i video bih je kako se gotovo bez svesti nekontrolisano trza u snažnim konvulzijama. Posle toga bi padala u dubok popodnevni san. Nakon buđenja bi se sve ponovilo. Posle čega je Cuca odlazila pod tuš i temeljno se prala. Da bi – pre spavanja – ponovo odlazila u polusobu i ponovo masturbirala. Masturbirala je, to mi je poverila, i na poslu, kada nije bilo mušterija, u WC-u prodavnice obuće *Planika*. U suštini, takvo stanje stvari mi je odgovaralo. Nije da sam se uzdržavao iz moralnih pobuda, ali seksualnih odnosa što se tiče, držao sam se devize – što ređe, to bolje. Ne pod uticajem učenja Vase Pelagića, velikog borca protiv narodnog razvrata i onanije, nažalost i na nesreću srpskog naroda, odavno zaboravljenog. Ne ni zbog, ponavljam, osećanja krivice, nego zbog gorkog iskustva u vezi sa svim prijatnim doživljajima. Osmehne mi se, recimo sreća, dokopam se nekih para i kupim čokoladu, sa uživanjem je pojedem, posle samo par minuta ptica mi se posere na glavu, odnekud se pojavljuje milicionar i udara mi vruć šamar zbog toga što sam prešao ulicu van pešačkog prelaza, da ne pominjem one olovne oblake koji se posle svakog uživanja svaljuju na dušu. Ali kada je u pitanju bila karijera i snimanje ploče, Cuca je zaboravljala na svoje visoke higijenske standarde. Bez razmišljanja se pođavala svakome ko je imao ikakvu vezu sa estradom i diskografskom industrijom. Spavala je sa primašima, harmonikašima i basistima pratećih bendova poznatih pevača; spavala je sa tobožnjim menadžerima, tonskim snimateljima, pa čak i sa električarima iz Studija 6 PGP-a i na kraju je takoreći spala na radio-mehaničare koji su popravljali pojačala uglednih muzikanata. Svi su joj obećavali snimanje

gramofonske ploče. I svi su je zaboravljali istog momenta kada bi stvar bila gotova. Kako sam ja na to gledao? Kako sam na to mogao gledati ja, ja koji od najranije mladosti podržavam starozavetni zakon o kamenovanju preljubnica? Ali nisam imao kud. U socijalističkoj Jugoslaviji kamenovanje preljubnica bilo je teško krivično delo. Morao sam da postupam u skladu sa važećim zakonima. Utom se i Aprcović prenuo iz teškog morfijumskog sna. „Kraj sveta je sasvim blizu“, rekao je. „Možda ga dočekam na nogama. Možda ću imati sreće da posmatram propast neba i zemlje.“ Aprcović je povremeno imao nastupe neutemeljenog optimizma, tako karakteristične za neizlečive bolesnike. U jednom od nastupa optimizma potpisao je pristanak da mu hirurškim putem odstrane testise. Lekari su ga ubedili da odstranjivanje, narodski rečeno, muda, usporava širenje metastaza. Ne znam puno o onkologiji, ali mislim da je to bila najobičnija budalaština, najobičnija sprdnja sa dobrim čovekom. Nisam to mogao shvatiti nikako drugačije do li kao smišljenu kastraciju, kao dodatno ponižavanje jednog izuzetnog antifašiste, što je Aprcović nesumnjivo bio. Operacija je, logično, pojačala Aprcovićev eshato-loški optimizam. Poznato je da hirurški zahvati na obolelima od kancera dovode do privremenog poboljšanja opšteg stanja. Aprcović je nakon štrojenja prosto živnuo. Bilo mu je toliko prividno dobro da je – uprkos teškoj bolesti i poodmaklim godinama, imao je šezdeset sedam – počeo strasno da puši. Verovatno pod mojim uticajem. Ja sam bio taj koji mu je, pušeći kao Turčin, davao loš primer. Kada sam primljen na neurologiju, dva ili tri dana sam poštovao bolnički

kućni red koji je strogo zabranjivao pušenje u sobama, hodnicima i trpezariji, svuda osim na terasi. Čopao sam, dakle, i šepesao kao Beketov Moloa tridesetak puta na dan – možda i više – od sobe broj 4, do terase na kojoj je pušenje takođe bilo zabranjeno, ali se prećutno tolerisalo. Te pušačke šetnje su mi nanosile jedva podnošljiv telesni i duševni bol. Objasnio sam kasnije zašto i duševni. Pozvao sam našu medicinsku sestru, Milicu, i zamolio je da mi nabavi bilo kakva invalidska kolica. Objasnio sam joj da bi mi invalidska kolica znatno olakšala odlaske na pušačke seanse. Ona bi to, rekla je, rado učinila, ali ne sme bez odobrenja primarijusa Radakovića. Koji me je, sutradan na viziti, glatko odbio pod izgovorom da na odeljenju neurologije ima mnogo nepokretnijih bolesnika od mene koji, u stvari, i nisam nepokretan u pravom smislu te reči jer otežanost mog kretanja nije motoričke nego neurološke prirode, a to će – čim iz Nemačke nabave šrafove, štiftove, buksne i ostalu gvožđuriju potrebnu za operaciju – nestati kao rukom odneseno. Bila je to notorna laž. Primarijus jednostavno nije hteo da mi dâ invalidska kolica i uživao je u tom nedavanju. Radovao se mojoj osujećenosti. Doktor Radaković je svojevremeno bio ugledni član Nationalsocijalističke partije Srbije. I to jedan od najkrvoločnijih. Možda i najkrvoločniji. Doktor Radaković je, zapravo, bio doktor Mengele Miloševićevog fašističkog režima. Milošević ga je redovno pozivao na prijeme. Odlazio je sa Miloševićem u lov, iako Milošević nije voleo lov, ipak su odlazili u lov, toliko je Radaković bio uticajan. Bio je toliko uticajan da se posle bledunjave, nenasilne i neosvetničke, petooktobarske paradajz-revolucije – zapravo karikature od revolucije

– niko nije usudio da ga makne sa položaja načelnika neurologije. O streljanju ili vešanju – a zaslužio je oboje – nije smelo ni da se pomišlja. Toliko je Radaković bio uticajan. Ljudi poput primarijusa Radakovića, ljudi koji su petooktobarsku revoluciju ugušili ogromnim sumama rajhsmaraka datim kao mito lažnim revolucionarima i demokratama, u stvari, notornim nacional-socijalistima, to su figure koje vladaju iz senke i čine mogućim da propalice kao što je Drempetić, zdrave kao dren, besplatno i bespravno žive u državnoj bolnici i tu besplatno jedu, piju, gledaju kablovsku i satima, takode besplatno, telefoniraju svojim uticajnim zaštitnicima. Bezobzirno uskraćivanje invalidskih kolica protumačio sam kao teror nad političkim neistomišljenikom, znao je dobro Radaković ko sam i šta sam, ali ništa nisam mogao učiniti osim da u znak protesta ubuduće pušim u sobi broj 4. Našao sam praznu konzervu *coca-cole*, u konzervu nasuo vodu do polovine i pušio u sobi do mile volje. Nikome to nije smetalo osim Drempetiću koji je bio Radakovićev čovek od poverenja, neka vrsta primarijusovog Hajnriha Himmlera. Jer i Drempetić je svojevremeno bio član Nacionalocijalističke partije Srbije. Zato je i imao jake veze. Ali nije se usuđivao da mi se otvoreno suprotstavi. Bio je dobro obavešten taj nitkov, Drempetić. Svakako su ga iz neke *centrale* obavestili da sam svojevremeno bio ambasador u Keniji, da sam na „ti“ sa predsednikom naše Vajmarske Republike, da dajem intervju stranoj štampi u kojima na pasja kola ocrnjujem Ćosića, to jest Velikog Sotonu, kako ga je precizno definisao i nazvao Aprcović. Drempetić je mislio da sam ja čovek sa jakim vezama. Što je bilo daleko od

istine. Da sam imao ikakvu jaku vezu, ležao bih na VMA, ali u tom slučaju nikada ne bih upoznao Aprcovića, a to bi bio veliki gubitak. Možda i nenadoknativ. Uostalom, oduvek sam popreko gledao na VMA čija je nakazna arhitektura nedvosmisleno razotkrivala svu rugobu idiotske zamisli da se sagradi hipermoderna bolnica za lečenje oficira i podoficira. Bolesni oficiri i podoficiri, oprostite, ali to je za mene – kako se ono kaže – *contradictio in adjecto*. Ili čak i nešto gore. Kome su potrebni bolesni oficiri i podoficiri? Otkuda, konačno, oficirima i podoficirima pravo da budu bolesni. Oficiri i podoficiri, bar ih ja takvima zamišljam, treba da budu osobe čeličnog zdravlja, borbeno gotove u svim uslovima, funkcionalne i na ekstremnim temperaturama od minus pedeset do plus četrdeset. Ako oficirski kadar nije takav, borbeno gotov i funkcionalan, spreman da u svakom trenutku položi život na oltar otadžbine, onda je srpski Wehrmacht, iliti politički korektno – Wehrmacht Srbije – suvišan trošak. Ako oficiri poboljevaju, to znači da je društvo bolesno nasmrt. Što se pokazalo tačnim. Mnogo više oficira i podoficira je izgubilo glave na operacionim stolovima i pomrlo po komfornim bolničkim sobama VMA nego u prvim borbenim redovima jedinog rata u kome su učestvovali – bratoubilačkog rata u bivšoj Jugoslaviji. Aprcović takođe nije imao naročito visoko mišljenje o oficirima bivše države koja ipak nije bila tako jadna kao današnja naša Vajmarska Republika, ma koliko inače bila suštinski trula i bolesna. „Bivša Jugoslavija“, rekao je, „bila je ustrojena na kastinskom sistemu, rigoroznijem od onog u Indiji. S tom razlikom što je kastinski sistem u Jugoslaviji bio postavljen

naglavačke. Ološ, klatež, lumpenproletarijat – dakle slojevi koji bi po svim pravilima trebalo da se nadu u kasti šudri, jednim revolucionarnim aktom unapređeni su u bramane. I od tada je sve krenulo nizbrdo, u nekontrolisanu destrukciju, iako se dugi niz godina činilo da napredujemo. Ideja napretka je sama po sebi čista glupost. Metastaze kancera – govorim iz ličnog iskustva – takode svakodnevno napreduju. Ja sam već prilično star čovek, mnogo toga pamtim, mogu vam reći: sve vreme smo napredovali pravo u propast. A to što ipak nismo završili u aposolutnoj destrukciji možemo zahvaliti isključivo prirodnim zakonima koji ne dozvoljavaju tako nešto.“ Tako je govorio Aprcović. Šteta je što nikada nije pisao. Ili je, možda, ipak pisao. Pitao sam ga da li mu je ikada padalo na pamet da piše. „Jeste, padalo mi je to na pamet!“, rekao je, „čak sam napisao jednu malu studiju o Niče u i Vagneru, ali sam brzo odustao. Nisam ja dorastao da pišem o Niče u.“ Aprcovićev postoperativni optimizam i na tom optimizmu zasnovana ne sasvim isprazna nada da će na nogama dočekati kraj sveta, uneo je nešto živosti u sumornu atmosferu odeljenja neurologije. Posle Aprcovića, naime, neočekivano je propušio i jedan od šlogiranih, onaj koji je ponekad uspevao da prozbori poneku reč, ali koji je ipak bio toliko šlogiran, toliko izbačen iz stroja da nema nikakve potrebe da mu pomijem ime. Koje, uostalom, nisam ni pročitao sa njegove bolesničke liste. Jednom, dok smo Aprcović i ja strasno pušili u svojim bolesničkim posteljama, čuli smo glas – ne, glas, glas je prejaka reč – čuli smo nekakvo šuštanje i šištanje iz koga smo na jedvite jade razabrali „daj-te-i-me-ni-je-dan-dim“. Naravno, da

sam mu odmah izašao u susret. Čak i osuđenici na smrt imaju pravo na poslednju cigaretu. Zašto to pravo ne bi imao naš šlogirani sapatnik, koji je, istina, bio sasvim blizu smrti, a da pritom uopšte nije osuđen niti je učinio bilo šta loše. Odšepao sam do njegove postelje, stavio mu cigaretu u usta i zapalio je, ostajući sve vreme pored postelje, da bih predupredio eventualni požar. Pušenje na nedozvoljenom mestu je jedna stvar, to je, štaviše, neka vrsta spontanog otpora Radakovićevom neurološkom totalitarizmu i Drempetićevoj strahovladi, ali požar izazvan pušenjem, to je već nešto drugo. Požarčeci pored novopečenog pušača, saznao sam i njegovo ime, pa ću ga ipak pomenuti, iako možda ne bi trebalo. „Ja-Mandić“, rekao je, upravo onako kako je u filmu Tarzan govorio: „Ja Tarzan, ti Džejn.“ Dakle, Mandić. Nije mi, da budem iskren, bilo pravo što sam saznao kako se zove. Sve dok mu nisam znao ime, bio sam ravnodušan prema tom čoveku, ništa me u vezi s njim nije doticalo, ali čim sam saznao kako se zove, odmah sam se vezao, odmah počeo da saosećam sa njim, a meni je – da opet budem iskren – dosta saosećanja. Saosećajnost me je, u neku ruku, i upropastila. I nastavlja da me upropašćava. Pokazalo se to posle nekih pet ili šest dana, kada je Mandić na jedvite jade umro. Teško sam preboleo njegovu smrt. Onoga momenta kada sam čuo kako se zove počeo sam da se identifikujem sa njim, da se uživljavam u njegovu šlogiranost u odnosu na koju je moja *discus chernia* bila običan mačiji kašalj, lako izlečiva jednim prostim hirurškim, zapravo mehaničarskim zahvatom. Nije se Mandić čestito ni ohladio, jedva da su promenili posteljinu na krevetu u kome je proveo

poslednje dane – ako su je uopšte promenili – a u sobu su uneli novog pacijenta koji, naoko, nije bio šlogiran, ali nije progovarao nijednu reč. „Siroti Mandić!“, rekao je Aprcović. „Još juče je čilo pušio, a sada će ga u prosekturi iseći na komade. Ili će ga, da sve bude gore, budući da nema rodbinu, odneti na medicinski fakultet da posluži kao nastavno sredstvo.“ Kosa mi se digla na glavi od pomisli na taj odvratni prizor. „Dragi, Aprcoviću!“, rekao sam. „Ne verujem u medicinu, osim pomalo u hirurgiju i ortopediju, ali...“, hteo sam da nastavim. Ali me je Drempetić – koji je izležavajući se čitao *Službeni glasnik* – bezobrazno prekinuo usred rečenice. „Pa, ako već ne verujete u medicinu, zašto onda ležite u bolnici i zauzimate mesto nekome kome je lečenje potrebnije nego vama.“ Razmišljao sam trenutak-dva šta da odgovorim tom besprizornom činovniku Ministarstva spoljnih poslova. Najpre sam hteo da budem nasilan, ali sam se predomislio i nasilje odložio za neka bolja, postoperativna vremena, kada ojačam i kada budem bio u stanju da se tučem. Čvrsto sam bio naumio da mu jednoga dana polomim vilicu. Mrzeo sam Drempetića od momenta kada su me strpali u krevet do Aprcovićevog, u sobi broj 4. Već prvi letimičan pogled na tu multirežimsku gnjidu bio je dovoljan da shvatim o kakvom se tu bednom ljudskom materijalu radi. Naša je nesreća, naša je propast što najmanje 35% srpske populacije čine tipovi poput Drempetića. Ili čak i gori. Takvi su da ih je jednostavno nemoguće opisati. Beskrupulozni, kao dren zdravi tipovi koji misle isključivo na svoju korist, nemilice arče vazduh i vodu, bestidno troše novac poreskih obveznika i satima telefoniraju na tuđ račun, pritom se

lažno predstavljajući kao tobožnji zaštitnici, samozvani ombudsmani bezimenih bolesnika kojima je medicinska nega potrebnija nego meni. Ili Aprcoviću. Ili bilo kome drugom. Značajan faktor moje netrpeljivosti prema Drempetiću bila je zavist. Moram to priznati: Bolje da to učinim sada nego na Strašnom sudu, kada se dogodi toliko priželjkivani kraj sveta. Bilo mi je, da budem iskren, krivo što sam obogaljen, izbačen iz stroja, osuđen na ćopanje i posrtanje, dok je Drempetić koračao lako, kao neki dečak, na snažnim, debelim nogama, sa potpuno zdravim venama debljine vodovodne cevi i potpuno očuvanim nervima prečnika i čvrstine biciklističke kočione sajle. I to on, Drempetić, koji, da u ovoj zemlji ima reda i zakona, uopšte ne bi smeo da hoda. „Slušaj ti, računopolagač!“, rekao sam, „ja uopšte nisam verovao u Jugoslovensku narodnu armiju, pa sam uredno odslužio vojni rok. Nimalo nisam verovao u srpsku diplomatiju, pa sam bio ambasador u Keniji i čak uspeo da unapredim odnose između naših dveju prijateljskih zemalja. Štaviše, nikada nisam verovao u Srbiju, a ceo sam život – sa manjim ili dužim pauzama – proživeo u Srbiji. Sledstveno, ne verujem u medicinu, ali imam pravo da ležim u medicinskoj ustanovi sve dok me ne operišu i dok se pun neverice u JNA, Srbiju, srpsku medicinu i odeljenje srpske neurologije ne vratim svojim poslovima.“ Drempetić je odmahnuo rukom i – više za sebe – promumlao: „Kakvi se sve ljudi danas ne postavljaju za ambasadore.“ Drempetić je već nekoliko dana bio mirniji nego obično, sav u *low profileu*, jer se u nekom tabloidu pojavila vest o njegovom neovlašćenom boravku na Poliklinici. Vest, naravno, nije promenila

ništa. Drempetić je ostao na odeljenju. Samo je, verovatno po savetu primarijusa Radakovića, bio malo tiši i malo manje nasilan. Dok stvar ne padne u zaborav. „Ne verujem u medicinu“, rekao sam Aprcoviću, „ali ne sporim važnost njene utešiteljske uloge. Medicina uliva ljudima izvesnu sigurnost. Ali patologija, patologija je pseudonauka koju momentalno treba zabraniti. Prosekture su, dragi Aprcoviću, stecišta perverzних, patoloških tipova koji se iživljavaju na mrtvim telima. To što je neko mrtav nikome ne daje pravo da ga kasapi. Ljudska bića se, jednostavno, ne smeju rasecati bez obzira da li su živa ili ne. Možda je i monstuozi je mučiti mrtve koji, za razliku od živih, nisu u stanju ni da se brane. Da nije bilo doktora Tulpa, rodonačelnika kasapljenja mrtvaca, doktor Mengele bi bio nemoguć. Ili bar ne bi bio onaj monstuozni doktor Mengele.“ Aprcović bi na to svakako nešto rekao, ali je u tom času u sobu ušetala naša medicinska sestra, Milica. I ponovo smo bili nemoćni svedoci propadanja ionako propale države i potonuća u varvarstvo prouzrokovanog nesavesnim i neodgovornim odnosom prema poslu. Naša je medicinska sestra – kao i obično sluđena maštanjem o velikoj ulozi na filmu – meni, istina, dala nimulid i tetrazepam, ali je morfijum greškom ubrizgala pridošlici, novom bolesniku koji je zauzeo Mandićevom mesto. Ne znam od čega je bolovao, niko to nije znao, čak ni primarijus Radaković, ali mu morfijum nije dobro činio. Bezimeni je počeo da se guši, da krklja, da se praćaka; naša medicinska sestra je, sva unezverna, mobilnim telefonom pozvala ekipu za reanimaciju. Ekipa je došla, istini za volju prilično brzo, složno gurajući rasklimatana kolica sa

aparatima za reanimaciju. Iako ta ekipa za reanimaciju nije ulivala neko naročito poverenje – izgledali su kao glumci-amateri – uspeli su da pridošlici povrate u život. Ako je to uopšte bio život. Sticajem okolnosti, ona dvojica šlogiranih počeli su nekontrolisano da vrše malu i veliku nuždu, nikoga nije bilo da im poturi one posude, patke ili guske, pa se nesnosan smrad raširio po sobi broj 4 u kojoj su svi prisutni bili pod stravičnim stresom. Osim Drempetića koji je hladnokrvno gulio i jeo mandarine. „A meni morfijum?“, rekao je Aprcović. Naša mu je medicinska sestra lede no saopštila da je poslednju ampulu morfijuma ubrizgala pogrešnom čoveku, da morfijuma više nema, da ga najverovatnije više neće ni biti i da on, Aprcović, ubuće mora da se zadovolji tabletama trozona. Trodon! Svaki narkoman koji drži do sebe reći će vam da nekoliko tableta famoznog trozona može sasvim dobro da posluži za ublažavanje apstinencijalne krize, ali da je čak i deset tableta progutanih odjednom nemoćno da makar ublaži bolove kakve je Aprcović trpeo. Primarijus Radaković je očigledno iz totalitarne prešao u genocidnu fazu i od pacijenata je očekivao da dostojanstveno podnesu nestašicu jakih analgetika ili da umru. *Ako je dostojanstven* – tako valjda piše u tajnom Statutu Nationalsocijalističke partije Srbije – *čovek može sve da podnese*. Lažni mit o dostojanstvu, kada nema ničeg boljeg, funkcioniše i na drugim mestima. Ali nigde nije tako lako ubediti ljude da je *dostojanstvo* efikasna zamena za život, lekove, hranu, tečna i čvrsta goriva kao u Srbiji. Da je, zapravo, dostojanstvo možda i bolje od svega toga. Frakcije Nationalsocijalističke partije Srbije,

dakle Nationalsocijalistička demokratska stranka, Nationalsocijalistička demokratska stranka Srbije, Nationalsocijalistička radikalna stranka i niz manjih nationalsocijalističkih stranaka, posle petooktobarske paradajz-revolucije nisu ni izbliza bile tako efikasne kao Nationalsocijalistička partija Srbije jer su umesto dostojanstva obećavale visok životni standard, jevtine stanove i povoljne kredite, što – naravno – nisu mogle da ispune, niti su, da se razumemo, to i nameravale. U Srbiji je zagarantovano jedino dostojanstvo. Dostojanstvo je u Srbiji jedina održiva grana privrede. Da bi se razlikovale od Nationalsocijalističke partije Srbije, pseudorevolucionarne stranke su izbegavale da raspiruju dostojanstvo, pa smo tako – u osvit novog veka – ostali i bez visokog standarda i bez jevtinih stanova, povoljnih kredita, hrane i lekova i bez dostojanstva. Što – u teološkom smislu – možda i nije loše. Život u Srbiji, ovakvoj kakva je i kakva je, pretpostavljam, uvek bila, u stvari je asketski podvig. Da bi čovek zadio mučenički venac dovoljno je samo da proživi dvadeset godina u Srbiji, da preturi preko glave seriju ratova, nestašica, poskupljenja, ponižavanja, izbornih i klasičnih krađa; da podnese teror prostakluka, golgotu javnog prevoza i da na kraju pročita sabrana dela Velikog Sotone. Takvih iskušenja nema ni u Sinajskoj pustinji. Sve sam to, ili bar veći deo toga, rekao Aprcoviću. Koji je bio sličnog mišljenja. „Kao geodeta, šezdesetih godina sam često boravio u pustinjama“, rekao je Aprcović. „Tada smo puno gradili u arapskim zemljama. Istina, nisam bio u Sinajskoj pustinji, ali sam – između ostalih pustinja – bio u Sirijskoj. Nosim otuda najlepše uspomene. Nikada ni pre

ni posle toga nisam bio na tako priyatnom i tihom mestu.“ Drempetić je pomno slušao Aprcovićeve i moje razgovore, pamtio ih, dodavao koješta i sve to prenosio primarijusu Radakoviću, zbog čega se moj položaj na odeljenju neurologije iz dana u dan pogoršavao, a Aprcovićev ionako nije mogao biti gori. Trebalo je da uradim snimak kičmenog stuba na magnetnoj rezonanci, već sam više od mesec dana ležao na neurologiji, a nikako da to završim. Aparata za magnetnu rezonancu nije bilo na Poliklinici, najbliži je bio u KBC-u, a do tamo je trebalo da me preveze sanitetsko vozilo, jednoga dana, kada aparat bude slobodan, a takvi su dani bili retki. Ako bi nekim čudom takav dan i osvanuo, onda, zbog opstrukcije primarijusa Radakovića, nije bilo slobodnih sanitetskih vozila. Osim toga, prioritet, takoreći pravo prve bračne noći na aparat za magnetnu rezonancu suvereno je obdržavao Veliki Sotona koji je najmanje dvaput sedmično odlazio na tehnički pregled u KBC. S vremenom je postao zavisnik od magnetne rezonance. Kada se on lično nije izležavao u cilindru aparata za magnetnu rezonancu, onda su se tu gnezdile babe, strine, šurnjaje i snaje njegovih savetnika, sekretara, kritičara, tekstopisaca, daktilografa, lektora, korektora, doušnika i pomoćnog osoblja. Većinom potpuno zdrave žene, motivisane čistom radoznalošću i željom za posedovanjem snimka sopstvene utrobe. Da nije bilo dragocenog Aprcovićevog društva, sigurno bih digao ruke od lečenja i na svoju odgovornost izašao iz bolnice jer je *discus chernia* neuporedivo podnošljivija od odeljenja neurologije. Ali nisam mogao ostaviti Aprcovića, najduhovnijeg čoveka koga sam sreo u životu. A nisam, ruku na srce,

imao ni volje. Osim toga, bio sam naumio da Drempetiću slomim vilicu, a za to je trebalo vremena. Koli-ko sam samo naučio o patnji i bolesti od Aprcovića, jednog od najboljih poznavalaca Ničea, čoveka koji je pronikao u suštinu komplikovanog odnosa između velikog filozofa i rodonačelnika nacizma, Riharda Vagnera, koji je, nadalje, napisao značajnu studiju, *Novi slučaj Wagner*, naučio je napamet, a potom spalio jedini primerak rukopisa. „Da se Niče – da je to uopšte moguće – sa svim onim darom i svom onom učenošću rodio u Srbiji“, rekao je Aprcović, „nesumnjivo bi završio kao seoski učitelj, a poludeo bi već u dvadeset petoj godini. Mediokriteti i filistri mu jednostavno ne bi dozvolili da bude Niče. Jedva mu je to i u Nemačkoj pošlo za rukom. I tamo su ga oterali u ludilo. Ali Niče, Niče bi ovde bio apsolutno nemoguć.“ „Ovde je“, rekao sam, „bio nemoguć i Zoran Đinđić, pristojan filozof, ali Ničeu ipak ni do kolena, koga su hladnokrvno ubili samo zato što je perfektno govorio nemački i koji je, zahvaljujući superiornom pojmovnom aparatu tog jezika, uspeo da prozre prevaru viševekovnog srpskog paradajz-fašizma.“ Na pomen reči „Đinđić“ Drempetić je skočio kao oparen i odjurio niz hodnik, pravo u kabinet primarijusa Radakovića, da podnese izveštaj. Iako je u bolnicama, naročito na odeljenjima psihijatrije i neurologije, sloboda govora neuporedivo veća nego napolju, u *Srbiji bez bolnica*, svaki pomen prezimena „Đinđić“ izaziva pozornost. *Centrale* i *Otadžbinske uprave* se odmah uznemire. Odmah izdaju saopštenja i pozivaju na nacionalno jedinstvo. „Fašizam!“, rekao je Aprcović, „nije li to prejaka reč?“ „Ne, uopšte ne“, rekao sam, „šta je drugo istorija Srbije

nego većito recikliranje lažnih mitova, *narodnih* pesama i većita borba za *lebensraum*? „Da“, rekao je Aprcović, „ali fašizam podrazumeva i rasizam, a ovde, u Srbiji, rasizma nema.“ „Dragi, Aprcoviću“, rekao sam, „i te kako ga ima. Ali ovde se radi o endorasizmu, unutrašnjem, prikrivenom rasizmu, i to rasizmu postavljenom takoreći naopačke. Ovde dobro organizovani i u falange postrojeni pripadnici, ako tako smem da kažem, *niže rase* koji tradicionalno kontrolišu vojsku i policiju i finansije, sistematski rade na istrebljenju ubedljive manjine koja bi se mogla podvesti pod *višu rasu*, iako u hrišćanskom smislu ne postoji nikakva viša rasa. U hrišćanskom smislu, zbog posledica Pada i njegovog neprestanog produbljivanja, postoji samo niža i sve niža ljudska rasa. U Srbiji, dragi Aprcoviću, uvek postoji neka niža rasa koju trenutno vladajuća niža rasa hoće da istrebi. Jednom su to karadorđevićevci, drugi put obrenovićevci, treći put su to monarhisti, četvrti put komunisti, peti put su to navijači *Partizana*, šesti put, opet, navijači *Crvene zvezde*. U poslednje vreme sve se to još više srozalo. Evo – mora da se toga sećate – nema ni pet godina otkako je doktor Koštunica, u stvari doktor Mengele pravnih nauka, doživotni Führer Nacionalsocijalističke demokratske stranke Srbije – svojevrzne SS formacije srpskog fašizma – nema, rekoh, ni pet godina otkako je taj samozvani Reichskancelar Imaginarne Velike Srbije izveo „državotvorni“ rasistički eksperiment *in vivo* javno izjavljujući da su Srbi „preko Drine“ rasno i moralno superiorniji od Srba iz Srbije. I ni dlaka mu sa glave nije falila. Da li vam treba još dokaza? Ja sam, dragi Aprcoviću, na osnovu

dugogodišnjih istraživanja došao do nepobitnog zaključka da je istorijski smisao srpske nacionalne doktrine i srpske države, zapravo genocid nad srpskim narodom.“ „Ima tu nešto!“, rekao je Aprcović“, „ima nečeg čudnog u srpskoj istoriji. Ima tu elemenata fašizma. Ali – ne zaboravite – elemenata fašizma ima u svakom narodu. Svaki narod je u manjoj ili većoj mери fašistički narod. Vi se, vidim, veoma zanimате za fašizam.“ „Da“, rekao sam, „vama to mogu otkriti. Već godinama se nosim mišlju da napišem knjigu o srpskom fašizmu i nameravam da je nazovem *Mein Kampf*. Dok sam bio mlađi i naivniji, ovako sam računao: ako je nacizam nastao iz jednog *Mein Kampfa*, možda će ga drugi, moj, antifašistički *Mein Kampf*, vratiti u dubine kolektivnog nesvesnog, odakle je i izronio. Naravno, sada znam da je to nemoguće, da je to, štaviše, apsurdno. Iz prostog razloga što je fašizam zavladao svetom. Pogledajte oko sebe, svi se, čak i ovi naši šlogirani sapatnici, grčevito bore za *lebensraum*. A Drempetić, Drempetić na te jadnike gleda kao na nižu rasu. Ipak, čvrst sam u odluci da napišem svoj *Mein Kampf*. Moj *Mein Kampf* ne može promeniti ništa u društvenom smislu, ali možda može poslužiti za moju ličnu denacifikaciju. Jer – da budem iskren – i ja sam, osim u čisto deklarativnom smislu, daleko od uzornog antifašiste. Ja sam, da budem još iskreniji, takođe fašista. Jer i ja na Drempetića gledam kao na nižu rasu. Štaviše, ubeđen sam da spada u nižu rasu. Što je sa hrišćanskog gledišta nedopustivo. To što me Drempetiće izluđuje – takođe u hrišćanskom smislu – svedoči da i sam imam iste osobine kao i on. „Dakle“, rekao je Aprcović, „Đinđića su ubili zbog toga što je

ugrozio stabilnost hiljadugodišnjeg srpskog Reicha.“ „Upravo zbog toga“, rekao sam. „U tom groznom ubistvu učestvovalo je nekoliko hiljada elitnih i visokopozicioniranih ubica. I nikome ni dlaka s glave nije falila. Veliki Sotona, kako vi kažete, na šta ja dodajem i Otac srpske laži, u patetičnom je i neukusno dugom intervjuu *Politici* – koja bi, da je pravde, trebalo da se zove *Völkischer Beobachter* – izjavio da je, neposredno pred smrt, Đinđić prihvatio njegove, Sotonine, političke poglede. Toliko oni nemaju obraza, i tako to oni rade. Onoga ko se ne uklapa, ko ih osporava, vrlo brzo ubede u ispravnost i večitu istinitost svoje lažovsko-lopovske, paradajz-fašističke doktrine veoma jakim argumentom: metkom u potiljak. Posle toga, bajagi ožalošćeni, tvrde da je ubijeni mislio isto kao i oni, da je bio isti kao i oni, da je radio sve što i oni i čak izmišljaju tobožnje „poslednje reči“, tako da će, pretpostavljam, kroz najviše deset godina *zvanična verzija* tvrditi da je Zoran Đinđić, antifašista i filozof, na samrti izgovorio: „Dole NATO! Čuvajte mi Kosovo! Živela Rusija! Dole Evropska unija! Kosovo je Srbija.“ „Sada moram da spavam“, rekao je Aprcović. Bio je progutao nekoliko trodona i dvadesetak jakih tableta za spavanje i uto- nuo je u plitak, nemiran san. Ipak mnogo bolji od takođe plitke i nemirne jave na odeljenju neurologije. Dvojica preostalih šlogiranih su bez prestanka vršili nuždu u odgovarajuće posude. Nesnosan smrad se širio bolesničkom sobom broj 4. Ja sam, nemajući pametnija posla, odšepao do terase da udahnem svežeg vazduha i da na miru popušim cigaretu. Koliko su samo, pomislio sam, socijalističke bolnice bile lepša, zdravija i bolja mesta od ovih demokratskih i višepartijskih, u stvari,

paradajz-fašističkih poliklinka! Na terasi je bilo hladno, pa sam popužio cigaretu i vratio se u sobu broj 4 da se na miru prisetim starih dobrih socijalističkih bolnica. Budući da je, uprkos svoj svojoj truleži, jednopartijska Jugoslavija bila neuporedivo zdravije mesto od višepartijske i takoreći nacionalsocijalističke Srbije, shvatljivo je da sam manje pobolevao – nisam tu bio izuzetak – i da sam bolnice dopadao u krajnje retkim prilikama. Prva bolest zbog koje sam zaglavio u bolnicu, na odeljenje dermatologije, zvala se prilično poetično – *pityriasis rosea* – ali kad bolje razmislim, sve je to bilo priprema za *discus cherniju*. Oduvek sam imao problema sa kretanjem. Uvek sam nailazio na neke prepreke. Najpre je to, u detinjstvu i malo kasnije, bio stid. Iz nekog me je razloga bilo sramota da hodam ulicom, makar i spuštenog pogleda. Smatrao sam, pretpostavljam, da nisam dovoljno pristojno obučen. Da mi, konačno, tu nije ni mesto. Uobražavao sam da me svi gledaju. Što i nije bilo daleko od istine. U palankama svi svakoga zagledaju u nadi da će u bilo čemu pronaći neki nedostatak, neku nepravilnost, nešto što odudara od nepisanog, ali strogog kodeksa. S vremenom sam se, međutim, obezobrazio pa sam počeo nekontrolisano da izlazim, iako sam se, istini za volju, najradije smučao sporednim ulicama. Glavna ulica je za glavne ljude. Nije da je ostalima bilo zabranjeno da idu glavnom ulicom. Ali popreko se na to gledalo. Ruku na srce i nije u redu da svaka šuš korača Ulicom maršala Tita. Ali kada sam se sasvim raspojasao i počeo bezbrižno da se krećem, došla je podmukla kožna bolest, *pityriasis rosea*. *Pityriasis rosea* je promenila tok mog života. Pomno

sam krio svoju bolest, odvratne crvene pečate po kojima su se hvatale ljuspe nalik na riblju krljušt; nije mi ni na pamet padalo da je bilo kome poverim, a kamoli da odem kod dermatologa. U to vreme sam trenirao rukomet i govorili su da sam talentovan; doista, bio sam prilično okretan, ali sam zbog odvratnih crvenih ljuspi prestao da odlazim na treninge i zato sam sada, bolešću ometen u razvoju, umesto dva metra, koliko bih sigurno dobacio, visok jedva 180 santimetara. Možda i manje. Već sam u godinama kada se ljudi smanjuju. Trener Karaklić je davao sve od sebe da me vrati na igralište. Šta nije u redu? Jesi li ljut na nekoga? Da te neko nije uvredio? I sve takva neka pitanja na koja nisam imao odgovor. Pravdao sam se slabom ocenom iz matematike, a i Karaklić je na kraju digao ruke, pa sam ostao sam, kako je to lepo formulisao Miki Jevremović, sa *pityriasis roseom* i tugom. Koja se, usled nelečenja, iskomplikovala. Epiderm je počeo da puca, na crvenim pečatima su se stvarale duboke pukotine i cela ta stvar je već počela da biva bolna. Najgori pečati i najgori krateri bili su na tabanima. Moj hod je zaista bio hod po mukama. Predao sam se posle nekih devet meseci, stisnuo zube, savladao stid i konačno otišao na pregled kod dermatologa. Koji me je odmah zadržao na bolničkom lečenju. Toliko je *pityriasis rosea* bila uznapredovala. Ambulatno se tu ništa nije moglo učiniti. Bio je to moj prvi susret sa bolnicom. Koja je, začudo, ostavila dobar utisak na mene. Pre svega, nisam više morao svakog jutra ići u školu, što je samo po sebi bilo dar s neba; gotovo sve je bolje od škole. Uopšte mi nije bilo dosadno u bolnici. Tamo sam se osećao bezbedno. Čitao sam roto-romane. Šetao po

bolničkom krugu. Nekažnjeno lenčario. U to vreme se po bolnicama relativno dobro i jelo. Čak sam se upuštao i u površna ljubakanja sa pacijentkinjama sa susedne neuropsihijatrije, finim nekim devojkama nakljukanim teškim neurolepticima i depresorima centralnog nervnog sistema. Ili nečim još težim. Pred sam kraj lečenja sam se takoreći i zaljubio. U jednu moju vršnjakinju, kćer seoskog učitelja iz Rogačice, koja je takođe zaglavila na dermatovenerologiji, ne sećam se više zbog čega. Nadam se ne zbog tripera ili sifilisa. Neće biti, bila je premlada za takve bolesti. Ne sećam se više ni njenog imena. U pravu je onaj pevač: zaborav zaista briše sve. Ili gotovo sve. Tu već nije bilo nikakvog ljubakanja. Sedeli smo na klupi ispred odeljenja. I to je bilo to. Bio sam obećao da ću svako jednom doći u Rogačicu, da je posetim, ali nikada nisam otišao. Bar ne tim poslom. Često sam, u autobusu, na putu za Bajinu Baštu, prolazio kroz Rogačicu. Autobus je tu pravio pauzu od petnaest minuta. Ali sve je bilo drugačije izvan bolnice. Nisam znao o čemu bismo pričali, sada, kada smo izlečeni. Bolnica je svet za sebe. Mnogo bolji od ostatka sveta. Pre svega, tu nema milicije, nema društvenopolitičkih radnika, nema Drempetića – Drempetići su bili apsolutno nemogući u to doba – osim kada se stvarno razbole, ali i oni su tada postajali *bolesnici*, što je znatno smanjivalo njihovu bezobzirnost i aroganciju. Pogotovo kada bi im se omaklo da umru. Nije, ukratko, bilo nikave kontrole. Valjda se smatralo da bolesnicima nije do lopovluka i antidržavne delatnosti. Nije, dakle, bilo nikakve prisile, ali ni nikakvog nereda. Samo poneka sitna krada. Poneko obijanje bolesničkih kaseta, koje u SFRJ nisu

bile staništa bubašvaba i druge gamadi, kao danas. Na DDT-ju se u SFRJ nije štedelo. Bilo je to, da vidimo, 1971. godine. Posle samo dvadeset godina, SFRJ se raspala kao mehur od sapunice, što je u suštini i bila, i vlast su svuda preuzeli neonacisti. Neka govori ko šta hoće, čitav onaj krkljanac sa kraja osamdesetih nije imao nikakve veze sa demokratizacijom. Bila je to najobičnija, najogoljenija nacifikacija. Ponovni uspon fašizma! Moram o tome porazgovarati sa Aprcovićem, kada se probudi. Dotad pritajeni, fašisti su konačno dočekali svojih pet minuta. Možda se to moglo sprečiti. Nipošto se nije smelo ići na uvođenje višepartijskih sistema. Sada to znam, ali u to vreme sam i sâm, kao pomahnitao, kao pred neki nesreću, srljao na osnivačke skupove budućih nacionasocijalističkih stranaka. I kao idiot se – sve se udarajući šapicama po grudima od sreće – radovao rađanju višepartizma. SKJ je napravio kardinalnu grešku. Trebalo je da postane još jednopartijskiji. Trebalo je da pojača pritisak. Da uvede policijski čas. Da ponovo otvori logor na Golom otoku. Ako je uopšte ikada i zatvaran. Videlo se, međutim, odmah posle smrti Josipa Broza da od tog posla neće biti ništa. Svi su strepeli od perioda posle Titove smrti. Ja sam, donekle s pravom, očekivao masovna pogubljenja, diktaturu proletarijata, apsolutno ukidanje privatne svojine, a šta smo dobili – jalovo obećanje *i posle Tita, Tito*. Tito je bio najbolje, iako ne idealno rešenje za nas. Nema idealnih rešenja. Bio je stabilna ličnost – ne ulazim u vrednosne sudove – i to se odražavalo na stabilnost države. Kada je posle mnogih peripetija i odlaganja Broz konačno umro, kada je izostao očekivani smak sveta, svi su

odahnuli i proplakali od sreće, ali su te suze vešto predstavljene kao žalosnice. Disciplina je odmah popustila. Jedan moj prijatelj, tada sekretar OK Saveza komunista Srbije u Ljuboviji, da mu ne pominjem ime, i on je pokojni, rekao mi je tamo negde, sredinom osamdesetih da mu se – dok je mimohodio pored maršalovog sarkofaga – dogodilo nešto krajnje čudno i zabrinjavajuće. Iz čista mira, rekao je, u trenutku dok sam prolazio pored kovčega, počeo sam u mislima da psujem i proklinjem Najvećeg sina naših naroda i narodnosti. „I tebi dode crni dan, svinjo. Mater ti jebem hrvatsku, pucao si na srpske vojnike u Prvom svet-skom ratu, vešao si žene i nejač. Govno jedno ustaško!“ I sve tako, i sve u tom stilu. Moj drug se prepao nasmrt. Te misli su ustajale protiv njegovih najdubljih i najiskrenijih ubeđenja. Svaka od tih misli bila je teško krivično delo. A nije imao nikakvu kontrolu nad njima. Bio se potpuno unezverio, plašio se da je obezbeđenje pročitalo njegove misli, iskusniji udbaši su imali tu parapsihološku moć, popreko su ga, kaže, nešto gledali, pa je počeo glasno da rida i nariče ne bi li sa sebe skinuo senku sumnje. Posle su ga odveli u neku nusprostoriju u zgradi Savezne skupštine, dali mu čašu vode i kocku šećera i počeli da ga teše. Ali njemu od toga nije bilo nimalo lakše. Hteo je da ode kod nekog psihijatra, jer je mislio da je sišao s uma. Ali gde u ono vreme naći psihijatra koji te neće prijaviti Državnoj bezbednosti. Onda je, onako potresen, zalutao, nije se najbolje snalazio u Beogradu i danima je besciljno lutao, sve dok ga potpuno iscrpljenog od gladi i žeđi nisu pod nekim mostom u Kaluđerici pronašli pripadnici Gorske službe spasavanja. Godinu ili dve

pre nego što sam zaglavio u bolnicu zbog zapuštene *pityriasis roseae* i meni se osmehnula sreća da vidim maršala. Platilo sam to teškim nazebo. Možda i lakšim zapaljenjem pluća. Ali nije mi bilo žao. Debelo se isplatilo. Ne samo zbog munjevitog asfaltiranja blatnjavog sokaka u kome sam tada stanovao, a koji se slučajno našao na maršruti automobilske kolone sa visokim gostima. Maršal je prolazio kroz Užice na putu za Perućac gde je – povodom 29. novembra, Dana Republike – pustio u rad HE Bajina Bašta. Maršal je uvek nešto puštao u rad. Uvek je nešto otvarao. Uvek presecao neke vrpce. I uvek ljubio pionirke koje su mu prinosile poslužavnik sa istorijskim makazama. Katkad – kada bi malo više potegao i bio dobre volje – i u usta. Nekima bi gurao i jezik. Tako se šušalo. Bila je to velika čast. Ali i obaveza. Ko ne veruje, neka ode u Kinoteku i neka pogleda *Filmske novosti* iz tih godina. Prilikom svih otvaranja, puštanja u rad i presecanja vrpce maršalu poslužavnik sa makazama uvek prinosi pionirka. Obavezno u odgovarajućoj narodnoj nošnji. Nikada pionir. Sve su te pionirke docnije napravile blistave karijere. Malo je to čudno. Eh, *Filmske novosti*! Kako samo vreme brzo prolazi. Stasale su već generacije i generacije koje nemaju pojma šta su to *Filmske novosti*. Iliti u žargonu – *žurnal*! Bile su to desetominutne filmske reportaže o najznačajnijim novostima iz zemlje i sveta koje su se prikazivale po bioskopskim salama širom Jugoslavije, pre projekcije tada veoma popularnih kaubojskih filmova. Svašta se tu moglo videti. I svako. Haile Selasije, Ričard Barton, Gamal Abdel Naser, Indira Gandi, Sukarno, Ben Bela, Fidel Kastro, Šakal, Lindon Džonson, Ilić Ramires

Sančes, Moamer el Gadafi, Džek London, admiral Nimic, da pomenem samo neke. Bilo je tu reportaža iz lova i ribolova. Sportskih uspeha. Vera Nikolić, recimo – olimpijska pobjednica na 800 metara – prekonoć je postala megazvezda *Filmskih novosti*. Često su se mogli videti i rudari nagaravljenih ali veselih lica, ili razdragani radnici *Zavoda Crvena zastava*. Vodio se računa o radnim ljudima. Ali i *Filmske novosti* imale su svoju tamnu stranu. Kamera je ponekad hvatala prizore koji nisu bili za javnost. Začudo, kopije takvih reportaža nisu uništavane. Zahvaljujući tome odabra na publika ima priliku da u Kinoteci, na tajnim projekcijama, vidi veoma interesantne stvari. Druga Tita kako spava u prvom redu, na nekoj rudarskoj proslavi u Kaknju; druga Tita kako u lovu slučajno puca u leđa Stevana Doronjskog, koji je koliko sutradan zvanično umro od srčanog udara; druga Tita kako, zbog „levih skretanja“ jahaćim bičem šiba Hamdiju Pozderca, čiji će unuk, pljuniti deda, u dalekoj budućnosti dogurati do ministra spoljnih poslova Vajmarske Republike Srbije, u to doba jednako fantastične kao Borhesov aristokratski i antifašistički Tlön Uqbar. Bio je, dakle, 29. novembar 1967. godine. I bilo je jako hladno. Tog dana nije bilo nastave. Još jedna dobit od Titovog prolaska kroz Užice na koju sam potpuno zaboravio. Sve je bilo spremno za doček. Sumnjivi elementi pohapšeni i pozatvarani u Hali sportova. Nas, učenike osnovnih škola, isterali su na ulicu oko devet sati izjutra, obučene samo u tanke školske bluze, da bismo odavali utisak jednoobraznosti i organizovanosti. Nastavnici su, načelno, imali pravo na topliju garderobu. Ali mnogi ga nisu iskoristili. Za većinu njih bila je

nezamisliva sramota da maršala dočekaju umotani u šalove kao zadušne babe. Postrojili su nas tako rano zato što se iz bezbednosnih razloga nikada nije znalo kada će se pojaviti kolona blistavih linkolna i mercedesa. Nastavnica nemačkog je ostavljena da dežura u opusteloj školi. Kolege su je uvažavale, bila je dobar radnik, član SKJ, ali nekako nije bilo u redu da nastavnica nemačkog prisustvuje dočeku čoveka koji je pobio toliko Nemaca. I koji ih je toliko mrzeo, iako je i sam tečno govorio nemački. Mada nerado. Jedva su pustili i nastavnicu engleskog. Uopšte, vodilo se računa o detaljima. Nama, učenicima, podeljeni su buketi svežeg cveća koje je trebalo da bacamo – takve su bile instrukcije – ispred nadolazećih automobila. Nipošto na druga Tita i drugaricu Jovanku. Odraslima cveće nije podeljeno jer se sa odraslima nikada ne zna. Može se među njima uvek naći neko ko bi sa buketom bacio i bombu. Moja majka, na primer. Ona bi je – da je išla na dočeke i da je imala hrabrosti i bombu – sasvim sigurno bacila. Iako Broz s tim nije imao ništa direktno, krivila ga je za smrt svog oca koga su 1941. ubili partizani. Samo zato što je bio kapitalista. Marksizam tada još uvek nije bio dovoljno dobro shvaćen u našim krajevima. Srpski komunisti su bili uvereni da će komunizam nastupiti onoga dana kada i poslednji kapitalista bude streljan. Na nesreću, u Kraljevini Jugoslaviji nije bilo dovoljno kapitalista; većina je streljana, ali to nije bilo dovoljno da kvantitet preraste u kvalitet. Za to je, procenjujem, trebalo najmanje 750.000 streljanih kapitalista, a namaklo se jedva 180.000. Ni trećina! Zbog toga nam je i socijalizam bio nekako polovičan. Zapravo jednotrećinski. Bolje bi

mu išlo u Americi, tamo je bilo dovoljno kapitalista, ali su to bili prepređeni zapadni kapitalisti koji su komuniste blagovremeno zatvarali u Alkatraz ili ih bacali u kaveze sa lavovima. Eto, zbog toga je nastavnica engleskog, dobra devojka iz siromašne radničke porodice, jedva pripuštena na maršalov doček. Do tri sata popodne, kada se kolona mercedesa konačno pojavila na glavnoj ulici, većina radnika, seljaka, poštene inteligencije i učenika okupljenih da dočekaju maršala Tita imala je povišenu temperaturu zbog teškog nazeba ili akutnog bronhitisa i laringitisa. Svi su kijali i kašljucali. Devojčice su padale u nesvest. Neki su pljuvali i krv. Šest sati stajanja na minus osamnaest, koliko je bilo tog dana, uzimalo je svoj danak, uprkos tome što su rukovodioci, da bi nam bilo toplije, govorili da je samo minus tri. Ko to da proverava? Ko je tada, uopšte, imao termometar. Ko bi se, konačno, usudio da protivureći predsedniku opštine? Sve je to, privremeno, nestalo kao rukom odneseno kada je pored nas lagano prošao Titov automobil sa otvorenim krovom. Možda je ipak bilo samo minus tri. Ne bi mu valjda dozvolili da se izlaže opasnostima ekstremno niske temperature. U svakom slučaju, za njega je bilo minus tri. Možda i manje. Na trenutak sam ugledao maršala, tačnije ugledao sam neki drugi svet. Ne, ne, može govoriti ko šta hoće, njemu je bilo mesto u kaubojskim filmovima i avanturističkim romanima, a ne u čemeru i zaleđenom Užicu, a on je ipak bio tu, sa nama, zarad našeg dobra i zarad naše svetle budućnosti. Tako je i izgledao: kao Džon Vejn iz najboljih dana obučen u plavu maršalsku uniformu, u životnoj ulozi Josipa Broza, da se ne odajem suvišnim deskripcijama. Svet

visoke politike, svetskog džet-seta i nesvrstanosti u usponu lagano je prolazio pored, a radni ljudi, gradani, seljaci i učenici poskakivali su od sreće razdragano uzvikujući: „Živeo drug Tito! Živeo, živeo, živeo!“ Bilo je to veliko iskustvo za mene. Videvši na trenutak Tita, stekao sam neverovatno samopouzdanje. Mada nisam znao šta da uradim sa tim samopouzdanjem osim da ga straćim na neku glupost. Tako je to bilo. Kad god nisam bio pritisnut stidom, potištenošću ili nekom boleštinom, pravio sam žestoke gluposti i zbog njih kod kuće dobijao još žešće batine. Na taj način me je Bog poučavao da je svet – u teološkom, ne u geografskom značenju te reči – rđavo mesto. Ne bih to drugačije utuvio. A pitanje je da li sam uopšte ikada i utuvio. Jer uprkos jasnim upozorenjima i lošim iskustvima nisam odustajao od ideje da se uklopim u svet, da pronadem „svoje mesto pod suncem“ i da učinim nešto sa svojim životom. Svakako bih nešto i učinio – kovao sam planove da postanem vojni pilot i hirurg, na primer – da nije bilo lenjosti koja je dalekovido predupredila gotovo siguran sunovrat mog MIG-a 21 i pokolj koji bih, trapav kakav sam, neizbežno napravio na operacionim stolovima, na potezu od Vardara pa do Triglava. Lenjost mi je spasila život. I ne samo meni. Ne znam otkuda tolika netrpeljivost prema lenjosti. Čak je i hrišćanstvo s vremenom podleglo toj zabludi. Što je neoprostivo. A možda je čak i jeres. Jer, Isus, skupa sa učenicima, nije radio ništa *korisno* u ovozemaljskom smislu. Čak je učenike i odvrćao od posla. Petar je na Hristov poziv momentalno ostavio svoj posao, svoje mreže i svoj čamac da im se više nikada ne vrati. Išli su od varoši do varoši, Isus je pričao

priče, poslovni ljudi, tajkuni takoreći, konstruktivni ljudi zauzeti sticanjem, nisu imali vremena da slušaju reči spasenja, odbacivali su ih kao besposlice, odmahivali rukom i brinuli o svom imetku i ugledu. Zato im se na glave i obrušilo užareno ugljevlje. Kada bi se u retkim prilikama i latio nekog posla, Gospod je radio protiv rada, sticanja i hiperaktivnosti. Kao ono kada je kamdžijom rasterao prodavce golubova i menjače novca iz dvorišta Jerusalimskog hrama. Naš Gospodin Patrijarh bi mogao povremeno da sledi taj primer. Današnji su prodavci golubova i menjači bolje odeveni i manje smrde nego oni iz jevanđelja, ali su sto puta gori. I zaslužuju sto puta više batina. Mogao bi Gospodin Patrijarh da svrati i do – patetičnog li imena – *Doma narodne skupštine* i da otuda kamdžijom rastera lopuže zaštićene svim mogućim imunitetima, darovane svim mogućim privilegijama, uključujući i besplatnu vakcinu protiv svinjskog gripa. A šta on radi? O državnim praznicima odlazi na prijeme i pije rakiju sa prodavcima golubova, menjačima i lupežima. Svi ti lupeži nose oko vrata velike zlatne krstove, a drvene kače i na retrovizore svojih džipova i mercedesa. I to mu danas dode pravoslavlje. To je naš odasvud ugroženi *identitet* protiv koga se borimo nacionalnim okupljanjem to jest, paradajz-fašizmom. Gospodin Patrijarh odlazi i korak dalje. Odaje se društvenopolitičkom i nacionalnom radu. Odlazi na skupove, na kojekakve sabore i komemoracije i umesto da okupljenoj rulji pripreti i podvikne „pokajte se“, on žalostivim glasom pothranjuje narodno samosažaljenje i do nebesa uzdiže raslabljenost. Koja već poprima groteskne oblike. A sve je to posledica besomučne

zloupotrebe zamenica *mi* i *naše* koje bi – da nekim slučajem na vlast dođu razumni ljudi, što je u Srbiji apsolutno nemoguće – momentalno trebalo izbaciti iz gramatike srpskog jezika. Ko je ikada čuo Isusa da je rekao *mi* ili *naše*? Ne treba mešati gramatiku i eshatologiju. Pomenute reči nastale su u vreme kada su ljudi bili pošteniji. Imale su one svoj smisao. Sada ga više uopšte nemaju. Uzmite bilo koju skorašnju kupusaru Velikog Sotone. Nema stranice koja ne odjekuje od naricanja: „Klali su nas!“ „Ubijali su nas!“ „Prevareli su nas!“ „Bombardovali su nas.“ Opsena gramatičke množine! Opsena prostote! Veliki Sotona nikada nije zaklan, nikada ubijen niti je ikada ijedna bomba pala u njegovoj blizini, što možda ne bi ni bilo loše po sve *nas* da smo to nekim slučajem zaslužili. Što, nažalost, nismo. Klanja, ubijanja i bombardovanja nevinih ljudi idu u paketu sa organizmima kakav je Veliki Sotona. Kada se to jednoga dana shvati, biće to početak preporoda Srbije. Previše je ljudi, to je žalosna činjenica, zaista zaklano, ubijeno i bombardovano, ali šta Veliki Sotona – koji je celog života panično bežao i od najmanje opasnosti – uopšte ima s tim. Neka se dâ zaklati, ubiti i bombardovati, pa neka onda iz vlastitog rđavog iskustva cvili i zapomaže, umesto što privatizuje klanja, ubijanja i bombardovanja i na njima zgrće milione srpskih rajhsmaraka. Koje odmah konvertuje u dolare. Država čiji je predsednik bio Veliki Sotona jednostavno je morala da bude bombardovana, upamtite to. Kao što svi njegovi prijatelji moraju da umru pre njega, uvek u najcrnijim mukama da bi on bio srećan što je živ i što još traje. Mada mu se, lažno svedoči, ne živi. Mada je, jada se, ostao u

prošlom veku. Pogledajte ga kako, sav izbezumljen od straha, pokušava da zaustavi vreme i – štedro podmićući smrt životima drugih ljudi – neprestano odlaže sopstveni kraj. Klonite ga se, prelazite na drugu stranu ulice ako naletite na njega, jer je Veliki Sotona uzročnik tuberkuloze, kancera i leukemije. Možda i side. Njegov sledbenik, doktor Koštunica, Reichskanzelar Imaginarne Velike Srbije, takode je kancerogen, ali mu nije ni do kolena. A opet, Veliki Sotona je, u izvesnom smislu, društveno korisna pojava. Njegove kupusare, na sreću, nisu zarazne u medicinskom smislu i svi treba da ih čitaju. Ja sam ih pročitao sve do jedne. Postao sam ovo što jesam zahvaljujući akribijskom iščitavanju Sotoninih kupusara u kojima je od reči do reči zapisano apsolutno sve što pošten čovek nipošto ne treba da misli, radi, jede, pije, govori, čita i piše. Posle čitanja tih kupusara, glupaci postanu još gluplji, oni pametniji se, pak, zauvek izleče od gluposti. Na tim stranicama se nalazi kvintesencija, filozofski kamen gluposti, pokvarenjaštva i tupoumnosti. Te stranice izazivaju nenasnosnu mučninu, ali te ili načisto upropaste ili te temeljno izleče. Moja majka, recimo, Bog da joj dušu prosti, imala je visoko mišljenje o Velikom Sotoni. Od nje sam nasledio to mišljenje i to teško naslede nosio decenijama, sve dok mi Era Milivojević nije otvorio oči. Moja majka je neprestano govorila: „Veliki čovek! Kapacitet! Hrabro se odupro Titu.“ Nikada, međutim, nije pročitala nijednu njegovu knjigu. Čitala je samo Lajoša Zilahija i Perl Bak. Ali je negde čula da je Veliki Sotona veliki čovek, veliki kapacitet, veliki borac za srpsku stvar. Bilo se to raščuvalo krajem šezdesetih. Veliki Sotona je došao u paketu

sa letećim tanjirima, famoznim NLO, oko kojih se podigla velika buka, zajedno sa morbidnom pričom o bleđoj devojci koja stopira na Ibarskoj magistrali, moli vozače da je odvezu kući, pa ih onda zaustavi pored nekog groblja i kaže: „Ja ovde stanujem.“ Za razliku od mistifikacija o „veličini“ Velikog Sotone i o devojci-duhu, leteći tanjiri nisu bili izmišljotina. Ja sam, recimo, četiri ili čak pet puta u životu video neidentifikovane leteće objekte, poslednji put u junu ove godine, imam i nekoliko svedoka. Srbija, zemlja velikana po čuvenju. Koji karijere grade na glasinama i iza kojih ostaju samo glasine. I onda se to naziva istorijom. Veliki Sotona je nenadmašan, ali nije jedini. Mnoge su se društvenopolitičke hulje ispilile iz njegovog ušljivog šinjela skinutog sa nemačkog komordžije ubijenog s leđa. Majka je moje oduševljenje dočekom maršala Tita smatrala izdajom. Moram priznati da mi je bilo žao. Ipak sam više voleo majku nego druga Tita, mada to nikada ne bih javno rekao. Da, da, nisam bio kao onaj komsomolac, Morozov, kako li se zvaše, koji je rođenog oca prijavio tamo gde treba. Pa mu posle streljali oca, a on postao sovjetska megazvezda. Pa se na kraju pokazalo da je sve to bila laž. Da je u stvari Morozov otac ubio Morozova sina. Ponekad sam, kada bi me majka žestoko istukla zbog gorepomenutih gluposti koje sam povremeno pravio, znao da pripretim da ću je prijaviti zbog ogovaranja maršala Tita i neprijateljske delatnosti. Ali nikada to ne bih zaista uradio. Ona je to znala. I zato me je još više tukla. I to s pravom. Da me je više tukla, sada bih bio bolji čovek. U stvari, ne bih. Nemoguće je biti bolji čovek. To se ne može popraviti. Mi smo naš krajnji domet. Ali batine

su svakako od koristi. Ne popravljaju ništa, ali smanjuju štetu. Nakon što sam zalečio *pityriasis roseau*, krajnje nevoljno sam izašao iz bolnice. Lepo sam se tamo bio smestio. Čak sam pomalo i sabotirao lečenje ne bih li produžio boravak. Ali dve masti nad mastima, dve dermatološke panaceje, ihtiol i hidrociklin, na kraju su učinile svoje. Doktor Papo me je na rastanku posavetovao da ubuduće ne nosim odeću od sintetike i rekao da kroz mesec dana dođem na kontrolu. Bio je dobar čovek, taj mračni dermatovenerolog koji je radni vek proveo u borbi protiv tripera i sifilisa, raspadanja uopšte i koji je posle radnog vremena puno pio zbog bezbrojnih užasa kojih se nagledao tokom života. Dermatovenerolozi su neznani junaci medicine. Uopšte mi se nije izlazilo iz kruga užičke Opšte bolnice, ograđenog povisokim zidom od cigli, posutim po vrhovima tucanim staklom. Moć inercije. Gde god da se nadem, ma kako tamo odvratno bilo, s tugom napuštam to mesto. A užička bolnica, posebno Odeljenje dermatovenerologije, uopšte nisu bili odvratna mesta. Bilo je tamo više duha, discipline, otmenosti, pa i radosti nego u strogom centru srpske prestonice posle samo dvadeset godina. A i smrtnost je bila manja. Tokom lečenja u užičkoj bolnici, prvi put se u meni začela neka ambicija. Pomislio sam da bih možda mogao da završim medicinu i da postanem hirurg. Kosmonauti su pali u zasenak, a hirurgija je tada bila u velikoj modi. Doktor Kristijan Barnard je baš nekako tih dana izvršio prvu operaciju presađivanja srca i prekonoc postao megazvezda. To mi je dalo podstreka. Pacijent je – zaboravio sam mu ime, iako je i on bio megazvezda – poživio samo osamnaest dana. Ali da nije

operisan – tvrdio je dr Barnard – ne bi sastavio ni sedam. Koliko je to samo bilo ozbiljnije vreme. Puno se polagalo na nauku i obrazovanje. Državna televizija je nekoliko puta reprizirala snimak komplikovanog hirurškog zahvata, a ako se ne varam, neki naš dr prof. je iz studija komentarisao Barnardove poteze. Bilo mi je mučno da posmatram prizor rasečenog i raščepljenog ljudskog tela, pogotovo tranžiranje i zašivanje arterija i srca, ali sam pretpostavljao da ću se s vremenom navići, kao što sam se navikao na Odeljenje dermatovenerologije, i da će mi ubrzo biti dosadno kada ne budem rasecao tkiva, podvezivao vene i odstranjivao zloćudne tumore. Koliko su samo sreće imali bezimenni pacijenti, najmanje tridesetak njih, koje bih sasvim sigurno oterao u smrt, da sam istrajavao u ambiciji i specijalizirao hirurgiju, ja koji s teškom mukom uspevam da vežem pertle i zakucam ekser. *Pityriasis rosea* je, dakle, bila zalečena. Ali posledice su ostale. Na mestima gde su se nalazile ružičastomodre promene prekrivene ribljom krljušti ostali su veliki beli pečati tako da sam – bez odeće – ličio na obrijanog leoparda. Doktor Papo mi je preporučio sunčanje, meni koji sam se sunčanja klonio i u vremenima kada mi je koža bila savršeno zdrava. Da stvar bude gora, iz bolnice sam izašao krajem juna, bilo je leto, nisam imao izgovor da izbegavam solarnu terapiju. A bio sam i rešio da se oslobodim neprijatnih ožiljaka. Odlasci na gradsku plažu nisu dolazili u obzir. Tamo sam nerado odlazio i pre kalvarije sa *pityriasis roseaom*. Stalno sam imao neke idiotske kupaće gaće, a na to se popreko gledalo. Gde god se okreneš, shvatio sam to mnogo kasnije, gde god da se nađeš – makar to bila mesta za tobožnji

odmor i rekreaciju – ugledaćeš iskeženu njušku nacizma i rasne segregacije. Ni plaže nisu bile izuzetak. Direktorski sinovi i sinovi partijskih funkcionera šepurili su se plažom u kupacim gaćama *speedo*, koje tada uopšte nisu postojale, ali su ih ponosni očevi ipak nekako, preko veze, nalazili tokom službenih putovanja u inostranstvo. Obično po nalogu Udbe. Za odabrane sve stvari postoje mnogo pre nego što uđu u serijsku proizvodnju. Ja sam se, kao i većina mojih vršnjaka, kupao u crnom fiskulturnom šortsu, praćen prezrivim pogledima zlatne užičke omladine. Ne mogu da kažem da mi je to bilo prijatno. Tada nisam voleo da se razlikujem. Želeo sam lepe kupace gaće. Ali u to vreme dobre kupace gaće su koštale čitavo malo bogatstvo. Zato sam na sunčanje i kupanje odlazio ili nizvodno ili uzvodno od gradske plaže, na Malu branu ili na Rajske otoke, gde je bilo dosta samotnih virova sa krpicom peska na obali. Bio sam odabrao jedno skrovito mesto gde sam se intenzivno sunčao povremeno se mažući hidrociklinom. Ali nešto se, izgleda, bilo poremetilo sa pigmentacijom na mestima zahvaćenim *pityriasis roseom*; okolna koža je pocrnela, a beli pečati su postali još belji i tek tada nisam ličio ni na šta. Što me je dovelo na ivicu očajanja. Hteo sam pošto-poto da se dovedem u pređašnje stanje. Bilo mi je nepodnošljivo da mi se koža razlikuje od drugih koža. Neko bi to mogao shvatiti kao štrčanje iz proseka pa bih sasvim sigurno imao problema. Smatrao sam, konačno, da zaslužujem normalnu kožu. Dok sam bio u bolnici, ništa mi to nije smetalo, nije smetalo ni drugima, u bolnici je svaka bolest prihvatljiva, pa i poželjna. Ali izvan bolničkih zidina – jao tebi ako odstupiš od

zdravstvenog proseka. Srbi, uopšte, imaju odbojan stav prema bolestima. Što je krajnje čudno jer su gotovo svi bolesni. Sitne boljke – nazez, zubobolja, grip, gastritis – još su donekle društveno prihvatljive – ali sve preko toga izaziva odbojnu reakciju, mešavinu panike, straha i prezira. Uzmimo rak. Strah od raka je u Srbiji sasvim potisnuo strah od Boga. Treći je na rang listi srpskih strahova, odmah iza straha od pomračenja Sunca i straha od realnosti. Na pomen raka, obavezno se mora reći *daleko bilo*. *Daleko bilo* je profilaksa koja zaista štiti od mnogih bolesti. Ali niko ni tada neće reći: „Daleko bilo, ovaj ili onaj ima rak.“ Jer ako pomeneš reč „rak“ znatno povećavaš rizik da i sam oboliš od njega. Ako ga pomeneš nekoliko puta, bolje odmah piši testament i počni da praviš zalihe morfijuma. Ima tu nečega. Otkako su, na primer, na paklicama cigareta počeli da štampaju upozorenje „pušenje povećava rizik od raka pluća“, broj pušača se smanjio, ali se procenat obolelih od raka pluća znatno povećao. Ovo je zvanična statistika Svet-ske zdravstvene organizacije. Nije fikcija. Zato se uvek govori: „Ovaj ili onaj, daleko bilo, ima *ono*!“ Svi znaju šta je to *ono*. Ali ima zadržanih tipova koji traže đavola i namerno začikavaju: Koje *ono*? „Pa, *ono*, najgore.“ Ništa čudno za Srbiju u kojoj se bolesti prenose ogovaranjem, a leče prećutkivanjem. Kada neko oboli od *onog najgoreg* niko mu to neće saopštiti. A oboleli neće ni nastojati da sazna. A opet, svi znaju. Osim onih bolesnika, krajnjih naivčina, koji zaista poveruju da umesto od raka debelog creva pate od bezazlene srdobolje, pa često u blaženom neznanju nadžive većinu ukućana i zluradih suseda. Ali to

su retki slučajevi. Obično stvar teče drugačije. Obolele momentalno otpisuju. Iako uz odgovarajuću terapiju i koliko-toliko podnošljive bolove često poživi još pet-šest godina, građanski red nalaže da oboleli odmah legne u samrtničku postelju, da požuti, uvene i da se ne pojavljuje u javnosti. Nerado se gleda i na porodicu obolelog. Nesporna naučna činjenica da nijedan oblik kancera nije zarazan, u Srbiji nikada nije u potpunosti prihvaćena. Čak ni među lekarima i medicinskim osobljem. Stvar je još gora kada je reč o duševnim bolestima. Tek tu endemski fašizam pokazuje svoje pravo lice. Nesporo je da svi ljudi, bar izvesno vreme, nemaju kancer ili leukemiju, pa je donekle razumljiva netrpeljivost prema obolelima, ali tvrdim da smo svi, doslovno svi, mentalno bolesni i to od svih duševnih bolesti istovremeno. Mogu to reći na osnovu sopstvenog iskustva jer sam dugi niz godina – naročito sedamdesetih – lebdeo na ivici između ludila i „zdrave pameti“, na ivici koja je sto puta opasnija od najtežeg oblika shizofrenije. To je, rekao bih, kao sa kriminalom. Svi lažu, krađu i ubijaju, a samo zanemarljiv broj zaglavi na robiju. Dragoceno iskustvo mi je bilo bolničko ljubakanje sa onom šarmantnom devojkom sa susedne neuropsihijatrije, najurednijom i najčistijom od svih umobolnica koje sam sreo u životu. Čulo mirisa mi nikada nije bilo jača strana, ali još pomalo osećam miris dezodoransa kojim je odisala. Ili su to samo olfaktorne ejdetske slike. Uprkos mojoj nekomunikativnosti, osećajući se valjda superiornim jer sam bolovao od društveno koliko-toliko prihvatljive *pityriasis roseae*, pokušao sam da saznam kako je došlo do toga da poludi. Iskren devojčurak beše ta Tatjana. A krug

užičke Opšte bolnice veliki i pun skrovitih mesta. Se-
deli smo tako na travi iznad mrtvačnice, Tatjana je
čuvši pitanje svukla pižamu do kolena – gaće su u bol-
nicama bile strogo zabranjene – malo raširila noge i
pokazala kažiprstom na vaginu. „Sve je došlo odavde.“
Rekla je. „Ispričaću ti jednom.“ Momentalno sam se
uzbudio, zaboravio na V. D. Sinelnikova i više mi ni-
je bilo do objašnjenja. Ali mislim da sam u tom tre-
nutku shvatio ponešto o ludilu. A tek je trebalo da
shvatim. Tatjana je ubrzo zatražila da joj oližem klito-
ris, što je – bar za mene – bilo nečuveno, a verujem da
bi bilo i za većinu drugih jer se o cunilingusu, osim u
dekadentnim beogradskim krugovima, u to vreme go-
tovo nije znalo, a pretpostavljam da je bio i zakonom
zabranjen. Tada je gotovo sve bilo zabranjeno. Nisam,
naravno, mogao da je odbijem. A bio sam i radoznao.
Mada mi se slankasti ukus klitorisa, vagine uopšte, ni-
je naročito dopao. Ali prvi put sam video, tačnije zbog
položaja u kome sam bio – čuo ženski orgazam. Dra-
goceno je to bilo iskustvo. Kao i sve što je posle usle-
dilo u šumarku iznad mrtvačnice. Tatjana je nekim
slučajem bila nevina, u to doba to nije bilo naročito
čudo za devojkicu njenih godina, nije htela da imamo
odnos, bilo je koječega drugog, ali me je onako sum-
njičavog naterala da joj opipam himen koji je bio
netaknut i na svom mestu. Baš je inistirala. Zašto je
onda njeno ludilo došlo iz vagine, ako je nevina, pitao
sam se. A pitao sam i nju. Jednostavno, došlo je otuda,
rekla je, ali i sa svih ostalih strana, sve se nekako polo-
milo i odjednom je bilo više stvari i ljudi nego što ih
inače biva i sve to više nije moglo da stane u mene. I
zato sam luda. Bar ovaj deo mene koji je ovde. Ko zna

kako bi se sve to završilo, šta bih sve saznao, da Tatjanu posle nekoliko dana nisu prebacili u Beograd jer je bila isuviše luda za skromne mogućnosti Neuropsihijatrijskog odeljenja Opšte bolnice u Užicu. Bilo je puno metafizičkih momenata u tim bolničkim ljubakanjima, ali tada to nije moglo da stane u mene. Nisam imao nimalo duhovnog iskustva. Kako bi neko ko sluša *Glas Amerike* mogao da razume glasove koje je slušala Tatjana. A svakako bi ti glasovi imali šta da kažu. Ipak, ponešto sam načuo. Ponešto sam zapamtio. Ne raspolazem pojmovnim aparatom kojim bih to mogao objasniti, makar i sebi, ali mogu, kao kroz maglu, da razumem da je Tatjana videla nešto što se u to vreme nije smelo videti. Govorila je o zapaljenim kućama, o odsečenim glavama, o silovanjima, o masovnim ubistvima. I uopšte – sve nešto mislim – nije čudno što su ta *viđenja* dolazila kroz vaginu, jer ni kroz čiji tadašnji mozak – sluden besomučnom državnom propagandom – nisu ni mogla doći. Trebalo je nešto manje od dvadeset godina da stvari zbog kojih je Tatjana zaglavila u ludnicu, postanu stvarnost. Prekasno – pretpostavljam – za Tatjanu. Koja je – takođe pretpostavljam – sasvim sigurno dopala šaka nekog onovremenog primarijusa Radakovića i posle izvesnog vremena umrla jer je isuviše znala. Izostavljajući lascivne detalje, ispričao sam to Aprcoviću, kada se malo kasnije probudio. „Ništa čudno“, rekao je Aprcović, „tako je prošao i Niče koji je sa još veće vremenske distance kristalno jasno video buduća nacistička zverstva. Svi fašizmi funkcionišu na isti način. Svi fašizmi pomoću propagande i sistematskog zaglupljivanja svojih podanika preusmeravaju ionako slabašnu

ljudsku pažnju u daleku prošlost, gde se ta ionako tričava pažnja sasvim straći na fantastične ličnosti iz slovenske i germanske mitologije. Zbog toga samo najjačima, samo najduhovnijima polazi za rukom da krajičkom oka sagledaju užas sadašnjosti. A samo oni genijalni, oni odabrani, uspevaju da zavire u budućnost. Ja sam, kao što znate, geodeta. Ceo svoj radni vek proveo sam u preciznom premeravanju zemljišta i mogu vam reći: ništa se ne može izmeriti. Koliko god se trudili, koliko god precizne instrumente imali na raspolaganju, uvek imate izvesno odstupanje od apsolutne egzaktnosti, što me je još početkom pedesetih godina prošlog veka navelo na pomisao da u prirodi postoji mnogo više dimenzija od ove tri po kojima se krećemo. Štaviše, zaključio sam da teskoba naših života potiče od neprirodne stešnjenosti unutar svega tri dimenzije. I to unutar tri najlošije zamislive dimenzije. Unutar, takoreći fizičkog minimuma neophodnog da bi bilo šta postojalo. Čovek je, uveren sam u to, stvoren za univerzum sa bezbroj dimenzija. Tesno mu je u trodimenzionalnosti na koju smo, usled otupelosti, osuđeni kako bi stisnuti sa svih strana izlaz tražili gore, u Bogu. Ali otupelost je izgleda uzela toliko maha da mi izlaz tražimo tamo gde ga nema, u ćorsokaku prostora, u uzaludnoj borbi za *lebensraum*. Koliko god se širili po horizontalnoj osi, koliko god prividno proširivali lični ili državni posed, sve što uspevamo jeste da povećamo ionako nesnosnu teskobu. Niče je to svojevremeno uočio i time zapečatio svoju sudbinu. Jer, kolektivno nesvesno – otac svih fašizama – uvek pronađe načina da se obračuna sa subverzivnim elementima. Sledstveno, svi oni koji kvare

prljavu fašističku igru – ili polude ili bivaju ubijeni.“ Tako je govorio Aprcović. A ja sam u svojoj tupoumnosti i slabosti pomišljao da dignem ruke od čekanja na operaciju, da na svoju odgovornost izadem iz bolnice i da se zauvek lišim blagodatni druženja sa jednim tako duhovnim čovekom. „Osim *Mein Kampfa*“, rekao je Aprcović, „da li ste još nešto pisali?“ „I da i ne!“, rekao sam. „Imam nekoliko kutija od cipela prepunih materijala za monografiju, radno nazvanu *Tito i apsurd*. Veza između Tita i apsurdna je, po mom mišljenju, nedovoljno istražena. U stvari – potpuno neistražena. Postoji mnoštvo knjiga, nazovimo ih *Tito i...* Pokojnog maršala su dovodili u vezu sa svim i svačim, samo ne sa apsurdom i crnim humorom, što je nedopustivo jer je Broz bio izrazito duhovit čovek. Konačno, on je dao imprimatur da se na vrhuncu socrealističkog terora na sceni Ateljea 212 postavi Beketov komad *Čekajući Godoa*. U poslednje vreme sam zapostavio rad na monografiji. Nemam baš novca za bacanje na nove cipele, pa zato nemam ni kutija za cipele, bez kojih, opet, ne mogu da pišem. A sada je na sve to došla i *dicus chernia* i Odeljenje neurologije na kome je moguće pisati samo istorije bolesti i otpusne liste.“ „Nisam znao“, rekao je Aprcović, „da je maršal Tito bio duhovit.“ „O, da“, rekao sam, „imao je istančan smisao za humor, ali se to krilo. Titov smisao za humor bio je državna tajna. Bio je *strogo pov.* Predstavljali su ga kao večno ozbiljnog vođu revolucije, što je on i bio, mislim – vođa revolucije. Ali i te kako je imao smisla za igru, za karneval, za grotesku.“ „Ko bi to rekao“, rekao je Aprcović. „Da li možete, onako iz glave, da mi ispričate neku anegdotu o Titu? Nešto što bi nas makar na

trenutak razveselilo.“ Razmislio sam tren-dva i odlučio se za priču, svojevremeno državnu tajnu, o jednom lovu u Karađorđevu. „Bilo je to“, rekao sam, „sredinom šezdesetih godina. Neposredno pre Rankovićevog pada koji je bio najgori, najkatastrofalniji pad posle Adamovog. Da nije bilo tog pada, nikada ne bi došlo do uspona Slobodana Miloševića, da ne govorim o žalosnom usponu Reichskancelara Imaginarne Velike Srbije i Führera Nationalsocijalističke stranke Srbije (boljševika), pravnog doktora Mengelea. Ranković to nikada ne bi dozvolio. Niti bi toj dvojici padalo na pamet da se bave politikom. Te godine je, dakle, u zvaničnu i prijateljsku posetu našoj zemlji došao car Abisinije, Haile Selasije. Visokog gosta, uticajnog člana pokreta nesvrstanih, Tito je carski, kako i dolikuje, ugostio u lovištu Karađorđevo. Sionski Lav, Negus Negasta, Car Careva, Haile Selasije, bio je strastan lovac. Svečana dvorana njegovog dvora u Adis Abebi bila je bogato ukrašena kožama lavova, risova, tigrova, leoparda, jaguara i kuguara, prepariranim glavama jelenova, losova, antilopa, bivola i političkih neprijatelja. Svih, ukratko, divljih ljudi i životinja osim medveda. Medveda u Etiopiji, Africi uopšte, naprosto, nema. Gospodine maršale, rekao je Selasije Brozu jednog jutra u Karađorđevu, vaše lovište je sjajno. Ulovili smo mnoštvo muflona, jarebica, tetreba, fazana, divljih svinja i zečeva. Ali ja bih voleo da odstrelim jednog medveda. Možete li mi izaći u susret? Kako uglednom gostu, takoreći caru careva, reći da u Socijalističkoj Autonomnoj Pokrajini Vojvodini nema medveda. Ugled zemlje je bio doveden u pitanje. U Jugoslaviji je, bar u statistici i bar na papiru, moralo biti svega. Tito je

kao iz topa rekao: Rano sutra medvjed-kapitalac biti će vaš. Čim se negus povukao u svoje odaje, Tito je pozvao generala Đurića. Objasnio mu šta je na stvari. Rekao mu da će on, Tito, i car Selasije u pet i petnaest ujutru biti na čeki, a da u pet i petnaest očekuje da iz šipražja izađe medved. I da on, to jest Đurić, pazi šta radi. Jutra su tamo prohladna. Ne mogu oni dugo čekati. A on, Đurić, neka vidi što mu je činiti. General Đurić je bio čovek posebnog kova. Izlazio je on na kraj i sa težim zadacima. Rano ujutru, Selasije i Tito, obavijeni izmaglicom, s puškama na gotovs, stajali su na čeki prekraćujući vreme u srdačnom i prijateljskom razgovoru o bilateralnim odnosima dveju prijateljskih zemalja. Tačno u pet i petnaest, u zakazano vreme, iz magle je, vozeći bicikl, izronio medved. U prvi mah niko nije mogao verovati svojim očima. Zver je, ričući, slineći i benaveći se, nezadrživo nadirala na biciklu marke *rog*. Tito je odmah pomislio na diverziju. Na neprijateljsku emigraciju! Sasvim razložno, uostalom. Jer, medved koji ume da vozi bicikl sigurno ume i da puca. Lezite, Vaše veličanstvo, povikao je Tito. Atentat! Hteo je da pozove Rankovića. Ali Ranković je bio daleko, u Beogradu, i samo što nije bio smenjen. Selasije nije hteo da zalegne. Judejski Lav nikada ne uzmiče pred opasnošću. A medved je punom brzinom jurišao na čeku. Negusova naivnost privremeno je izvadila stvar. Gospodine maršale, rekao je Car Careva, znao sam da je u socijalističkoj Jugoslaviji životni standard izuzetno visok, ali da ovde i medvedi imaju bicikle, o tome nisam mogao ni sanjati. Tito je bio ponosan. A obezbeđenje je hitro reagovalo. Misleći da je tu reč o pokušaju atentata – ispalili su

na medveda granatu iz ručnog bacača. Silina eksplozije sirotu je životinju raznela na komade od kojih je najkrupniji – glava – pala pravo negusu pred noge. Tito je kasnije, zbog pretrpljene sramote, hteo da smeni kompletan vojni i bezbednosni vrh, a da generala Đurića degradira u čin zastavnika prve klase. Ali je od namere odustao kada se stvar takoreći razjasnila. General Đurić je, u stisci sa vremenom, nemajući pri ruci upotrebljivu životinju, iz cirkusa *Adria* rekvirirao medveda obučenog da vozi bicikl i da, kreveljeći se, zabavlja decu i odrasle imbecile. Medveda su nakljukali jakim sedativima i pravovremeno ga pustili u blizini čeke. Sve bi bilo u redu da medved nije naišao na lovočuvarev bicikl, po navici ga uzjahao i odvezao se pravo u preranu smrt.“ „Moram vam reći“, rekao je Aprcović, „da me je ova priča, uprkos medvedovom žalosnom kraju, prilično razgalila. Moram priznati, uprkos dubokom neslaganju sa socijalizmom, sa Brozovom politikom i ideologijom, da je u njegovo vreme bilo više smisla i da je, štaviše, ponekad bilo i homeopatskih tragova duha. Mada sam načelno protiv lova, mada lov smatram divljaštvom, na ovom svetu je sve bilo bolje dok su državnici i političari odlazili u lov. Njima, državicima, ipak se može progledati kroz prste. Oni pripadaju, ili bi bar trebalo da pripadaju, kasti kšatrija. Oni, naprosto, moraju da ubijaju životinje. To je neka vrsta obuke. Ne može se očekivati od državnika da ubijaju unutrašnje i spoljne neprijatelje ako pre toga ne očvrsnu u lovu.“ Tako je rekao Aprcović. „Tako je“, rekao sam. „Osim toga, česti odlasci u lov i ubijanje velikog broja životinja činili su tadašnje državnike manje krvožednim. Izduvali bi se u lovu, na

svežem vazduhu, zasitili bi se krvi, pa su, relaksirani, uspevali da urade ponešto za poboljšanje životnog standarda sluđenih i kretenizovanih podanika, nesposobnih da išta urade sami za sebe. Nije ni čudo što smo pali na ovako niske grane – niskost našeg pada se, zapravo, ne može dovoljno tačno odrediti – ako imamo na umu da ni Milošević, ni sledeći Gauleiter, legistativni doktor Mengele, nisu išli u lov, kao što u lov ne ide ni aktuelni Gauleiter naše Vajmarske Republike, doktor Tadić. Koji se po zemlji i po inostranstvu predstavlja kao zakleti demokrata, iako je u neprestanoj vezi sa, kako vi ispravno kažete, Velikim Sotonom i pomno sluša Sotonine idiotske savete, samo zato što mu je Veliki Sotona, jednom davno, u detinjstvu, poklonio čokoladu „Tri srca“, a on je, doktor Tadić, oduvek bio alav na slatkiše. Doduše ta je čokolada ravna pojavi Gospe u Međugorju, jer Veliki Sotona nikada u životu nikome nije ništa poklonio. Veliki Sotona od 1945. godine naovamo uopšte nema novčanik. Zbog toga ga Broz, kavaljer starog kova koji je velikodušno poklanjao, istina tude skupocene stvari, nikada nije pozivao u lov. Osim jednom, kada se Veliki Sotona rđavo proveo. Uopšte, Broz nije podnosio Velikog Sotonu, ali dugo nije mogao da ga skine s grbače, kao što ga ni mi – koji svi skupa nismo Titu ni do kolena – do kraja života – naših, ne njegovog – nećemo skinuti s grbače. Hoćete li, Aprcoviću, da vam ispričam istinitu priču, takođe o lovu u Karađorđevu, u kome je Veliki Sotona bio ne lovac, nego lovina?“ „Sa zadovoljstvom“, rekao je Aprcović. „Taj lov je“, rekao sam, „bio organizovan odmah nakon što se Veliki Sotona vratio iz posete Golom otoku, gde je, po nalogu partije, utvrdio da

Goli otok u stvari i ne postoji, i da je taj otok, ako do-
nekle i postoji, zapravo otok sreće. Broz je pre kobnog
lova u Karađorđevu naredio lovočuvaru da uredniku
Mladog borca i heroju Agitpropa dâ pokvarenu pušku.
A da ostalim lovcima, među kojima su bili Džemal Bi-
jedić, Miha Marinko, Stevan Doronjski i Slobodan Pe-
nezić-Krcun podeli ćorke. „Ti si, Ćosić, uvijek bio
avangarda“, rekao je Tito, „idi naprijed i vidi ima li di-
vljih veprova“. Ćosić nije imao kud. Izmakao je napred
i tada su Broz i visoki funkcioneri pripucali. Veliki So-
tona nije mogao znati da su u puškama ćorci, pa je po-
čeo da moli za milost, da kroz suze uverava Broza da
će izvršiti drugarsku samokritiku i na kraju je u tre-
nutku potpuno osedeo. Da, tako je to bilo, Veliki Soto-
na je osedeo od straha, ne od brige za Srbiju i srpski
narod, kako je to docnije predstavio svojim biogra-
fima, još notornijim lažovima od njega, ako je tako
nešto uopšte moguće.“ „Tito je zaista imao smisla za
apsurd“, rekao je Aprcović. „Da!“, rekao sam. „A bio je
i odličan poznavalac ljudi. Tek mu je negde 1968. po-
šlo za rukom da se ratosilja Velikog Sotone. Koji je
momentalno zaboravio na Marksa, Engelsa i Lenjina,
postao takoreći zadržati nacionalista i krenuo u krstaški
pohod na nacionalne institucije i basnoslovne hono-
rare. Ranković – onako smenjen – ništa nije mogao da
uradi. Mogao je samo da razvlašćen i nemoćan, iz
kontrolisane privatnosti svoje vile – koju mu je Tito
velikodušno ostavio u vlasništvo – posmatra kako se
socijalizam pretvara u nacionalsocijalizam. Da, Ranko-
vićev pad je bio samo malo katastrofalniji od Adamo-
vog. Socijalizam, dragi Aprcoviću, jeste upropastio
mnoge stvari, ali je Veliki Sotona – u saradnji sa svojim

savetnicima, lektorima, korektorima, kritičarima, akademikima i pomoćnim radnicima – uništio sve. Sve čega se dotakao. Sve na šta je makar pomislio. Uspeo je ono što ni Turcima, dakle muhamedancima, nije uspeo: da upropasti Srpsku pravoslavnu crkvu. Neprestanim kičerskim, vašarskim i, uopšte, nesnosnim zapomaganjem, lelekanjem i naricanjem nad sudbimom srpskog naroda, kome je pre samo dvadeset i nešto godina zdušno radio o glavi, uspeo je da ubedi Sveti Arhijerejski Sinod da je on takoreći veliki Srbin i antititoista, da je jako zabrinut za sve i svašta i malo-pomalo zaveo je kaluđere nevične politici na stranputicu etnofiletizma. Sada je već došlo takvo vreme u kome čak ni oni kojima je patnja u opisu radnog mesta, dakle monasi, na samu pomisao patnje bacaju anatemu i gledaju da je po svaku cenu izbegnu. Primer im daje i novi patrijarh koji, umesto da ide uokolo i da se moli da ga razapnu na krst ili da ga bace u kavez sa lavovima, jadikuje zbog NATO bombardovanja. „Rane su još duboke“, kaže. Rane i treba da budu duboke. Kakva je vajda od plitkih rana? I uopšte, nisu mi najjasnije pobude učenih doktora teologije koji povlađuju najnižim instinktima rulje. Rulja, razumljivo, neće da pati. I zato neprestano pati. I to uzaludno. I patiće sve dok joj se bude povlađivalo. U stvari – uvek će patiti. Konačno, i treba da pati. To je za njeno dobro. A pomoći niotkuda. Molitve Gospodina Patrijarha, pretpostavljam da se redovno, zajedno sa državnim himnom, moli za „srpski rod“, ne bivaju uzimane u razmatranje na nadležnom mestu iz prostog razloga što on misli – ili bar javno govori – da vasseljenom ne vlada Isus Pantokrator nego združeni štab NATO-a.

Ali samo reci nepobitnu teološku istinu da je bombe na naše glave bacio lično Bog – pri čemu su mu avioni Alijanse poslužili samo kao sredstvo – i sledbenici Velikog Sotone te odmah nabede da si takoreći za bagatelnu „prodao Kosovo“. Kakva terminologija, kakav pojmovni aparat, takva i politika. Imbecilnost ovde nije bolest nego politički sistem. „Šta nam se nudi?“ „Izdaja!“ „Nacionalni interesi.“ „Licitiranje.“ „Trgovina poslaničkim mandatima.“ „Prodaja.“ Čovek se pita da li to sluša političare ili bakalske kalfe? Glupane-zanesenjake ili proračunate psihopate? Ili mešavinu svega toga. Ali od tih političkih karikatura ne treba previše očekivati. Političari su svugde takvi samo zato što – kao u slučaju rasne teorije – podležemo zabludi da su na zapadu bolji jer su organizovaniji, redovno se tuširaju i posle vršenja velike nužde puštaju vodu u toaletima. Što podozrevam, u stvari znam, ovi naši ne čine, jer je prezir prema zapadnoj tehnologiji, uključujući vodokotliče, deo „našeg identiteta“. Protiv koga se zavario čitav svet. Na šta „mi“ odgovaramo periodičnim nacionalnim okupljanjima. Posle kojih radosno odlazimo u pogibiju. Ja razumem da se u Crkvi na Berđajeva ne gleda blagonaklono, da se on ne uklapa u dogme, kanone i tipike, ali valjalo bi da oci obrate pažnju na rečenicu: „Svako okupljanje koje nije u Hristu okupljanje je u antihristu.“ Koji – antihrist – ovo se već uklapa u dogme – može preuzeti svako obličje, pa i podobiye „srpskog naroda“, onakvog kakav je opisan u kupusarama Velikog Sotone. Ponekad se pitam da li naši arhijereji uopšte veruju u Boga. I za „da“ i za „ne“ ima poprilično argumenata. Evidentno je da poste, da se ne žene, da se mole i služe na liturgijama,

što pretpostavljam ne bi činili u slučaju da ne veruju. Ali sa druge strane odlučno se protive svakoj „narodnoj patnji“, panično beže od poniženja i iskušenja, kao da Isus nije umro na krstu, nego u Hajatu, u džakuziju. Istovremeno ostaju manje-više ravnodušni prema patnjama konkretnih ljudi. Crkve zaključavaju već oko sedam uveče i pitanje je dana kada će početi da naplaćuju ulaz i postaviti video-nadzor. Zbrinućemo najpre „celinu naroda“, kao da govore, ostvarićemo „nacionalne interese“, pobrinućemo se da nas „više ne kolju“, napravićemo zemlju dembeliju u kojoj se može udobno razbaškariti na krstu, pa ćemo se onda pozabaviti izumučenim telima i zaparloženim dušama stvarnih ljudi iz našeg susedstva. Kakva je onda razlika između Crkve i Velikog Sotone, kako ga je precizno definisao Aprcović. Veliki Sotona je zgrnuo milijarde srpskih rajhsmaraka, to jest desetine miliona dolara na intenzivnom saosećanju sa patnjama „našeg naroda“ za koje ga – i za patnje i za narod – savršeno boli dupe. Saosećanje je njegov posao. On je vrhunski inženjer lažnog saosećanja. Ova država, ako u njoj postoji makar još malo zdrave pameti, u šta sumnjam, pod hitno mora da odvojii Crkvu, najpre od same sebe, a onda i od Velikog Sotone, inače se u Srbiji niko neće spasiti. Svi ćemo skupa završiti u paklu i tako ostvariti ideal Velikog Sotone i fiskalnog doktora Mengelea – večno nacionalno okupljanje i večno nacionalno jedinstvo u neugasivom ognju. Konačno, nedolično je za Crkvu da kohabitira sa notornim ateistom koji se celog svog dugog života brinuo isključivo za dobrobit svoje guzice i – kad je stizao i kada mu je to politički odgovaralo – probitak guzica svojih

pomoćnika, pri čemu mu je „briga za srpski narod“ bila posao, u smislu u kojem je elektroinženjeru posao briga za generator naizmjenične struje. Takva je to vrsta brige. Veliki Sotona je u duhovnom smislu jednoćelijski organizam i neprestano se razmnožava deobom. Dosad je izlegao na desetine hiljada replika koje se – čisto kao ustupak MUP-u, da bi ih razlikovao – zovu drugačije, ali u suštini zadržavaju sve osobine matične ćelije. To su *sitni nacionalni zlodusi*, Srbi po vokaciji, ništa im drugo ne polazi za rukom, ništa drugo ne umeju da rade osim da budu Srbi, što je u poslednje vreme veoma unosno. Radno vreme – po potrebi. Ako dospeš u SANU, sleduje i topli obrok. U telesnom, pak, smislu Veliki Sotona je višećelijski organizam, kao i svi drugi. Čak izuzetno višećelijski. Svaki čas je na tretmanima, operacijama, ispitivanjima, analizama. Aparat za magnetnu rezonancu u KBC-u već je poprimio njegovo obličje. Aparat za magnetnu rezonancu u KBC-u se, dragi Aprcoviću, lagano pretvara u idola Velikog Sotone. Nekoliko puta je išao pod nož. Mora da je imao iskustvo privremene smrti u totalnoj anesteziji. Ali iz toga, izgleda, nije izvukao nikakvu pouku. Budio se iz narkoze još tvrdo-glaviji, još zabrinutiji i nastavljao da bljuje vatru na Zapad i na NATO tamo gde je stao u trenutku kad je izgubio klasnu i svaku drugu svest. Uvek sam govorio: ljudi koji ne umeju da vežu čvor na kravati ne treba ni da je nose, još manje da se petljaju u politiku, a Veliki Sotona spada u takve ljude. Redovno nosi kravatu, vezanu pri kupovini, jednom za sva vremena, koju ujutru stavlja kao omču oko vrata napaćenog srpskog naroda, uopšte ne primećujući zlokobnu simboliku

tog čina. Pritom ne puši. Što je samo po sebi krajnje sumnjivo. Uskoro će napuniti sto godina, a pokretan je kao čigra. Što je još sumnjivije. Svugde ga možeš sresti, naročito na mestima gde mu daju ogromne sume i gde prima kojekakva priznanja i povelje. Od zahvalnih čitalaca i još zahvalnijeg naroda prima i poklone u naturi. Donose mu sir, kajmak, jaja, pršutu, slaninu, rakiju, vino, vunu, pa čak i volovske rogove od kojih u podrumu njegove bajagi disidentske kućerine pomoćni radnici kuvaju tutkalo, koje, opet, po skupe pare prodaje štamparijama da tim tutkalom lepe knjižne blokove njegovih nacionalnih kupusara. Neprestano se kreće. Da ga nekim slučajem nema dva dana u javnosti, da ih provede u kući, a da ga niko ne vidi – momentalno bi prestao da postoji. Ne bi, da se razumemo, umro! Samo bi prestao da postoji. Kada je opravdano sprečen da se lično pokazuje – prilikom operacija i ispitivanja – onda stvar u svoje ruke preuzimaju *sitni nacionalni zlodusi*, ličnosti nastale deobom njegove jednočelijske duše. Idu po gradu, presreću poznanike i prolaznike podnoseći detaljne izveštaje o zdravstvenom stanju Oca takoreći nacije. I Patrijarha redovno obaveštavaju o postoperativnim tokovima. Zvona zvone za njegovo zdravlje. I, uopšte, svi su zabrinuti. Bezrazložno, treba to reći. Jer je Veli-ki Sotona, kao i većina bezbožnika, zdrav kao dren. Njegovi tobožnji zdravstveni problemi su čisto mehaničke prirode. Ovde mu se nešto začepi, tamo nešto zariba, napukne mu poluosovina, izliže se semering. Trice i kućine. Njega bi trebalo da leče automehaničari, mašinbravari i vodoinstalateri, ne lekari. Danas slepo veruje u humanizam i humanost, sutradan ga obuzimaju

sumnje u vezi sa svim tim. Humanizam je, kaže, propao. Pao na ispitu! Da mu kažeš da je reč *homo* iz koje je izvedena njegova sveta reč *humanizam*, nastala iz *humus*, zemlja, belo bi te pogledao jer je davno jednom, na marksističkom kružoku utuvio da čovek nije načinjen od zemlje, nego da je nastao kao kruna evolucije crva. A opet, ovoga puta bez ironije, Veliki Sotona je dragocena pojava. Njegovo prisustvo na ovom svetu jedan je od najubedljivijih dokaza o postojanju Boga. Odmah posle misterije vožnje bicikla, koja je najubedljiviji. Zašto se Crkva, zapostavljajući duhovnost i iskušenja, umešala u nacionalna pitanja? Zar su u Sinodu zaboravili da su nacije nastale iz Pometnje jezika. Tog drugog Pada, samo malo manje užasnog od onog prvog, praroditeljskog, a jedva malo užasnijeg od pada Aleksandra Rankovića. Tada, u vreme izgradnje Vavilonske kule, ma šta ona bila, a svakako nije bila ono što se obično smatra da jeste, vladalo je uzorno nacionalno jedinstvo u idolopoklonstvu i bezbožništvu, kao što u Srbiji vlada i dan-danas. Bog je pomešao jezike kako bi sprečio pojavu fašizma. Svako to ne bi učinio da je nacionalno jedinstvo nešto dobro. Božiji sin se rodio, propovedao nauk spasenja, tvorio čuda i bio raspet na krstu da bi ljudski rod izbavio od nacija i nacizma. U tom smislu je i *Mein Kampf*, moja borba, borba protiv zloupotrebe nacije u nacističke svrhe. To je, treba reći, unutrašnja borba. Moj tajni džihad-al-akbar. Ne idem ja uokolo govoreći: nemojte se okupljati! Ne upozoravam: čim se okupite, daće vam sok i sendvič, utrapiti pušku u ruke i poslati vas na front, gde ćete uludo izgubiti glavu. Ne mešam se ja u poslove Providenja. Neka svako radi ono

što hoće, ali neka zna da je nacija podmuklija i prepređenija od *lebensrauma*. Nacija je čuvar praga. Nacija je kolevka smrti. Smisao svake nacije jeste genocid nad samom sobom. U naciji se samo mrtvi dobro osećaju, mada među tim mrtvacima ima i popriličan broj formalno živih. I samo su mrtvi delimično pošteđeni nacionalnog terora. I to u poslednje vreme. Nema dana da se neki znameniti mrtvac, svojevremeno zapao u nemilost, ne rehabilituje. Što je čista sprdačina sa vaskrsenjem. Ako nisi u stanju da nekoga podigneš iz mrtvih, ostavi ga na miru. *Sitni nacionalni zlodusi* ne mogu da žive bez smrti, naročito tuđih; neprestano broje leševe, dodaju hiljade fiktivnih smrti na ionako zastrašujuće liste streljanih i zaklanih da bismo zauvek bili lider u regionu u broju žrtava po glavi stanovnika i da bismo imali što više argumenata za samosažaljenje i projekciju krivice na druge. Besramno jedu i piju po grobljima. Drže posmrtno govore. Prijatelje počnu istinski voleti tek kad pomru i oslobode im *lebensraum*. Samo su mrtvi Srbi pravi Srbi. Svi ostali su petokolonaši i izdajnici. Osim onih koji nas svakodnevno uveravaju da treba da budemo Srbi po njihovom receptu. Tako je to. Veliki Sotona se svojevremeno, dok je još bio Mali Sotona Od Palube, tokom krstarenja na brodu *Galeb*, žalio da je „okean tužno mesto jer na njemu nema groblja“. Nije on to ozbiljno mislio, samo se proseravao u titanskim naporima da porodi neku „tešku“, „duboku“, „značajnu“, misao. Imao je on preča posla. Brinuo se, kao i celog života, za svoj položaj. A opet – nesvesno je rekao suštu istinu. Veliki Sotona je, filmskim jezikom govoreći, *Antonio Koji Donosi Smrt*. On je *Sartana, tvoja smrt*. On je *Smrt u Veneciji* u

prevodu na čarapanski lingo. Kud god da krene, smrt ga prati u stopu. Iza njega ostaju lelek i vijorenje crnih barjaka. On lično ne usmrćuje i ne ubija, bar ne u posleratnom periodu i bar ne da se zna. A mogao bi jer je iznad zakona. Ali, prode li nekom ulicom, a stalno je u pokretu, eto ti sutradan serije umrlica na drvoredima, ode li na VMA da prilegne u aparat za magnetnu rezonancu, bolesnici umiru kao snoplje. On ništa nije u stanju da dà osim, recimo, da iz čistog koristoljublja, još u detinjstvu, pokloni budućem predsedniku čokoladu „Tri srca“ ili da pokloni tuđi stan nekom svom pokloniku od koga će imati vajde, kao što se, kada je 1945. godine sav ušljiv došao u Beograd, mirno uselio u stan nekog streljanog „neprijatelja naroda“, da bi samo tridesetak godina kasnije iste te potomke „neprijatelja naroda“, koje je slao na preke sudove, pozivao na nacionalno jedinstvo. Crkva bi trebalo neodložno da ga ekskomunicira, ako ni zbog čega drugog, a ono zbog neopravdanih izostanaka. I nipošto ne bi smela da mu dozvoli pristup u Patrijaršiju. Pa, gospodo, takve su u dobra stara vremena spaljivali kao veštice.“ Aprcović je, u međuvremenu, bio zaspao. To mi je promaklo, pa sam sve vreme govorio takoreći sam sa sobom, a Drempetić je, izvaljen u svom krevetu, pomno zapisivao sve što govorim. Nikada taj prikan nije zapadao u stvaralačku krizu. Da mi je samo četvrtina njegove spisateljske energije, odavno bih ja završio *Mein Kampf*. A da nije bilo Vuka Karadžića, ne bi ni bilo potrebe da pišem *Mein Kampf*. Vuk Karadžić je otvorio Pandorinu kutiju kolektivnog nesvesnog veoma jednostavnim postupkom: nemilosrdnim uklanjanjem svih reči i glagolskih oblika neophodnih za

uobličavanje osnovnih duhovnih pojmova. Ostavio je u rečniku, da stvar okrenem na šalu – rečniku debljine *Italijanskih junačkih pesama* ili *Telefonskog imenika Tirane* – samo onoliko reči koliko će Velikom Sotoni, stotinak godina kasnije, biti potrebno da napiše svoje neuporedivo deblje knjižurine. Išao je tako daleko da je reči poput „svesnost“ i „duhovnost“ izbacio iz srpskog kao nesrpske i nenarodne. Opštepoznato je da Srbi prosto obožavaju sve one koji im rade o glavi, koji ih teroriju, pljačkaju i uništavaju – samo ako ispune jedan jedini uslov: da budu Srbi – ali je čak i srpskom sklonošću prema samouništenju teško objasniti strahopoštovanje koje se ukazuje upropastitelju jednog tako lepog i duhovnosti primerenog jezika kakav bi, da nije bilo Vuka, mogao biti srpski jezik. Ali tako to ponekad biva. Ni u Marijane Gregoran 24 niko nije mogao ni sanjati da će jedan tako solidan čovek, kakav je bio predsednik Kućnog saveta, Dojčinovski, napraviti kardinalnu grešku i umesto gutljaja komovice ispiti kobni gutljaj sone kiseline. Idem tako daleko i tvrdim: da nije bilo Vuka i njegove tobožnje *reforme*, Dojčinovski nikada ne bi napravio fatalnu grešku koja ga je jezivo obogaljila i znatno mu skratila životni vek. Da nije bilo Vuka, Dojčinovski se nikada ne bi oslanjao na *usmenu tradiciju*, ne bi imao toliko samopouzdanja utemeljenog na katastrofalnoj zabludi da je *narod uvek u pravu*. Ovako, ohrabren Vukovim populizmom, Dojčinovski se čvrsto uzdao u jednu, takođe Vukovu izmišljotinu, tobožnju *tradiciju*. *Tradicija* ga je učila da on, Dojčinovski, nepogrešivo zna šta je u kojoj flaši i to ga je na kraju skupo koštalo. Dobro, Dojčinovski se može i prežaliti, staviti *ad acta* – tim

pre što je bio Makedonac, a Makedonci su nam priznanjem Kosova „zabili nož u leđa“ – nevolja je, međutim, što se cela Srbija, na čelu sa *Domom narodne skupštine*, Vladom i Gauleiterom naše Vajmarske Republike Srbije, doktorom Tadićem, ponaša kao Dojčinski. Sve pomenute institucije, nazovimo ih tako, mada bi primerenije bilo nazvati ih *prćije* ili *mutlaci* – sve te, dakle, institucije i visokoblagorodija koja ih nastanjuju, ponašaju se u dlaku isto kao Dojčinski. Čvrsto veruju u sebe, u tradiciju, u pravdu, u *narod koji je uvek u pravu* i u žedna grla istog tog naroda bez prestanka sipaju ogromne količine političke koncentrovane sone kiseline, uveravajući nas da se tu u stvari radi o ambroziji. Naš politički sistem se lepo može uporediti sa podrumom predsednika Kućnog saveta, Dojčinskog. Iako ni izdaleka nije tako uredan. Kao što je Dojčinski, reda i lepog utiska radi, na svoje flaše lepio papiriće sa nazivima tečnosti, tako i naši državotvorni ništaci u čisto konceptualističkom maniru ukrašavaju srpski *lebensraum* nalepnicama, moram ih iz pristojnosti ispisati zvaničnim pismom: демократија, процедура, подела власти на законодавну, извршну и судску; u istom tom maniru pronadu nekog dobričinu, na čelo mu zalepe etiketu омбудсман, što bi u prevodu trebalo da znači „zaštitnik građana“, što u prevodu možda i znači „zaštitnik gradana“, ali što u stvarnom životu ne znači ništa, kao što ni sve ostalo ne znači ništa. Ili znači sasvim suprotno od onoga što bi trebalo da znači. Ovde se, uostalom, ne deli vlast nego se dele pare. Nema ovde ni „D“ od demokratije. Ovde je na snazi višepartijska diktatura. Ovde vlada demokratski totalitarizam. Država se ovde bavi svim i

svačim osim onim čime bi trebalo da se bavi. Slično je i sa državicima. Samo li uključiš televizor, videćeš našeg Gauleitera, doktora Tadića, kako u nekoj zabitoj kasabi usisivačem čisti nečiju dnevnu sobu. Videćeš ga kako u nekoj nedodiji, u nečijem dvorištu kljuka zane-mogle kokoške tabletama protiv ptičjeg gripa. Videćeš ga kako zabrinuto posmatra zapušene odvodne kanale koji su prouzrokovali katastrofalnu poplavu. Videćeš ga kako igra košarku sa osmoškolcima. Videćeš ga kako đipa na fudbalskim utakmicama i teniskim turnirima. Može ga se, da skratim, videti na svim mestima i na svim poslovima osim na onom koji bi po ustavu trebalo da obavlja: to jest, da strogo, ali pravično vrši vlast! Što će reći: da svojim telohraniteljima – oni bi to, pretpostavljam rado učinili – naredi da udare pedeset batina po turu domaćinu koji ga je dočekao u prljavoj kući. I da ga tako nauči redu. Da zatim pošalje na preki sud i momentalno strelja opštinskog inspektora odgovornog za zapuštenost protivpoplavnog kanala. Da obolelim kokoškama, pod pretnjom višegodišnje robije za odgovorne, obezbedi odgovarajuću negu. I – na kraju – da državne i lične dobrobiti radi, fudbal, tenis i košarku prepusti mlađariji jer je već nekoliko puta, o trošku poreskih obveznika, zaglavljivao na ortopediji. Tako bi se možda u Srbiji zavelo malo reda i možda bi fašizam bio odgurnut na marginu. To, međutim, može učiniti samo jak predsednik, nikako predsednik koji je mešavina čistačice, veterinara, socijalnog radnika, školskog psihologa, zadušne babe i devojke za sve. Ne može red i poredak zavesti predsednik koji dozvoljava psihotizovanom unuku Hamdije Pozderca da mi oduzima

diplomatski pasoš, legitimno stečen teškim službovanjem u Keniji, gde sam, bez regulisane zdravstvene zaštite, bio izložen malariji, amebama, afričkoj sakagiji, kugi, sidi, ptičijem i svinjskom gripu, diplomatski, dakle, pasoš zbog koga sam propljuvao krv tumačeći kenijском establišmentu mistične dubine naše plitkouvne spoljne politike, ja, nosilac visokog nigerijskog odlikovanja, Ordena Džomo Kenijata prvog stepena, ja koji sam zbog besparice morao da se lečim kod plemenskih vračeva. Od kojih je, istini za volju, svaki neupredivo bolji lekar od primarijusa Radakovića. Ne bih odbacio ni mogućnost da sam službujući kao vazir-muhtar u Keniji navukao *discus cherniu*. Velika je vlaga u Najrobiju. A rezidencija je bila prava stračara. Jedva nešto bolja od koliba razasutih po periferiji prestonice. I sada, u nedostatku šrafova i druge gvožđurije neophodne za operaciju kičme, tu *discus cherniu* stečenu na važnom državnom poslu lečim pišući *Mein Kampf*. Od čega mi nimalo nije bolje. Naprotiv, sve sam ukočeniji, sve se teže krećem, bolovi su sve jači. Moja medikamentozna terapija, tablete nimulid i tetrazepam uopšte ne deluju, ali zbog toga ne vredi kriviti primarijusa Radakovića ili ga treba samo delimično kriviti. Pravi krivac je farmaceutska industrija koja proizvodi i po skupe pare prodaje potpuno nedelotvorne ili čak štetne lekove. Farmaceutska industrija je Veliki Sotona svih satanskih industrija. Farmaceutska industrija proizvodi toliko monstruoze preparate da ih se ne bi postideo ni doktor Mengele. A uopšte me ne bi čudilo da te lekove proizvode na osnovu njegovih formula. A opet, niko nije u stanju da se odupre čarima farmaceutske

industrije. Ja dobro znam – uverio sam se u to tokom diplomatske službe u Keniji – da devedeset devet procenata svih proizvedenih lekova ne sadrži ni trun bilo kakve lekovite supstance, da su sve te preskupe tablete napravljene od najobičnije kukuruzne emulzije ili – u slučaju nimulida – od gipsa, ali ipak svakodnevno revnosno gutam kukuruzni tetrazepam i gipsani nimulid uzdajući se – ako ni u šta drugo – a ono u placebo efekat. Koji takođe odavno ne deluje. Ima tome već deceniju ili dve otkako su sve, pa i najbezazlenije bolesti, neizlečive. Trebalo bi da se pomirim s tim da ću teror *dicus cherniae* podnositi do kraja života, što se pre pomirim to bolje, jer lekari više nisu u stanju da izleče ni najobičniji nazeb. Primarijus Radaković me već izvesno vreme priprema za tako nešto. „Naša država“, rekao je juče na viziti, „nema deviza za platinske šrafove i – kako stvari stoje – u dogledno vreme ih neće imati. Preporučujem vam veoma delotvorne Reganove vežbe. A čuo sam da u Batajnici postoji jedan privatnik koji proizvodi sasvim upotrebljive šrafove od nerđajućeg čelika, pa ako hoćete, mogu ga pozvati da vam uzme meru.“ „Hvala na brizi“, rekao sam, „ali sačekajću još malo.“ Odmah posle vizite u sobu broj 4 je živahno ušetala naša medicinska sestra, Milica. „Jupiiii! Kažite dragička, gospodine Aprcoviću!“, rekla je. „Dobili smo novo sledovanje morfijuma.“ Vest je – iz nekog razloga – oneraspoložila Drempetića koji se izležavao čitajući najnovi broj *Službenog glasnika*. Smatrao je da država traći isuviše morfijuma na ublažavanje bolova jednog „izgubljenog slučaja“. Drempetić je u svojoj bezočnosti Aprcovića nazivao „izgubljenim slučajem“ i nije se ustručavao da mu to

otvoreno kaže. Sve je to, da ponovim, neizbežna posledica Vukove reforme jezika koja je svakoj propalici dala pravo da govori u ime naroda. Nikada neću prestati to da ponavljam. I ponavljaću to uprkos snažnim protestima tobožnje „akademske zajednice“. Aprcović je, po tom pitanju, na mojoj strani. Razgovarali smo o tome. Posebno se iznenadio kada sam mu rekao – on to kao geodeta nije bio dužan da zna, a srpske vlasti to pomno kriju – da famozna reforma pisma i jezika uopšte nije plod Vukovih stvaralačkih napora. Da je Vuk već gotovu azbuku jednostavno ukrao od Save Mrkalja i da je, od Mrkalja ukrao čak i famoznu krilaticu *piši kao što govoriš, čitaj kako je napisano* – koja je nesumnjivo jedna od najbesmislenijih krilatica skovanih u devetnaestom veku. Sava Mrkalj je – kako drugačije – završio u ludilu, a Vuk je – da bi se dodatno narugao budućim idolopoklonicima – hladnokrvno prešao u katoličku veru i – saglasno nekim izvorima – potpuno zaboravio srpski. Ili bar prestao da ga govori. Da ne bih preterao u ogorčenosti i kritici svega postojećeg, ipak ja nisam marksista, ostavio sam Aprcovića da spava i odšepao do terase da popušim cigaretu na svežem vazduhu. Iz dana u dan sve sam se teže kretao, uklešteni nervi su slali sve pogrešnije signale mišićima, nije se tu više znalo ko pije a ko plaća. Noge su mi se ponekad pokretale same od sebe, a ponekad, opet, nisu htele ni da se pomaknu. Možda nije, pomislih na terasi, trebalo nepromišljeno da srljam u bolnicu. Tačno je: više nisam mogao da vozim bicikl, sve sam se teže peo uza stepenice i uzbrdice, ali nije trebalo da žurim. Vera u medicinu i lekare prvi je znak senilnosti. Ispočetka, zbog kojekakvih poslova i nisam

sebi mogao priuštiti luksuz starenja, pa sam ga odložio za nekoliko nedelja. Po ravnom sam se, uostalom, kretao bez problema, ako zanemarimo jak bol u listovima koji se javljao posle dužeg pešačenja. Taj bol sam povezivao sa decenijskom zloupotrebom duvana; pomalo sam se plašio takozvane „pušačke noge“ i mogućnosti da mi nogu (ili čak obe) – odseku kada se stvar iskomplikuje – ali nisam ni pomišljao da prestanem da pušim. Pušenje je moj krst. Smatram svojom dužnošću da ga strpljivo nosim. Pokušao sam da racionalizujem tegobe prouzrokovane *discus chernijom*. Ovako sam to postavio. Nepokretnost jeste nezgodna stvar. Ali kretanje je nesumnjivo uzrok mnogih zala na ovom svetu. Ili čak svih. Rekao bih, štaviše, da je stvar sa kretanjem slična iznutricama, to jest da je i kretanje posledica prokletstva i voleo sam da mislim da je Adam u horizontalnom smislu bio apsolutno nepomičan, a da se „kretao“ isključivo po vertikalnoj osi koju – osim u apstraktnom, čisto matematičkom smislu – uopšte ne možemo ni pojmiti, toliko je na ovom svetu sve horizontalno, bedno i dvodimenzionalno. Ono što mi doživljavamo kao „vertikalno“ samo je *debljina* horizontalnosti. Uprkos suštinskom nerazumevanju najjednostavnih pojmova Euklidove geometrije, nakon onoga što sam čuo od Aprcovića, nisu mi bili strani pokušaji kontemplacije o – uslovno rečeno – primordijalnom *prostoru* sa bezbrojem dimenzija u kome je ljudsko lice odasvud, a potiljka uopšte nema. Aprcović je u pravu. Teskoba života potiče od sabijenosti unutar samo tri dimenzije. To je gore od zatvorske ćelije koja ipak ima četiri zida. Potreba za kretanjem nije ništa drugo do pokušaj bekstva iz te nepodnošljive

skučenosti. Zaslužene, mora se reći. I efikasne. Treba samo zamisliti kakav bi kaos zavladao ovim svetom da ljudska bića – kao što je bilo predviđeno – raspolažu neograničenim mogućnostima. Čak i u ovako nepovoljnim uslovima, uprkos mnoštvu otežavajućih okolnosti, snalazeći se kako znaju i umeju, ljudi uspeavaju da počine nezamisliva zverstva. Potrebni su nadljudski naponi da se pobije nekoliko desetina miliona ljudi. Osudimo to, ali nemojmo potcenjivati uloženi trud. Bolje je ne misliti na šta bi sve ličilo kada bi pokolji mogli da se odvijaju glatko, trenutno, na bojnopolju sačinjenom od dvanaestak dimenzija koje bi omogućile stratezima da protivniku ne pridu samo s leda, nego odasvud. Oduzmimo samo jednu od postojeće tri dimenzije i kretanje uopšte ne bi bilo moguće. Možda taj dan, kada će nam još jedna dimenzija biti oduzeta, i nije daleko. Apčović se utom probudio. „Jeste li razmišljali“, rekao je, „šta je prouzrokovalo vašu *discus cherniju*. Pretpostavljam da ne uzimate za ozbiljno neurološku bajku o hrskavici koja, zbog preteranog sedenja, isklizava između pršljenova.“ „U tu bajku“, rekao sam, „uopšte ne verujem. A puno sam razmišljao o mogućim uzrocima. Pronašao sam ih nekoliko. I nijedan nema veze sa medicinom. Svi su povezani sa etičkim i teološkim pitanjima. Mislim da u osnovi moje *discus cherniae* stoji zloupotreba kičme. Ako se nepravilno odnosimo prema tvorevini – a kičma je takoreći stub čoveka, koji je takoreći stub tvorevine – onda se tvorevina okreće protiv nas. Tako poučava Aurelije Avgustin – megazvezda katoličke teologije – i ja to učenje, uprkos negodovanju pravoslavnih fundamentalista, smatram ispravnim. Neprijatno mi je da

vam pričam na kakve sam sve načine ponižavao svoj kičmeni stub i šta je sve taj stub morao da pretrpi zbog moje sklonosti najogavnijim grehovima. Dok grešiš, prijatno ti je, a kako je kičmi i drugim organima, na to i ne pomišljaš, sve dok se kičma i unutrašnji organi ne okrenu protiv tebe.“ „Jeste li nekada čitali“, rekao je Aprcović, *Tamnu noć duše* Jovana od Krsta, megazvezde katoličke mistike?“ „Mislite na Ivana od Križa?“ , rekao sam. „Mislio sam na Ivana od Križa“, rekao je Aprcović, „ali sam izgleda potpao pod nesvesni uticaj velikosrpskog fašizma, pa sam, takođe nesvesno, ime velikog mistika preveo na srpski.“ „Ne bi vam on to zamerio“, rekao sam. „Znam da ne bi zamerio“, rekao je Aprcović. „Nisam čitao Jovana od Krsta“, rekao sam. „Trebalo bi da ga pročitate“, rekao je Aprcović. „On govori o tamnoj noći duše, o paklenim mukama kroz koje duša mora da prođe kako bi se udostojila duha. Toj noći duše prethodi noć čula. Naše bolesti su, krajnje pojednostavljeno, noć čula. One nas odvrćaju od vezanosti za svet, nažalost nasilno, jer se u naše vreme niko dobrovoljno neće latiti tog spasonosnog posla. Ali i krajnje efikasno. Bolesti nas, na izvestan način, *odvikavaju* od života. Vezanost za život je najobičnija zavisnost, kao narkomanska zavisnost od heroína. Nema tu bitne razlike. Zbog svega toga sam veoma ponosan na svoju bolest. I znate šta, potpuno ste u pravu: medicina nema pojma o bolestima. Globalna popularnost medicine je pokazatelj niskosti našeg pada. Medicina, bar ova zapadna, bolest posmatra kao neprijatelja; ona je, moderna medicina, mnogo više pod uticajem Karla Šmita i drugih teoretičara fašizma nego pod uticajem Avicene i Galena,

poslednjih lekara jedne zaboravljene tradicije. Sve je u modernoj medicini postavljeno na glavu. Ona pokušava da leči bolest, umesto da se usredsredi na lečenje onoga što je naizgled ostalo zdravo. Bolest je, dragi prijatelju, ono što nas leči. A mi se – to na moju nesreću i ja činim – svim snagama odupiremo tom lečenju. Bolest je, dragi moj, živo biće, ličnost i to neuporedivo bolja ličnost od obolelog. „Svakako ću pročitati Jovana od Krsta“, rekao sam. „*Discus cherniae* što se tiče, ima tu još mogućih uzroka. Nije isključeno da je nastala zbog moje sklonosti laganju. Kad god mi se negde ne bi išlo, kad god bih hteo da izbegnem neki neprijatan susret, imao sam običaj da se pravdam tada nepostojećom ukočenošću. Rado bih došao, ali me bole leđa, ukočio sam se – tako sam govorio – sve dok se jednoga dana – cap! – nisam ukočio usred rekreativne vožnje biciklom. I znate šta? Momentalno me je obuzela lenjost. Kada kretanje počne da izaziva fizički bol, organizam se brani promenom psihologije. Namesto hiperaktivnosti nastupa lenjost. Kojoj smo ionako skloni. Osim kobnih strana, kretanje ima i pozitivna svojstva. Šetnje i vožnja biciklom, koliko god besmislene, pa i opasne bile, troše određenu količinu energije koja bi se inače iskoristila u još pogubnije svrhe. Ako si osujećen da se krećeš, ta se energija akumulira. Ne znaš šta da učiniš sa njom. Padaš u iskušenje da odeš kod lekara i da se podvrgneš ponižavajućim ispitivanjima. Svašta ti pada na pamet. Kada se stvar sa *discus chernijom* iskomplikovala, došao sam, recimo, na sumanutu ideju da kupim električni trotinet. Sve sam bio smislio. Držaću ga u gepeku automobila. Kada se negde parkiram, izvadiću ga, uključiti motor i

odvesti se do željenog mesta. Kakvim sve čovek poniženjima nije u stanju da se izloži da ne bi bio na jednom mestu na kome može biti: u sebi, u svojoj koži, sam sa sobom. Starkelja na trotinetu! Baš lep prizor! Niko mi to u ovom sveopštem rasulu i demenciji ne ni bi zamerio, a ni eventualne zamerke me ne bi odvratile od nauma da se nije umešao zapreteni stid. Nećeš to uraditi, rekao sam sebi. Smanji izlaske, otkaži nepotrebne sastanke, a tamo gde baš moraš da ideš – idi kako znaš i umeš. Hramlji, ćopaj, šepaj, posrci, zastajkuj, odmaraj se, pretvaraj se da gledaš izloge jer se na polupokretne i nepokretne popreko gleda – neka nikoga ne zavaraju licemerni ustupci poput parking mesta za invalide – stisni zube i pomisli koliko će ljudi danas izgubiti glavu zbog neumerenog kretanja. Budi dostojanstven u svojoj ukočenosti i nepokretnosti. I seti se da je i Bog nepokretan i da voli nepokretne. Da je nepokretnost zapravo Božiji dar. Mnogi sveci su bili privremeno ili stalno oduzeti, Tereza iz Avile, na primer. Neki su se, opet, da bi osujetili svako nepotrebno kretanje, zatvarali u pećine i zazidavali ulaze ili su život provodili na stubovima. Bilo kako bilo, trotinet nećeš kupovati, a za invalidska kolica je prerano. Uostalom, dobrobrano si prešao pedesetu; nema više razloga da se smucaš uokolo.“ „Dobro ste razmišljali“, rekao je Aprcović. „Preterivanje sa kretanjem pre ili kasnije završi u fašizmu.“ „Naročito je opasan turizam“, rekao sam. „Kada se čovek kreće s nekim sebičnim, a ponekad – dozvolimo i tu mogućnost – i sa nesebičnim ciljem, onda to toliko i ne remeti krhku kosmičku ravnotežu. Ali kada horde, tačnije rečeno, SS divizije turista iz čista mira, bez ikakvog racionalnog razloga, napuste

svoja udobna staništa i u vandalskom *Blitzkriegu* okupiraju nebranjene teritorije, ono malo preostalih teritorija koje nisu upropašćene industrijskim i svakim drugim otpadom, onda dragi Aprcoviću, kao što kaže W. B. Yeats, soko više ne čuje sokolara, onda se centar više ne drži, onda kraj sveta više nije daleko, naprotiv – nadohvat je ruke – i zato čvrsto verujem da ćete ga dočekati na nogama.“ „Iz vaših usta u Božije uši“, rekao je Aprcović. „Svašta se događa po turističkim mestima“, rekao sam. „Pade mi na pamet poniženje koje je svojevremeno na Zlatiboru, tom Bajrojt srpskog fašizma, doživio jedan moj dobar poznanik, *zaslužni umetnik* bivše SFRJ, dobitnik Avnojeve i niza drugih nagrada, inače filmađija. Možda bih – da napravim malu digresiju – mogao sa njim povezati našu medicinsku sestru, Milicu, on je svakako čovek koji bi joj mogao dati malu ulogu u nekom filmu i tako nas, prvenstveno mene, oslobodio bede. Ja nemam nikakvog uticaja u svetu filma. Nego, da se ja vratim na stvar. Taj moj poznanik, koji se bližio osamdesetoj godini, nažalost, pod stare dane podlegao je nacističko-turističkoj propagandi. Odlučio je da penzionerske dane provede na Zlatiboru i svu je svoju ušteđevinu, popriličnu sumu, uložio u kupovinu nekakvog izmišljenog apartmana. Čekajući da apartman bude sagrađen, vreme je proveo u pansionu *Zelenkada*. Što ne bi bilo tako loše da nije naseo na glavni zlatiborski – kako ono kažu – **brend**: na iluziju slatkog života. Prohtelo mu se, ukratko, da uzme učešća u razuzdanom planinskom seksualnom životu, zapravo neopisivom bludničanju koje se već godinama sprovodi pod visokim pokroviteljstvom republičkih i lokalnih vlasti. U to vreme sam

i ja još uvek išao uokolo kao muva bez glave. Sve se na Zlatiboru odigravalo uglavnom na povelikom popločanom gumnu načičkanom kafićima, poslastičarnicama, palačinkarnicama, čevabdžinicama i pečenjarama, na mestu koje sam – na negodoвање mojih tamošnjih poznanika – nazvao *Seljački Diznilend*. Mali su se privrednici, kafedžije i pečenjari, plašili da to ime može postati politički pokret ili pravac u umetnosti, kao na primer postmodernizam, i upropastiti im posao. I ja sam, dragi Aprcoviću, bio dvoličan. Upozoravao sam na skrivene opasnosti odlazaka na mesta na kojima čovek nema nikakva posla, ali sam se i sâm povremeno odavao „planinskom turizmu“, doduše fakultativno, jer sam se uveče uglavnom vraćao kući, u Užice. Ali mrlja na biografiji je ipak ostala. Ezra Paund je naseo na nacizam, Knut Hamsun takođe, ja sam povremeno nasedao na turizam i, da budem iskren, uopšte nisam siguran – samo da sam živeo u to doba – da i ja ne bih oberučke prihvatio Hitlerovu političku filozofiju. Lako je biti antifašista posle pobeđe nad fašizmom. Bar je bilo lako neko vreme, dok fašizam ponovo nije zavladao, tamo devedesetih. Trebalo mu je odoleti kada je bio u punoj snazi. Hvala Bogu što nisam bio u takvom iskušenju. Istini za volju, uveren sam da mi nacistički pogledi na svet ne bi bili prihvatljivi ni u vreme njihove najveće popularnosti. Rasna teorija, na primer. Ne znam kako su samo došli na ideju da Nemce i druge germanske narode izuzmu iz, u osnovi tačne, konstatacije potkrepljene autoritetom *Biblije*, da je čitav ljudski rod niža rasa. To što su pripadnici nordijskih naroda dolihokefali, pedantni, disciplinovani, to što uredno puštaju vodu posle obavljanja velike nužde,

sve to znači samo da su se bolje organizovali. I ništa više. Nevolja je sa totalitranim doktrinama u tome što dobre stvari upotrebljavaju u loše svrhe. Uzmimo nacizam. Nikakav profit, samo zadovoljavanje potreba! Nikakvo skitničenje, nikakve političke partije, nikakvi sindikati, nikakav hleb bez motike, nikakav ekspresionizam, nikakve orgije. Posao i zdravstveno osiguranje za sve. Dotle je sve u redu. Ali onda dolazi rasna teorija, politika *lebensrauma* i Holokaust. Tu već počinje ludilo. Sve zbog protestantizma. Martin Luter je morao znati do čega će na kraju dovest onih devedeset i – koliko li beše – teza koje je zakucao na vrata katedrale u Vitenbergu. Možda je nešto i slutio jer se u jednom momentu zapitao: „Jesmo li mi Nemci ljudi ili zli dusi?“ Nemam ništa protiv protestantizma, kao ni protiv drugih, kako se ono kaže, denominacija. Problem je na drugom mestu. Šta posle protestantizma? Šta posle pravoslavne i katoličke crkve? Šta sa vremenima u kojima vera iščili? Vere nema, ostaju samo navike. U slučaju protestantizma „etika rada“ i manija uređivanja okoline. Prostorno planiranje. Šta, konačno, sa zlatiborskim *Seljačkim Diznilendom* kojim iz senke suvereno vlada jedna neformalna fašistička hunta. Odsustvo gasnih komora i koncentracionih logora ne bi nikoga trebalo da zavarava. Čitav Zlatibor je veliki koncentracioni logor koji se od nacističkih razlikuje samo po tome što su smeštaj i hrana nešto bolji, ali samo zahvaljujući tome što se papreno naplaćuju. Vlasnici kafića strasno mrze sve, za njih su svi niža rasa, osim onih koji su spremni da svako veče potroše najmanje 2.000 nemačkih maraka, valute koja je nedvosmisleno potvrđivala moju drugu, od strane

tobožnje „akademske zajednice“ satanizovanu teoriju, saglasno kojoj je nacizam poražen na bojnopolju, ali je na svim ostalim poljima odneo večnu pobjedu. Reichsmarka je suvereno vladala jugoistočnom Evropom. I vlada i dan-danas, doduše pod pseudonimom evro. Ipak, postoje određene razlike među fašizmima. U nacističkoj Nemačkoj ništa nije bilo dozvoljeno, u *Seljačkom Diznilendu* je dozvoljeno sve, pod uslovom da imaš puno para. Dozvoljene su čak i besramne prevare kojima su bili izloženi neki moji poznanici, dobri ljudi obmanuti zlatiborskim vašarskim iluzijama. Zlatibor je turistička destinacija puna profesionalnih i amaterskih prostitutki željnih dobrog provoda i lakog novca. Načelno, nemam ništa protiv toga, tako je ustrojen svet, nije tu Zlatibor izuzetak. Svrha sveta jeste da nas zavede, upropasti i da nas – ako je moguće – otpravi u pakao, a *Seljački Diznilend* je samo jedno od mesta na kojima je uništenje industrijalizovano, visokoorganizovano i, takoreći, nadohvat ruke. Naročito posle ponoći kada sve ode dodavola. Naletim tako jednog jutra skitajući pustopoljinama na mog vremešnog poznanika, nekadašnjeg „zaslužnog umetnika“ kako izviruje iz žbuna obrijan do glave, bos, samo u majici i gaćama. Preko cele ogroman kukasti krst iscrtan karminom. Poznanik me je dozivao prigušenim glasom iako uokolo nije bilo ni žive duše. „Šta je s tobom čoveče?“, rekao sam. „Ne pitaj ništa!“, rekao je. „Da slučajno ne poznaješ“, rekao je, „dve mlade dame, Z.S. i N.Š.“ Sve mi je odmah bilo jasno. Poznavao sam ih. Mlade dame su bile poznate svima, počev od preprodavaca džempera iz Sirogojna, preko stalnih gostiju zlatiborskih prčvarnica, zaključno sa organima

gonjenja. Moj prijatelj je imao peh da postane karika u lancu zlatiborske ishrane. Trebalo je hitno reagovati, trebalo je naći način da se zaslužni umetnik izvuče iz neprijatne situacije. Moralo se hitro delovati. Za pola sata-sat, pustopoljina će biti preplavljena šetačima. Mobilni telefon je mogao sve završiti za minut. Ali mobilni telefoni tada nisu postojali. Ništa ne postoji kad ti je potrebno. Morao sam otići u vikendicu mog prijatelja Miška, skupiti neke prnje i ponovo se vratiti do žbuna. A to je potrajalo. Taksi je već postojao na Zlatiboru, ali je bio neupotrebljiv, mirno je mogao i ne postojati, zna se kakve su taksisti alapače. Nekako se sve to sredilo i privremeno zataškalo i posle mi je poznanik, zaslužni umetnik, dok smo pili kafu u hotelu *Palisad* ispričao šta se dogodilo. Prethodnog dana je bio kupio vijagru, najnoviji proizvod satanske farmaceutske industrije i onda krenuo u potragu za provodom. Naletio je na Z.S. i N.Š.; popilo se tu, bilo je, rekao je, i neke droge, nekih tableta i sve se završilo u iznajmljenoj sobi, na putu za Vodice, u kojoj je posle – nije rekao posle čega – izgubio svest. Nije hteo da ih vodi u svoj stan, zbog suseda. Probudio se rano i video da su mu dame odnele leviš 501 farmerice, novčanik i nike patike. Dokumenta su uredno ostavile na stolu. „Hajde farmerice“, rekao je zaslužni umetnik, „ali zašto patike? Ja nosim broj 45. Šta će im to?“ Skrenuo sam mu pažnju da Z. i N. sigurno neće nositi ni farmerke ni patike; da su 501 i *nike* dosad već prodate, da je heroin već kupljen i da su farmerice i patike, metaforično rečeno, već odavno u kardiovaskularnim sistemima mladih dama i da bi on, kao osvedočeni džentlmen, trebalo sve da oprost i zaboravi. Što

je zaslužni umetnik na kraju i učinio. Iako teška srca. Donekle ga razumem. Golgotu kroz koju je prošao prethodne noći bilo bi teško podneti i sa dvadeset, kamoli sa sedamdeset osam godina, takoreći jednom nogom u grobu. Mora da su se prethodne noći Z. i N. dokopale neke žestoke droge. Svašta se prodaje na Zlatiboru. Potpuno su bile otkačile. Čim su ušli u iznajmljenu sobu na putu za Vodice, skinule su zaslužnog umetnika koji je u naivnosti još u taksiju popio vijagru, da bude spreman kada kucne čas. Ali već posle pet minuta nije bio u stanju ni da mrdne. Da su mu uzele pare, patike i farmerice, rekao je zaslužni umetnik, ne bi im ništa zamerio. Šta im je, međutim, trebalo, pitao se zaslužni umetnik, da ga obriju do glave i da na koži nacrtaju kukasti krst, to nije mogao da razume. „Fašizam, dragi moj, fašizam.“ Rekao sam. Zaslužni umetnik je tokom Drugog svetskog rata mnogo propatio zbog nacizma. Čak je nekoliko puta bio streljan od strane Nemaca i domaćih izdajnika, to mu je posle rata uračunato u borački staž. Nije mogao da pojmi da se nacizam ponovo rađa na Zlatiboru. Nije mogao da se s tim pomiri. Očigledno nije uviđao u kom pravcu duvaju politički vetrovi *Seljačkog Diznilenda*. „Vidi, prijatelju,“ rekao sam mu, „ovde su na vlasti fašisti, sve ih poznaješ, piješ kafu sa njima, rekao bi – fini neki svet – ali ti nemaju milosti. Pritom zlatiborski nacisti uopšte nisu uglađeni. Oni nikome ne persiraju. Svima psuju majku. Na Zlatiboru je sve moguće. Sve one do kojih mi je makar malo stalo zbog svega toga toplo savetujem: ne idite na Zlatibor. Ako odete, činite to na sopstvenu odgovornost. Tamo igračka očas posla postane plačka. Kada ti isisaju i

poslednji dinar, kada ti otmu sve što imaš, uključujući farmerice i patike, kasno je da se žališ. U stvari, nemaš kome da se žališ. Svi su povezani, umreženi, svi su pod kontrolom, sve povezuju, umrežavaju i kontrolišu. Zaslužni umetnik je tvrdio da preterujem. Ali šta očekivati od, inače dobrog čoveka, koji u sedamdeset osmoj godini nosi levi's 501 i *nike* patike. I koji je dvadeset godina štedeo da kupi skromni apartman na Obudovici u kome bi provodio mirne penzionerske dane. Odmah je pao u ruke zlatiborskih gestapovaca. Odveli su ga do poluzavršene zgrade, pokazali mu komforni jedniposobni stan na drugom spratu, dali mu da potpiše neke papire i uzeli mu 90.000 maraka u kešu. Ta poluzavršena zgrada je mamac. Ona se nikada ne završava. Verovatno je najobičnija maketa od kaše i kartona. Tu je zbog toga da bi naivnim kupcima bili pokazivani trosobni komforni stanovi i da bi im nacisti uzimali pare. Na kraju, posle nekoliko dugih godina, zaslužni umetnik je umesto trosobnog stana – kao i mnogi drugi, uostalom – dobio garsonjeru u sueterenu neke novogradnje namerno izgrađene od azbesta i radioaktivnih materijala ne bi li stanari – uglavnom vremešni ljudi – što pre pomrli i oslobodili *lebensraum*. Zaslužni umetnik mi nije poverovao. Za divno čudo, uprkos azbestu i radioaktivnim blokovima njegove papreno plaćene garsonjere, još uvek je živ, ima, mislim, preko devedeset. „Mnoge stvari su na Zlatiboru moguće“, rekao je, „ali ipak nije baš sve moguće. Konačno, kriterijumi opadaju svuda u svetu. Pa zar i sam nisi rekao da se ne treba buniti kada se pretvoriš u kariku u lancu ovdašnje ishrane.“ „Jeste“, rekao sam, „ali, čoveče, ja sam domaći, ovdašnji, na mene se to

ne odnosi, ja sam – u očima ovdašnjih malih privrednika – takoreći arijevac.“ Uzalud! Zaslužni umetnik nije hteo da prihvati da idiličnim odmaralištem hara pošast nacizma prurušenog u turizam. Potegao sam poslednji argument. „Pazi ovo!“, rekao sam, „ona N. koja ti je maznula farmerke, iznenada je, pre dve ili tri godine, počela da poboljeva. Imala je nesnosne bolove u stomaku. Na rendgenskom snimku ništa se nije videlo, svi rezultati bili su dobri, lekari nisu imali drugog izbora nego da je raseku i vide o čemu se radi. I znaš šta su našli kad su rasporili?“ „Neki rak!“ Rekao je zaslužni umetnik. „Kamo sreće da je bio rak“, rekao sam. „Između N-ine dijafragme i bubrega bio se ukleštio jedan mali *alien*, potpuno isti kao onaj iz filma, koji je počeo da sikće na hirurge i da ih zasipa odvratnom sluzavom masom. Jedva su ga izvadili i zatukli čekićima. Stvar se brzo zataškala da se javnost ne bi uznemiravala. Turistička sezona je bila u toku. Nije se to moglo objaviti u *Večernjim novostima*. „Ma hajde“, rekao je zaslužni umetnik, to postoji samo na filmu.“ „Sve čega ima na filmu“, rekao sam, „ima i na Zlatiboru. N. je imala nesreću da to zakači. I nesreću da to preživi. Svojim očima sam video *aliena* u tegli sa formalinom, u podrumu Užičke bolnice. Pokazao mi ga je direktor, dr Tanasković, lično. Napravio sam i nekoliko fotografija.“ Pokazao sam zaslužnom umetniku jednu od uspešijih fotografija *aliena*, a on je samo odmahnuo rukom. Ima tako ljudi koji ne veruju ni svojim očima, koji vole da žive u iluzijama, kojima ni dokumentima ne možeš dokazati istinu i mislim da je ta masovna otupelost glavni uzrok nezapamćenog uspeha fašizma.“ „Da li je taj stvor, to u tegli“, rekao je Aprcović, „zaista

bio *alien*?" „Naravno da nije“, rekao sam, „bili su to snimci mrmoljka, barske životinje koja neodoljivo podseća na *alienu*.“ „U tom slučaju“, rekao je Aprcović, „vi ste prevarili vašeg poznanika, zaslužnog umetnika.“ „Tačno je“, rekao sam, „prevario sam ga, ali to samo dokazuje moju tezu da je na Zlatiboru sve prevara.“ Podugačka zlatiborska saga je iz nepoznatih razloga silno uzrujala Drempetića. Skočio je sa kreveta kao oparen. „Izdaja!“, povikao je. „Žaliću se upravi Poliklinike. Ne želim više da slušam petokolonaška i kvislinška ponižavanja Srbije! Neću dozvoliti da strani plaćenici blate naš srpski Zlatibor.“ Na momenat Drempetić je izgledao strašno, toliko strašno da je naša medicinska sestra, Milica, koja se zatekla u sobi, ispustila tacnu sa lekovima i injekcijama, a ona dva šlogirana sapatnika, koji su ionako po ceo dan vršili nuždu, ovoga puta su se usrali od straha. I ja sam se, priznajem, uplašio. Preda mnom je stajao zakleti fašista spreman na sve. Ubrzo, međutim, Drempetić više nije izgledao strašno. Ubrzo je izgledao jaderno. Naime, novi bolesnik, onaj koji je ležao u krevetu upokojenog Mandića, naglo se prenuo iz katatonije, uspravio se u postelji, ustao, učtivo se predstavio – „gospodo, ja sam inženjer Gutović“, rekao je – a onda Drempetiću odalamio takvu šamarčinu da je računopolagač pao – kako se to kaže – kao sveća, udario glavom o metalnu kasetu i izgubio svest. Onda se Gutović vratio u krevet i ponovo utonuo u katatoniju. Kakva se samo gungula napravila u sobi broj 4! Ekipa za reanimaciju munjevito se stvorila na licu mesta. Pojavio se i Gauleiter odeljenja neurologije, primarijus Radaković u pratnji lekara stažista, devojaka i

mladića od kojih će najmanje polovina napraviti pokolj među budućim pacijentima. Radaković je bio izvan sebe od besa. Odavno je on negodovao zbog toga što mu sa važnijih odeljenja šalju izgubljene slučajeve, a Gutović je bio kap koja je prepunila čašu. Niko, doslovno niko u beogradskoj medicinskoj zajednici, nije imao pojma od čega Gutović boluje. Svi su mu rezultati bili dobri. Krvna slika, puls, EEG, pritisak, magnetna rezonanca – da se i ja stručno izrazim – B.O. A opet, Gutović je sve vreme bio u dubokoj nesvestici, možda čak i u stanju katatonije, a elektroencefalogram je neprestano pokazivao ravnu liniju. Uglavnom je vegetirao u stanju moždane smrti, ali je – nedavni slučaj sa Drempetićem je to pokazao – izgleda bio svestan svega, sve čuo i sve pamtio. Gutović je bio medicinski fenomen, štrčao je iz proseka, to se u Srbiji ne prašta, ne bi mu to ni bilo oprošteno, ali nisu mu mogli nauditi. Šta svet može uraditi čoveku koji nije svestan da svet postoji? Šta da mu urade, što mu misteriozna bolest već nije uradila? Drempetić se utom osvestio i počeo da se nepojamno prenemaže. Bio je sav važan zbog ekipe za reanimaciju koja je užurbano poslovala oko njega. Sa druge strane, autoritet mu je bio ozbiljno poljuljan. Teška Gutovićeva ruka mu je kao od šale polomila tri prednja zuba. Drempetić je tražio zadovoljštinu. Vapio je za pravdom. Hteo je da tuži Gutovića. Primarijus Radaković mu je objasnio da od toga nema ništa, da se Gutović račina u neuracunljive i da je za njega, Drempetića, najbolje da incident zaboravi, a da neprijatnosti shvati kao kolateralnu štetu. Nije se Drempetić tek tako pomirio sa činjenicama. „Ali, doktore“, rekao je, „ja sam se samo

usprotivio blaćenju našeg Zlatibora i sprdnji sa našim identitetom. I onda je ovaj dilkoš skočio iz kreveta i udario me pajserom.“ Sve to nije impresioniralo primarijusa Radakovića. Hoću da kažem: nije bio emotivno vezan za Drempetića. Tolerisao ga je na odeljenju i u beskonačnost produžavao njegov bespravni boravak na Poliklinici kako bi uslugu činio nekom drugom, nekom moćnom Drempetićevom zaštitniku, a ne Drempetiću lično. Sve što je Drempetić uspeo da izvuče iz incidenta, bilo je nekoliko tableta bensedina, koje mu je Radaković prepisao u svrhu ublažavnja pretrpljenog stresa. Ja sam, pak, odlučio da saznam nešto više o bezobzirnom računopolagaču, Drempetiću. Imao sam ja svoju krticu u Ministarstvu inostranih poslova, ministra savetnika Kangrgu, koji mi je bio desna ruka u Najrobiju. Kangrga mi je i posle prestanka moje diplomatske službe ostao odan jer ga – za razliku od prethodnih ambasadora, profesionalaca – nisam tukao, niti sam mu uzimao takozvani „ambadorski reket“ – petnaest posto od ionako male plate, a pride sam mu dozvoljavao da švercuje piće i cigarete. Tako se to radi u MIP-u. Pozvao sam Kangrgu mobilnim telefonom i naložio mu da mi koliko do sutra podnese usmeni izveštaj o Drempetiću. Imao sam sutra šta i čuti. Drempetić je svojevremeno – rekao je Kangrga – preko veze, sa samo sedam završenih razreda osnovne škole, primljen u MIP na radno mesto portira. Tu se dobro pokazao, pa je – takode preko veze – unapređen u magacionera u SID-u, doušničkošpijunskom odeljenju MIP-a, gde je na revers izdavao automatske puške, bombe i pištolje, koje su u diplomatskoj pošti kuriri raznosili po jugoslovenskim

ambasadama u zemljama Trećeg sveta, odakle su ih tadašnji ambasadori besplatno i bez reversa delili teroristima i otmičarima aviona. Drempetiću su onda, rekao je Kangrga, porasle ambicije. Plata magacionera u ondašnjem MIP-u uopšte nije bila mala, bila je, štaviše, samo nešto manja od plate direktora tada veoma uspešne firme, *Komgrap*, ali Drempetić je shvatio da su devizne plate u inostranstvu mnogo veće, pa se – opet preko veze – upisao na kurs za veziste. Tu se, raportirao je Kangrga, nije naročito pokazao; nije, naime, uspeo da savlada Morzeovu azbuku, stigao je do „F“ i ni makac. Možete zamisliti, rekao je Kangrga, kako su na Drempetića gledali prekaljeni radio-telegrafisti iz MIP-a. Krene, rekao je Kangrga, Drempetić da uči „G“ i „H“, stigne i do „O“, ali u međuvremenu zaboravi znakove od „A“ do „F“. Ipak je, preko veze, dobio diplomu radio-telegrafiste, ali taj posao nikada nije radio. Bio je računopolagač. Preko veze je otišao u Peking i sve do penzije se nije vraćao iz inostranstva. Selio se iz ambasade u ambasadu, uporno odbijao da se vrati u Beograd na obaveznu četvorogodišnju pauzu, kao što je već kao penzioner odbio da napusti bolnicu i vremenom postao strah i trepet za ambasadore koji se ionako boje i svojih senki. I posle petooktobarske revolucije – zapravo sprdnje sa idejom revolucije – ostao je da radi u našoj ambasadi u Tunisu, iako je već imao preko pedeset godina radnog staža i po sili zakona odavno morao u penziju. Jedva su ga se rešili. I to na prevaru. Poslali su ga na aerodrom da preda diplomatsku poštu pilotu JAT-ovog aviona. Pilot je, unapred instruiran, čim je Drempteić ušao, zatvorio vrata aviona i odleteo pravo u Beograd. Tu više ni

misteriozna Drempetićeve veza nije bila od pomoći. Tajanstvena ličnost, Drempetićev zaštitnik, neko je vreme proveo u hibernaciji, sve dok na vlast nije došao Reichskancelar, fiskalni doktor Mengele. Kada je Reichsschriftsteller, Ćosić, alias Veliki Sotona, ponovo počeo da nariče nad kukavnom sudbinom Srba i da piše sedmu verziju svoje burne biografije, kada su iz mišjih rupa ponovo nahrupili reichsidioti, reichsgovornari i reichslopuže, Drempetić je konačno mogao da odahne. Štedeći svaki cent tokom dugog službovanja, Drempetić je bio kupio ogroman stan u elitnom delu grada. Koga je, rekao je Kangrga, po skupe pare izdao u najam nekoj diplomatskoj misiji, a on se, preko veze, preselio u bolnicu. *Drempetić, jedna biografija*, tako bi se mogao nazvati roman o ovoj odvratnoj ličnosti koja je žarila i palila širom Trećeg sveta, sve dok je na njeno pravo mesto, sa tri zuba manje u glavi, nije poslao katatonični Gutović. Posle incidenta u sobi broj 4, počeo sam da razmišljam o Gutoviću na koga ranije uopšte nisam obraćao pažnju. Zainteresovao me je njegov, najblaže rečeno, nerešeni egzistencijalni status. S jedne strane je živ, ima puls, pritisak i diše, a s druge, nema nikakve primetne svesti. A onda sve to padne u vodu kada iritiran Drempetićevim lažnopatriotskim govorima ustane i zalepi mu vruć šamar. Imao sam i ja slično iskustvo, privremeno doduše, davno jednom, u mladosti, kada sam zbog zapaljenja slepog creva po drugi put u životu zaglavio u bolnicu. Bio sam isuviše mlad da bih shvatio šta radim, ali sam ipak instinktivno odlagao odlazak kod lekara sve dok nisam potpuno malaksao. Mudro sam sačekao da slepo crevo pukne, a prednost perforacije

pokazala se u postoperativnom toku. Rana se bila gadno zagnojila, pa su mi uklonili jedan šav kako bi gnoj mogao da curi napolje. Svašta je iscurelo kroz tu rupicu koja je zarasla tek posle dva meseca. Iz bolnice sam izašao kao potpuno drugi čovek. Potpuno očišćen. Preporođen. Ipak, najbolje od svega što mi se dogodilo tokom mog drugog boravka u bolnici, bila je totalna anestezija. Tada su operacije slepog creva radili pod totalnom anestezijom. Svima toplo preporučujem da se podvrgnu totalnoj anesteziji. Nije to puko odsustvo svesti. To je mnogo više od toga. To je iskustvo smrti. To je odsustvo svega. Nema to veze sa prolaznim gubicima svesti. Ako imaš nizak pritisak, pa naglo ustaneš, može ti se desiti da se na kraći ili duži period onesvestiš, to mi se događalo, ali u svemu tome postoji neki red, neka postupnost; nit kontinuiteta se istanji, ali se ne prekida, pa kada dođeš sebi, komotno nastavljaš sa rutinskim glupostima. Sasvim je drugačije sa anestezijom. Kada se ponovo osvestiš, vraćen si u mikrosekundu u kome si izgubio svest. Ili čak nekoliko – ovoga puta sekundi – pre. Ja sam se, recimo, osvestio u nosilima na kojima su me iz operacione sale vozili u šok-sobu. I sećam se da sam povikao: „Kuda me vozite? Sačekajte! Treba da se operišem. Hoću da se operišem.“ „Sve je gotovo!“, rekao je bolničar. I odmah sam se smirio. Takvi su onda bili medicinski radnici. Ozbiljni ljudi. Posvećeni svom poslu. Pouzdano to znam. Moja majka je, takode, bila bolničarka. Njoj se nikada ne bi moglo dogoditi da morfijum umesto Aprcoviću ubrizga meni, a da Aprcoviću utraپی nimulid i tertrazepam, iz prostog razloga što je bila posvećena poslu i nije maštala o ulozi na filmu. Koliko je

uopšte, pitam se, trajala operacija? Četrdeset pet minuta? Sat? Duže nije moglo. Lak je to bio zahvat, uprkos tome što sam dao sve od sebe da ga iskomplikujem. Svejedno, tih četrdeset pet minuta ili taj sat bili su vreme apsolutnog odsustva. Ili, tačnije, četrdeset pet minuta ili jedan sat odustva bilo kakvog vremena. Kao kada na montažnom stolu isečeš dvadeset metara trake i pustiš film gledaocima koji ga nikada ranije nisu videli. „Trebalo bi češće da se operišem“, pomislio sam malo kasnije, kada sam već ležao u šok-sobi. Bio sam dobro pripremljen za postoperativni tok. Pod jastukom sam blagovremeno sakrio paklicu cigareta „57“, pa sam odmah zapalio jednu. Ako je to za nekoga šok, treba da zna da se sve to zbivalo u sobi odgovarajućeg imena. Anestezija je još uvek pomalo delovala; bolovi još nisu bili počeli, pa sam mogao na miru da razmišljam. Anestetičko ništavilo beše donekle poljuljalo moju veru; činilo mi se da je u pravu ona većina koja smatra da posle smrti nema ničega. A opet, iako me *tamo*, pod anestezijom, nije bilo, u *tome* sam se osećao kao kod kuće. Gutović, *lucky bastard*, mora da se tako oseća sve vreme. „Sve vreme hoću nešto da vas pitam“, rekao je Aprcović, „ali nikako da se odvažim.“ „Samo izvolite. Pitajte“, rekao sam. „Interesuje me“, rekao je Aprcović, „šta vas je motivisalo da se svojevremeno upustite u politiku?“ „Niski porivi, dragi Aprcoviću, vas ne mogu obmanjivati. Najniži porivi!“, rekao sam. „Na prvom mestu – želja za parazitskim životom bez ikakve odgovornosti. Potom druge privilegije kao što su službena kola, besplatni ručkovi i večere, naklonost lakih žena i apsolutni imunitet, potpuna izuzetost od bilo kog zakona. Da ste me

pre dvadeset godina pitali zašto se bavim politikom, što je u ono vreme podrazumevalo i neke neprijatne poslove – lepljenje predizbornih plakata, obilaske nedodija i ubedivanje zatucanih tipova da je višepartijski sistem baš dobra stvar – da ste me tada pitali zašto se bavim politikom izgovorio bih gomilu izandalih fraza koje ste već stotinama puta pročitali u kupusarama Velikog Sotone. Verovatno bih vam rekao da sam u politici da bih se borio za demokratiju, vladavinu zakona i poštovanje ljudskih prava. Mirne duše bih vam to sasuo u lice, masno bih vas slagao a da ne trepnem, iako nijednog trenutka – onda kao i sada – nisam veroval u demokratiju, vladavinu zakona i poštovanje ljudskih prava. Nikada ja nisam padao tako nisko. Samo ostacima mog nekadašnjeg snažnog stida, mojoj lenjosti, nespretnosti i urođenoj tupoumnosti mogu zahvaliti što mi nije pošlo za rukom da postanem nešto sofisticiraniji Drempetić. Od potpune drempetičizacije spasle su me samo moje mane, samo njima mogu zahvaliti što sam se izbavio iz politike, iz odvratne kaljuge srpskog fašizma. Ruku na srce, nisam imao ni sreće. Privilegije me baš nisu htele. Nisam bio ni dovoljno brz. Politika me, izgleda, ipak nije bila u potpunosti progutala. Kada su deljeni službeni automobili, meni je zapala jedna prastara olupana škoda iz 1976; moje drugove, moje Parteigenossen, opsedale su naočite glumice i pevačice, cvet estrade, a ja sam u najboljem slučaju budio interesovanje stranačkih kafe-kuvarica i daktilografinja. A i to se interesovanje zasnivalo na kafe-kuvaričkoj i daktilografskoj iluziji da im mogu pomoći u građenju karijera. Sve se ponavlja, dragi Aprcoviću, sve se ponavlja. Sve je

muka duhu. Sve te kafe-kuvarice i daktilografinje – sve do jedne – smatrale su svoje kuvanje kafe i svoje tandrkanje po pisaćim mašinama samo stepenicom na usponu ka karijerama glumica i pevačica. Ovde-onde bih, istina, pojeo poneki besplatan ručak i večeru, ali obavezno po nekim prčvarnicama u Savamali, u društvu članova parlamentarne delegacije Trinidada i Tobaga. Nikako mi nije polazilo za rukom da steknem imunitet – čak me je i telesni lagano izdavao – da ne govorim o statusu nedodirljive persone. Policajci su me u gluva doba noći, opravdano sumnjajući da sam pod uticajem alkohola, uredno zaustavljali, terali me da duvam u onu idiotsku napravu za merenje opijenosti i bezobzirno mi oduzimali vozačku dozvolu, uprkos činjenici da je moj prijatelj, general Svetislav Đurđević, bio vrhovni komandant policije. Svi saobraćajci su sasvim dobro znali da je general Đurđević moj prijatelj i svi su mi brutalno oduzimali vozačku dozvolu. Nije bilo saobraćajnog policajca u Beogradu koji mi najmanje dva puta nije oduzeo dozvolu. Tek se pre nekoliko godina pojavila generacija mladih saobraćajnih policajaca koji mi nikada nisu oduzeli vozačku dozvolu. Ni general Đurđević se nije dugo zadržao na položaju vrhovnog komandanta policije. Kao antifašista, čovek starog vaspitanja i kova, ubrzo je postao smetnja transformaciji srpske policije u Gestapo, pa je dobio otkaz. Imao sam nekih sedamdeset i osam prijava za vožnju u pijanom stanju – ne mogu da izračunam koliko je to godina zabrane vožnje – i samo Petom oktobru i ličnoj hrabrosti mogu da zahvalim što i dan-danas posedujem vozačku dozvolu B kategorije. Kada su šestog oktobra, rano izjutra, zloglasni *krizni štabovi*

krenuli u invaziju na banke, profitabilna preduzeća, carine i ostala mesta na kojima je bilo puno para, ja sam organizovao omanju paravojnu formaciju i upao u, ne znam koji po broju, Opštinski sud u Masarikovoj. Tamo, u sudu, u svojoj kancelariji, sedeo je zloglasni sudija za prekršaje, da mu ne pominjem ime, još uvek je polumrtav od straha. Očekivao je da ga na licu mesta streljamo. Što možda i nije bila tako loša ideja, ali je Zoran Đinđić još prethodne noći strogo zabranio preke sudove, pogubljenja i nehuman tretman ratnih zarobljenika. Ja, uostalom, nisam hteo krv. Hteo sam svoju vozačku dozvolu. Prislonio sam sudiji cev pištolja na čelo. Nadi moj dosije!, rekao sam. Sudija je začas pronašao moj dosije. Briši sve, rekao sam. Sudija je poslušno pritisnuo tipku *delete*, što me nije zadovoljilo pa sam zahtevao da formatizuje računar. Što je sudija, bez pogovora, učinio. Posle smo popili kafu i rakiju i zadržali se neko vreme – kako se ono kaže – u srdačnom i prijateljskom razgovoru. Tokom kojeg me je sudija uveravao u svoju privrženost demokratiji, vladavini zakona i ljudskim pravima. U šta niko od prisutnih nije verovao. Da budem iskren, dragi Aprcoviću, moja je potajna ambicija bila da budem ministar kulture. Ipak sam imao poneki ideal, čak i tada. Nameravao sam da jednom uredbom ukinem Vukovu reformu jezika i pisma i da u srpsku azbuku vratim sva ona divna slova koja je Karadžić izbacio iz azbuke, iz čiste zavisti, samo zato što nije umeo da ih pročita. Naravno, nisam imao šanse. Umesto za ministra kulture postavljen sam za ambasadora u Keniji. I to samo zato što u Keniju – zbog ameba, sakagije, lepre, kuge i ostalih endemskih

bolesti – niko nije hteo da ide. Ruku na srce, kao čovek kome je vozačka dozvola oduzimana čak sedamdeset i osam puta, ništa bolje nisam mogao ni očekivati. Ali, ako niko osim mene nije hteo u Keniju – inače prelepu zemlju – svi su hteli u Pariz, London, Brisel, Moskvu, Vašington i Njujork. Izvesno vreme, odmah posle petog oktobra, u tim ambasadama su službovala po trojica ambasadora koji su radili u tri smene. Tako reći – *around the clock*. Sve dok ministarstva spoljnih poslova zemalja prijema nisu našem MIP-u uručila protestne note u kojima su zahtevala striktno poštovanje Bečke konvencije. MIP nije imao kud. Bečka konvencija je ipak Bečka konvencija. Da bi se udomili prekobrojni ambasadori – sve sam prekaljeni borac za demoraciju – MIP je pootvarao tridesetak ambasada u dalekim, jedva poznatim, pa čak i izmišljenim zemljama. Uveravam vas, dragi Aprcoviću, posle Petog oktobra politika se uopšte nije promenila, promenjeni su samo osigurači, sijalice, ministri, ambasadori, direktori i upravni odbori. I to privremeno. Da ne grešim dušu, promenjen je i grb naše Vajmarske Republike. Tačno je – priznao sam to – da sam u politiku ušao iz niskih pobuda, ali postpseudorevolucionarni događaji su ubrzo pali ispod svih kriterijuma. Tako nisko nisam mogao da idem. Ja, kome su svi beogradski saobraćajci bar jednom u životu oduzeli dozvolu, ja koji nisam imao apsolutno nikakvu moć, prekonoć sam u očima svojih poznanika postao siva *eminencija*, jaka veza, naš čovek iz senke, nešto poput Drempetićevog svemoćnog zaštitnika. Kao što naša medicinska sestra, Milica, smatra da sam u stanju da joj obezbedim ulogu na filmu, tako su moji rodaci i poznanici, mislili da

sam svemoguć. Svake sedmice sam menjao broj mobilnog telefona, ali već sutradan su ga svi znali. Moj mobilni telefon je zvonio bez prestanka, a ja sam u slaboumnosti odgovarao na sve pozive misleći da se tako – odgovarajući na svačiji poziv – borim protiv gordosti, a u stvari sam služio prepredenom demonu čovekougađanja. Tvrdim vam, Aprcoviću: čak ni taj prepredeni demon, dakle moćno duhovno biće, ne bi mogao ispuniti ni dvadeseti deo sumanutih želja mojih poznanika koji su od mene očekivali da ih bespogovorno ispunim. I to u najkraćem mogućem roku. *Ovaj* je tražio da njegovog rodaka, koji zbog svirepog ubistva s predumišljajem robija u Zabeli, neodložno pustim na slobodu jer mu je svirepi ubica svečano obećao da će se popraviti. *Onaj* je zahtevao da mu dodelim trosobni komforni stan. Trosoban mu treba. Znao sam čoveka. Znao sam da ima stan. Šta će ti stan?, rekao sam. Za sina moje sestre, rekao je. Možeš ti to, rekao je. *Onâ*, opet, zvala i pitala mogu li da joj ćerku, koju su zbog lošeg vladanja isterali iz gimnazije, upišem na medicinu. *Treći* je hteo da njegovu ćerku upišem na FDU. Na odsek glume. I tako mesecima.“ „Rekoste da nikakvih promena u politici nije bilo“, rekao je Aprcović. „Mora da je nekih, makar kozmetičkih promena, ipak bilo. Ipak nije sve isto.“ „Ne“, rekao sam, „ništa se nije promenilo. Samo je jedno vreme trajala iluzija da će se nešto promeniti. A ako se čak nešto i promenilo, onda je to bila promena na gore. Ta neprestana pogoršanja, te neprestane promene na gore davale su privid da se nešto menja, da se nešto događa, iako se suštinski ništa nije menjalo niti se išta događalo. Mislite li vi, Aprcoviću, da je svečano

učlanjavanje Velikog Sotone u omladinski pokret *Otpor* značilo da se Veliki Sotona promenio. Daleko od toga. Da su 2001. na vlast došli Čiroki Indijanci, da je politički momenat bio takav, Veliki Sotona bi stavio perjanicu na glavu, namazao se ratničkim bojama i otišao u lov na bizone. *Otpor* ni za dlaku nije promenio Velikog Sotonu. Veliki Sotona je iz korena promenio *Otpor*. Onoga momenta kada je Otac laži stavio svoj falsifikovani potpis na pristupnicu *Otpora*, članovi *Otpora* – do tada čestiti mladići i devojke nadahnuti istinskim idealima – prekonoć su postali najgnusniji zamislivi birokrati, bezobzirni brokeri, odvratni, zadrigli tajkuni i beskrupulozni berzanski mešetari, a mnoge otporašice su završile na estradi ili u visokoj prostituciji. Ovo je strogo pov. U noći između petog i šestog oktobra na čelu jedne *ad hoc* delegacije istinskih demokrata i patriota, otišao sam kod Zorana Đinđića, u već osvojenu Skupštinu tobožnjeg Grada Beograda, sa zahtevom da se Veliki Sotona izvede pred preki sud i po kratkom postupku strelja na Trgu republike. Zoran je – Bog da mu dušu prosti – predlog glatko odbio. I još me nazvao jakobincem. Bilo je očigledno da je autora *Subjektivnosti i nasilja*, knjige bremenite duhovnošću, autor potpuno neduhovitog stripa, *Vreme vlasti*, začarao činima opake vlaške magije. Bilo je očigledno da je Veliki Sotona parapsihološkim putem i veštim manipulisanjem kolektivnim nesvesnim uspeo da ubedi Đinđića da je za Veliku Srbiju bolje da umesto njega, Velikog Sotone, bude streljan on, Zoran Đinđić, što se posle samo tri godine i dogodilo. Bilo je, kažem očigledno. Ali niko to nije hteo da vidi. Čak ni Đinđić. Istorija poslednje tri godine Đinđićevog života

nije ništa drugo do priprema atentata na njega i mračna povest o ponovnom rađanju fašizma. Doktor Mengele pravnih nauka postao je Reichskancelar, doduše legalnim putem. Okupio je oko sebe gomilu teško zamislivih propalica, narkomana, nimfomanki i parazita i – poput uspešnijih minhenskih uzora – počeo da se bavi nacionalnim okultizmom i smenjivanjem politički nepodobnih upravnika biblioteka po srpskim palankama. Ideologija i tobožnja „nacionalno odgovorna politika“, koju je nametao mlakim ognjem i tupim mačem, bile su zasnovane na proročanstvima Mitra Tarabića, na gatanju u šolju, gledanju u kristalnu kuglu, na politizaciji narodnih poslovice i odlomaka iz *Gorskog vijenca*, na zaverama, spletkama, domundavanjima i ogovaranjima. Da! Stožer Reichskancelarove spoljne i unutrašnje politike bio je Njegošev stih, jedan od lošijih Njegoševih stihova: *neka bude što biti ne može*. Odlazak na dužnost u Keniju došao mi je kao naručen. Temeljno sam se odmorio u Najrobiju. I tamo, u Najrobiju, odlučio sam da jednoga dana napišem *Mein Kampf*. Još dok sam pohadao pripremni kurs u MIP-u, Veliki Sotona se oporavio od postrevolucionarnog šoka. Takav je on čovek. Čim ga ne streljaš, osili se, pobesni, potpuno se otrgne kontroli. Ponovo je krenuo po redakcijama izdavačkih kuća prisiljavajući urednike, često pištoljem uperenim u čelo, da mu u milionskim tiražima štampaju kojekakve „zapise i sećanja“ i da mu unapred uplaćuju honorare u basnoslovnim iznosima reichsmaraka. Ponovo si ga mogao videti na svim mestima i u društvu najrazličitijih mogućih ljudi, počev od arapskih terorista, zaključno sa vasiljenskim patrijarhom.“ „Inercija!“, rekao

je Aprcović. „Vekovna inercija! Inercija je mehanizam pomoću koga bezbožnici pokušavaju da zaustave vreme. Ako se ništa ne menja, osim onoga naizbežnog, mada se i na te fenomene popreko gleda, ako se dakle osim mesečevih mena, smenjivanja dana i noći i godišnjih doba ništa drugo ne menja, onda je – tako smatraju – besmrtnost nadohvat ruke.“ „Nisam siguran“, rekao sam, „da se baš tako olako mire sa smenom godišnjih doba. Okleva se ovde i sa informacijama o nastupanju zime, recimo. Dolazak zime je u Srbiji loša vest. Dolazak zime znatno smanjuje rejting nacional-socijalističkih stranaka. Tek kada sneg potpuno zaveje puteve, kada temperatura padne ispod minus dvadeset, tamo negde pred Novu godinu, kada se više nema kud, režimske televizije se oglase saopštenjem da je zima došla i da hronični bolesnici treba da pripaze na svoje zdravlje, a da starije osobe zbog poledice ne treba da izlaze iz svojih domova. Svi se začude kada državne televizije, ta legla najgnusnije gebelsovske propagande, svečano obnaroduju dolazak zime. I ja se – da budem iskren – uvek začudim.“ „Sećate li se onog pomračenja Sunca iz 2001?“, rekao je Aprcović. „Naravno da se sećam“, rekao sam. „Ko bi mogao da zaboravi to grandiozno pomračenje Sunca i posledično pomračenje kolektivne svesti.“ „Tog leta sam se“, rekao je Aprcović, „upravo bio vratio sa terena, iz Sirijske pustinje. Otišao sam, baš na dan pomračenja, u rodni grad da izvadim neka dokumenta potrebna za penziju. Nisam ih izvadio. Opština nije radila zbog pomračenja Sunca. Ništa nije radilo zbog pomračenja Sunca. Na ulici nije bilo ni žive duše. Roletne na prozorima kuća i stanova bile su spuštene. Srbija se jedva oporavila

od tog pomračenja Sunca.“ „Veliko je pitanje“, rekao sam, „da li se uopšte oporavila. Posledice se još osećaju. Pomračenje Sunca je bilo veliki šok za Srbiju. U jugoistočnim krajevima narod je, sledeći uputstva iz proročanstva Mitra Tarabića, organizovano odlazio u zbegove, na famozne „krstate gore“, gde je uticaj pogubnog dejstva pomračenog Sunca minimalan ili nikakav. Oni boljestojeći uplašivali su turističke aranžmane za daleke destinacije na kojima pomračenje Sunca nije bilo vidljivo. Odlazilo se takoreći u privremenu emigraciju zbog pomračenja Sunca. Ja sam, neposredno posle pomračenja Sunca, otišao u Keniju, u Najrobi, na dužnost izvanrednog i opunomoćenog ambasadora. I šta sam zatekao po dolasku u Najrobi? Gomilu notornih Drempetića koji su me sačekali u paničnom strahu da ću ih postreljati. Što umalo nisam učinio. Ne zbog revanšizma, nego zbog zamandaljenih prozora. Svi prozori na ambasadi i rezidenciji bili su hermetički zatvoreni, teške prašnjave zavese navučene, metalne škure zamandaljene. Mrkli mrak je vladao u ambasadi i u rezidenciji ambasadora Savezne Republike Jugoslavije. Kao što je vladao i u Saveznoj Republici Jugoslaviji. „Šta je ovo?“, rekao sam. „Pomračenje Sunca je prošlo. Otvarajte prozore.“ Ali prozori, pokazalo se, nisu bili pozatvarani zbog pomračenja Sunca nego zbog Pravila službe, takoreći iz bezbednosnih razloga, za slučaj da neko naumi da u ambasadu ili u rezidenciju ubaci eksplozivnu napravu. Osoblje ambasade – sve Drempetić do Drempetića – posmatrali su me sa strahopoštovanjem, ali kao potpunu budalu, kada sam naredio da se svi prozori pootvaraju i da zauvek ostanu otvoreni. Sklerotičnost jednog političkog

sistema i tupoumnost jedne države najbolje se vide u njenim ambasadama. Tek sam u ambasadi SRJ u Najrobiju uvideo koliko je u Srbiji nemoguće bilo šta promeniti. Iako sam imao apsolutnu vlast nad ambasadskim i rezidencijalnim Drempetićima, iako se nisam ustručavao da je sa svom strogošću primenim, jedino što sam u ambasadi uspeo da promenim bilo je da okrećim zgradu i da postignem da prozori ostanu otvoreni. Smem da se kladim da ih je sledeći ambasador ponovo pozatvarao. Ipak sam se odmorio tokom te četiri godine u Najrobiju. Što je imalo i svoje dobre i svoje loše strane. Previše sam se opustio. Nespreman sam se vratio u Srbiju. Potpao sam pod uticaj Reichskancelarove gebelsovske propagande. Iz Najrobija, Srbija je izgledala kao pristojna demokratska zemlja u tranziciji. Pretpostavljam da je iz Buenos Ajresa izgledala još pristojnije. Štaviše, tako mi je izgledala i dve ili tri nedelje po povratku. Sve dok se nisam adaptirao i uvideo o čemu se radi. Reichskancelar je popločao beogradske trotoare, otvorio benzinske pumpe, napunio prodavnice uvoznom robom, naredio da se prestonički klozeti koliko-toliko dovedu u red, ali politički sistem je ostao isti, u stvari – spao je na još niže grane nego za vreme Slobodana Miloševića. Koji je, ni kriv ni dužan, zbog Reichskancelarovog fašizma i fašizma Velikog Sotone robijao u Scheveningenu. Ispao je krajnje naivan, taj ambiciozni aparatčik Milošević, i tu naivnost galantno platio glavama stotina hiljada ljudi i – na kraju – sopstvenom glavom. Na početku, tamo negde krajem osamdesetih, Milošević je, prevaren lukavstvom uma, mislio da će prihvatajući doktrinu Velikog Sotone, izvući politički profit, ali ispalo je da su

politički – i ne samo politički – profit iz njegovog avanturizma izvukli Veliki Sotona i Reichskancelar. Milošević je predugo živio u ortodoksnom komunističkom okruženja da bi od njega ispao solidan fašista. Imao je talenta, ali godine su učinile svoje. Prekasno se uključio. U svakom njegovom potezu, u svakoj njegovoj bezumnoj akciji video se jak uticaj marksizma-lenjinizma. Na kraju, međunarodni gnev se sručio na Slobodana Miloševića koji je samo obavljao prljave poslove za Velikog Sotonu i Reichskancelara. Pokazalo se na kraju da je bio previše *transparentan*. Isuviše demokratski. I to ga je koštalo života. Reichskancelar je radio drugačije. U svom kabinetu, stecištu najmračnijih likova, u potaji je doneo nepisani rasni zakon na osnovu koga niko nije mogao biti upravnik biblioteke ukoliko po nacionalnosti nije Srbin. Rasni zakon je dosledno sproveden u delo. I dan-danas je na snazi jer Gauleiter naše Vajmarske Republike, doktor Tadić, ne obraća pažnju na sitnice. Baš ga briga za upravnike biblioteka. A država, u stvari, počiva na upravicima biblioteka. Ko to ne zna, osuđen je da vodi katastrofalnu politiku. Pokušajte, dragi Aprcoviću, da pronadete makar jednog upravnika biblioteke, čak i u tobožnjim 'nacionalno mešovitim sredinama', koji nije Srbin. Nećete ga naći.“ Gutović se utom prenuo iz katatonije i naglo se uspravio u krevetu. „Džaba pričaš“, rekao je. „Aprcović ti je odavno zaspao.“ Zaista, Aprcović je spavao snom pravednika, što je u suštini i bio. Hteo sam nešto da priupitam Gutovića. Ali Gutović je opet zapao u katatoniju. Ništa mi drugo nije preostalo nego da odšepesam do terase i da na miru popušim nekoliko cigareta na navodno čistom vazduhu. Konačno,

samo cigaretama i Eri Milivojeviću mogu da zahvalim što sam postao ovo što jesam – nacista u stanju pokajanja, u mučnom procesu denacifikacije. Zbog cigareta sam se – doduše iz niskih pobuda – po prvi put i pobunio protiv fašizma. Bilo je to u vreme kada su zabrane pušenja prekonoc postale svetska moda. Primito se to delimično i kod nas, u ondašnjoj SFRJ, gde su najpre zabranili pušenje na mestima gde je čoveku najpotrebnije, u poštama, javnom prevozu, državnim nadležstvima i bolnicama, na mestima, dakle, gde su nervoza, stres i strepnja najveći i gde je cigareta u stvari lek. Neće ovo izaći na dobro. Rekao sam sam sebi. I pokazalo se da sam bio u pravu. Onaj navodno poraženi nacizam zasnivao se na čistoti krvi, pa ako ti krv nije bila najčistija, nisi mogao računati na neki uspeh u životu, čak ni na naročito dug život. Ali sada, sada je na pomolu bilo nešto mnogo gore. Novi nacizam je insistirao na čistoći vazduha. Bio je to korak dalje ka involuciji. Prelomna tačka u konačnoj degeneraciji sveta. Krv je takoreći privatna stvar. Ali vazduh, vazduh je opšte dobro. Bog je, zajedno sa drugim stvarima, stvorio vazduh i svima ga dao na besplatno korišćenje. Niko nema prava na kontrolu vazduha. Ako se kontrola nad vazduhom ipak uspostavi, razmišljao sam, ako nepušači uzmu stvar u svoje ruke, pred nama je mračna budućnost. Među pušačima, da budem iskren, ima mnogo nitkova. Ali svi nepušači su listom nitkovi. U carskoj Rusiji, za vladavine aristokratije, pušenje je bilo dozvoljeno čak i u crkvama. A ruski Veliki Sotona, Sotona Nad Sotonama, Lenjin, uopšte nije pušio. Dobro, ruske cigarete su svakako najgore na svetu, ja koji sam strastan pušač svakako bih prestao da pušim kada bi u

prodaji bile dostupne samo papirose belomorkanal, ali to i nisu cigarete za ljude neruskog porekla. To mogu pušiti samo ljudi posebnog kova, ljudi koje, prema Bizmarkovim rečima, moraš ubiti dva puta i još ih gurnuti da bi ih izbacio iz stroja. Pušenje svakako nije za bledunjave i sipljive nordijske tipove, naročito ako su protestanti, ali Sloveni i Latini ne samo da treba, Sloveni i Latini moraju da puše. Ako ne puše, pravoslavni i katolici se pretvaraju u protestante, zapravo u karikature protestanata. Kao što su se već pretvorili u karikature protestanata onoga momenta kada su prihvatili modu brijanja brkova. Sloveni i Latini bez brkova liče na mačke bez brkova. Postaju groteskne pojave. Ako još prestanu i da puše, momentalno se pretvaraju u fašiste, iako je fašizam Slovenima i Latinima apsolutno stran pod uslovom da imaju brkove i da puše. Pitanje je dana kada će pušači biti primorani da na rukavima nose žutu traku na kojoj će biti nacrtana crna mrtvačka glava, crna cigareta i crni upaljač. Ako se u najskorije vreme spontano ne organizuje neki pokret otpora, neki pušački AVNOJ, neće proći mnogo do dana kada će pušačima biti oduzimana imovina. Posle – zna se šta sledi: koncentracioni logori, prisilni rad i masovna pogubljenja u gasnim komorama. Ne treba se zavaravati. I nacizam je u početku izgledao kao pokret za zdravlje radnih ljudi i omladine. Setite se samo devize *Kraft durch Freude*. Posle koje je vrlo brzo usledila deviza *Arbeit macht frei*. Tako sam razmišljao u vreme prvobitnih stidljivih zabrana pušenja, ali pravu prirodu rađajućeg nacizma otkrio mi je Era Milivojević, Niče konceptualizma. Koji je u to vreme pušio ubedljivo najgore jugoslovenske cigarete, smrtonosni filter DIV.

Posle je, silom prilika, zbog problema sa srcem, pre-stao da puši, ali je u duši ostao pušač. Era Milivojević je uvek izgledao brkato iako nikada nije nosio brkove i bradu. Bradu i brkove nije nosio zbog toga što je diplomirao na Likovnoj akademiji. Bilo mu je nepodnošljivo da se, poput svojih kolega, brkovima i bradom deklarise kao umetnik. Osim toga, da je imao brkove, neodoljivo bi ličio na Fridriha Ničea, a Era nije želeo da svoju frapantnu sličnost sa Ničecom – pre svega duhovnu, potom i fizičku – koristi u reklamne svrhe. Da, više nema nikakve sumnje, ono što je Niče bio za filozofiju, to je Era za likovnu umetnost. Likovna umetnost, smatrao je Era i uvek je to govorio, u ovim poslednjim vremenima treba da postoji samo u muzejima. Likovnoj umetnosti, smatrao je Era i uvek je to govorio, treba stati na put kao takvoj. To nipošto ne znači da je Era bio jedan od lažnih proroka koji gromoglasno proglašavaju umetnosti. Daleko od toga. Umetnost postoji, smatrao je Era i uvek je to govorio, i postojaće do kraja sveta. Štaviše, umetnost mora, govorio je Era, da zajedno sa kosmičkim stihijama aktivno radi na ubrzanju kraja sveta, jer ubrzanje kraja sveta znači skraćenje globalne agonije. Likovna umetnost, govorio je Era, mora da postane duhovna, a duhovnost podrazumeva odsustvo figurativnosti, odsustvo svih oblika i svih predstava. Zadatak, štaviše sveta dužnost moderne likovne umetnosti jeste eutanazija likovne umetnosti kao takve. Likovna umetnost i pojavni svet, govorio je Era, održavaju jedno drugo u veštačkom životu. Sve dok postoje pejzaži, postojaće i predeli; sve dok opstaju mrtve prirode, postojaće i priroda; sve dok bude aktova, blud će se nesmetano

širiti. Sva zla ovog sveta pohranjena su u muzejima. Zlo neprestano zrači iz katakombi Luvra, Tretjakovske galerije, Prada i ostalih svetskih ostava i atomskih skloništa umetnosti. Ja sam se muzeja – i pre nego što sam bio iniciran u Erinu konceptualističku mistiku – klonio kao davo od krsta. Nikada nisam naseo na tobožnje jednodnevne „đačke ekskurzije“ u Beograd radi posete nekom od muzeja. I pametno sam postupio. I dan-danas po budžacima Narodnog muzeja i Muzeja Nikole Tesle – dva najpogubnija srpska muzeja – pronalaze sićušne kosture učenika iz provincije koji su zalutali tokom obilaska muzeja i u stravičnim mukama pomrli od gladi i žeđi. Da i ne govorim o *perspektivi*, davolskoj slikarskoj tehnici, direktno odgovornoj za uspon fašizma. Pre pojave *perspektive*, ideja *lebensrauma* je bila apsolutno nemoguća. U Zlatnom dobu Pretperspektive, čoveka koji bi otišao makar jednu milju izvan svoje varoši ili svog sela smatrali bi za opasnog ludaka. Takve su isključivali iz gildi i ekskomunicirali iz crkve kao đavolove sledbenike. Tome se nema šta prigovoriti. Pošten čovek nema šta da traži izvan svoje varoši ili svog sela. Perspektiva je, govorio je Era i stalno to ponavljao, odgovorna za nastanak *rastojanja*. Pre perspektive sve je bilo blizu, posle perspektive sve je postalo daleko. Slikarski hibris i sujeta su krivi što je svet sveden na žalosne tri dimenzije. O čemu je Aprcović svojevremeno nadahnuto govorio. Da nije bilo perspektive, govorio je Era, ne bi bilo ni atomske bombe. Da nije bilo perspektive, govorio je Era, ljudski rod ne bi živio u jezivoj skučenosti i ne bi bio prisiljen da zaviruje u „infra“ i „ultra“ oblasti u koje mu je Providenje, radi opšteg dobra,

ograničilo pristup. Nije slučajno, govorio je Era i stalno to ponavljao, da je Hitler bio slikar u pokušaju. Žalosno je, međutim, govorio je Era i uvek to ponavljao, da je Hitler ipak bio neuporedivo bolji slikar od ogromne većine naših „akademskih slikara“ i njihovih učitelja. Likovna umetnost je tesno povezana sa fašizmom jer je likovna umetnost najobičnija proizvodnja idola, a fašizam nije ništa drugo do idolopoklonstvo. Fašizam je bio naumio da uništi Jevreje zato što jevrejske svete knjige zabranjuju bilo kakvu likovnu umetnost, a fašizam je apsolutno nemoguć bez idolopoklonstva i likovnih umetnosti. Hitler je masovno uništavao Jevreje jer su Jevreji izabrani narod, pritom ogorčeni protivnici rezanih likova i svake likovne umetnosti. Nameravao je da potpuno istrebi Jevreje kako bi na mesto izabranog naroda postavio Nemce. Naši fašisti, naši idolopoklonici, tobožnji „demokratski nacionalisti“ hoće približno istu stvar. Hoće da unište, da eliminišu, da oteraju u emigraciju, da pošalju na front ili u zatvor sve Srbe koji su duhovni, kreativni, karakterni i čestiti i da sami sebe proglase izabranim srpskim narodom. Mora im se što pre stati na put, jer unutar nacionalni holokaust samo što nije počeo. Era je upozoravao na tu opasnost još sredinom osamdesetih godina prošlog veka. Nacizam je pred vratima, govorio je Era i stalno to ponavljao, a Užice je najfašističkiji grad u Srbiji. Niko mu nije verovao. Ni ja mu nisam verovao. Niko mu nije mogao poverovati jer je Užice važno za najsocijalističkiji grad u socijalističkoj Jugoslaviji. To je bio aksiom. Niko to nije dovodio u pitanje. Niti je to smeo. Ja ću dokazati, rekao je Era, da je Užice najfašističkiji grad, sve što mi treba jeste tri hiljade rolni

kodak filmova u boji. Problem filmova je rešio naš drug, Cula Kovačević – Bog da mu dušu prosti – tada sekretar SIZ-a Kulture u tada *Titovom* Užicu. Izdao je nalog da se Eri kupi tri i po hiljade kodak filmova u boji i pobrinuo se, preko svojih veza u SUP-u, da Eru ne ometaju u poslu. Tada se fotografisanje, osim za lična dokumenta ili na svadbama, smatralo antidržavnom delatnošću. Na foto-amatere se gledalo kao na špijune imperijalističkih sila. Tri meseca, možda i nešto duže, Era je obilazio Užice i snimao. Kada je razvio filmove i napravio fotografije, pokazalo se da je bio u pravu. Imalo se šta videti na tim fotografijama: otvarač za konzerve sa ugraviranim kukastim krstom; ustaška šahovnica na pročelju kuće uglednog društveno-političkog radnika; veliko „U“ na plavoj podlozi, na nekom železničkom znaku; pripiti gost kafane *Breza*, pljunuti Görring. I mnoštvo drugih nepobitnih dokaza o fašističkoj prirodi grada Užica. Sve je postalo mnogo očiglednije kada je Era od raspoloživog materijala napravio šokantnu izložbu, koja nažalost nikoga nije šokirala, u galeriji u Pariskoj, u zgradi u koju se posle mnogo godina – da li slučajno? – uselio Oberkommando Nacionalističke demokratske partije Srbije. Vraga bi danas Era od države dobio na poklon tri i po hiljade rolni kodak filmova u boji. Nema danas ljudi poput Cule Kovačevića. Poludeću jednoga dana od nostalgije za socijalizmom. Tih godina, naročito tokom faze pribavljanja foto-dokaza o užičkom fašizmu, Era i ja smo prilično pili. Pametan čovek se pijuci, govorio je Era i stalno to ponavljao, otrezni od mnogih stvari. Mast i loj su najveći neprijatelji duhovnosti, a alkohol najefikasnije uklanjanje naslage ulja

i masti iz naših kontaminiranih organizama. Greh je, govorio je Era i stalno to ponavljao, zagađenje duše svetom materije. Bio je to citat, bile su to reči nekog drevnog teologa. Skrupulozan kakav je, Era je stalno napominjao da je zaboravio ime drevnog teologa i zaklinjao me da saznam kako se zove. Tražio sam ime drevnog bogoslova i nisam uspeo da ga nadem. Ali sam bar pokušao. Neka se zna. Ne želim da Eru optuže za plagijat, Eru čije su ideje svakodnevno kradene, Eru kome su tobožnje kolege više puta ukrale ideju nego što su meni beogradski saobraćajci oduzeli vozačku dozvolu, Eru na čijim su besramno pokradenim idejama desetine najgnusnijih mediokriteta stekli svetsku slavu. Eru slava ovog sveta nije interesovala. Negodovao je zbog krađe ideja kao što bi negodovao zbog krađe peroreza. Negodovao je zbog krađe kao takve. Ali nikada ga zalazak sunca ne bi zatekao u gnevu. Postoje tri ključne stvari za denacifikaciju i izbavljenje, govorio je Era, a to su ribolov, alkohol i status slobodnog umetnika. Riba zauzima centralno mesto u simbolici hrišćanstva. Apostol Petar je bio ribolovac, a na njemu je Isus podigao svoju Crkvu. Grčka reč za ribu – *ichthis* – akronim *Iesus Christos Theou Ion Soter*, u stvari je sažeta liturgija i sadrži sve što jedan hrišćanin treba da zna: Isus Hristos Sin Božiji Spasitelj. Uhvatiš ribu, kažeš *ichthis*, približio si se Bogu, a da pritom ne moraš dati prilog za parohov mercedes. Da bi nahranio pet hiljada ljudi, Isus je umnožio samo jednu ribu. U ribi je spasenje, govorio je Era i stalno to ponavljao. Potom alkohol. Ispijanje alkohola je jedini vid mistike u poslednjim vremenima, to sam, ovoga puta, ja govorio i neprestano to

ponavljao, jer se Era zarekao da više nikada neće govoriti o alkoholu. Bezbožnici ne bi trebalo da piju jer će postati alkoholičari, uvek sam to govorio. To bi trebalo svima staviti na znanje. U krčmama bi – među tradicionalnih krčmarskim parolama tipa *čast svakome, veresija nikome i tražite fiskalni račun*, trebalo na vidnom mestu istaći upozorenje: *bezbožnicima i maloletnim licima ne točimo alkohol*. Bezbožnici ne znaju da cene alkohol. Zloupotrebljavaju ga. Beže od mamurluka kao đavo od krsta. A spas, zapravo, nije u pijanstvu nego u mamurluku. Tek u mamurluku, kada te napusti Božja blagodat, tek onda uvidiš sav užas ljudskog pada. Samo u teškom mamurluku postaje potpuno očigledno da smo stvoreni ni od čega. Malo je odabranih koji mogu prihvatiti tu pouku. Još manje je onih koji mogu da podnesu status slobodnog umetnika, jezivo stanje nezaposlenosti, ekskomuniciranosti iz javnih preduzeća, odsustvo sigurnosti koje se temelji na radnoj knjižici i radnim obavezama, na kumirima „svog parčeta hleba“ i „svog radnog staža“. Fašizam se temelji na ljudima koji u dvadeset petoj godini počinju da misle na penziju, govorio je Era. Takvi su spremni na sve i sve prihvataju samo da bi dočekali penziju. Spremni su da ubiju i da budu ubijeni samo da bi dočekali tu daleku, često nedostižnu penziju. Na današnjem stepenu involucije i degeneracije, biti slobodan umetnik jedini je oblik askeze. Fabrike, preuzeća, državne ustanove, sve su to legla fašizma. Najsramnija među tim fašističkim organizacijama ipak je Državna lutrija koja u ovom nadasve nesrećnom svetu zgrće milijarde maraka na prodaji iluzije sreće. Deveti krug pakla je pun bivših direktora Državne lutrije. Znam

desetine ljudi koji svake nedelje odvajaju od usta, štete na samima sebi i na deci samo zato da nikada ništa ne dobiju na lotou, bingu, tvingu i sličnim igrama na sreću, čija imena jasno svedoče o kretenizmu, pokvarjenjstvu i pohlepi naše Vajmarske Republike koja se finansira nesrećom svojih građana. I moja porodica je bila žrtva Državne lutrije. Moja pokojna majka, Bog da joj dušu prosti, strasno je verovala u sreću skrivenu u računu verovatnoće. Svake nedelje je kupovala desetak lozova, uvek je birala srećke čiji su se brojevi poklapali sa datumom mog rođenja, izrabljivala je, dakle, datum mog rođenja, i tokom pedeset i sedam godina, koliko je straćila na Državnu lutriju, osim nekoliko „uloga“ nikada ništa nije dobila. Zbog toga, pretpostavljam, ni ja nikada ništa nisam dobio, ali bar nisam ni igrao. Moja pokojna majka je, izračunao mi je to dr sci. Filipović, vešt u matematici, tokom svoje neuspešne lutrijske karijere kupila najmanje tri luksuzna mercedesa, u kojima se sada nezasluženo vozikaju funkcioneri Nationalsocijalističke Radničke Demokratske Stranke Srbije (boljševika). I tu više nisam mogao da razmišljam jer je Drempetić prešao takoreći svaku meru svog drempetićstva. Bio se žestoko okomio na Aprcovića. Otvoreno ga je vredao i provocirao. „Šta, još si živ, još nisi razdužio kašiku“, govorio je. „Hajde, potruđi se malo, ustupi mesto nekom za koga ima nade.“ I sve u tom smislu. Svakog jutra i posle svakog Aprcovićevog buđenja, Drempetić je govorio: „Šta, još si živ! Dokad?“ Sasvim sigurno bih mu položio vilicu, samo da sam imao oslonac. Ali nisam imao oslonca. *Discus chernia* me je temeljno obogaljila, a šrafova niotkud. Drempetićeve provokacije su

pokvarile Aprcovićevo privremeno dobro raspoloženje, takoreći uništile njegov eshatološki optimizam. „Svršeno je!“, rekao je. „Neću živ dočekati kraj sveta. Bolest uzima maha.“ „Ne mora da znači!“, rekao sam. „Uopšte ne mora da znači. Drempetić je taj koji uzima maha, ne bolest. Imajte to na umu, mada je Drempetić opasniji od kancera. On je tipičan proizvod društva kojim dominiraju kancerogeni Reichsschriftstelleri i isti takvi Reichskancelari. Drempetić ne može da oboli od kancera jer je ceo Drempetić jedan kancer, ogromna kancerogena ćelija u nezasluzenoj penziji, u nacionalno jedinstvenom višćelijskom organizmu kojeg doktor Mengele vlaškim okultnim tehnikama pokušava da napravi od Srba.“ Stvari su se u međuvremenu iskomplikovale u sobi broj 4. Jedan od dvojice preostalih šlogiranih bio je umro. I to je izgleda bio umro pre dva ili tri dana jer smo njegovu smrt otkrili tek kada je smrad raspadanja nadjačao smrad neprestanog vršenja male i velike nužde. Eto koliko se na odeljenju primarijusa Radakovića vodi briga o bolesnicima. Niko od osoblja danima nije bacio pogled na šlogiranog. Niko se nije udostojio da mu proveri puls. O pritisku da i ne govorim. Nisam hteo da se raspitujem za ime preminulog. Nisam hteo da ponavljam grešku sa Mandićem, koga sam na jedvite jade prežalio. Usred čitave pometnje oko iznošenja leša i unošenja novog budućeg mrtvaca, takođe šlogiranog, u posetu mi je došao Kukić donoseći šrafove i buksne neophodne za operaciju, kupljene na crnoj berzi, u Bujanj potoku. Pokazalo se, međutim, da su crnoberezijanci prevarili Kukića i da su mu po skupe pare prodali šrafove za glavu motora opel astre, što konačno i

nije bilo tako loše, jer sam imao sasvim upotrebljivu opel astru. Dobro će astri doći ti šrafovi jednoga dana. Osim šrafova, Kukić mi je doneo *Tamnu noć duše*, spis megazvezde katoličke mistike, Jovana od Krsta. Zamolio sam ga da mi donese tu spasonosnu knjigu. Drempetić je tog dana bio izuzetno loše volje. Bez prestanka je galamio, strogim glasom izdavao naredbe medicinskom osoblju koje je iznosilo mrtvog, a unosilo jedva živog bolesnika. Drempetić baš nije voleo smrt. Hoću da kažem: nije imao ništa protiv da drugi umiru, naprotiv, ali nije voleo da prisustvuje scenama umiranja. Nervirale su ga bolničke posmrtno aktivnosti. Kukić, opet, nije voleo ni Drempetiće ni drempetičizam. „Jeste li vi, gospodine, primili injekciju?“, pitao je Kukić. „Injekciju! Zašto injekciju? Meni ne treba injekcija. Ja sam zdrav!“, rekao je Drempetić. „Pa zašto ste onda u bolnici?“ Drempetić se načisto zbunio. Nije znao šta da kaže. Tako to ide sa Drempetićima. Oni računaju na stečeno pravo, na postojeće stanje stvari, na mirenje sa prisustvima onakvim kakva jesu i gde jesu i na nepostavljanje neprijatnih pitanja. „Znate li vi, gospodine“, rekao je Kukić, „da ćete jednoga dana i vi umreti?“ To je potpuno dotuklo Drempetića. „Umreti! Koješta! Kako to mislite?“ Promucao je i momentalno šmugnuo iz sobe. Ako je Kukićev sračunati cinizam dotukao Drempetića, na Gutovića je, izgleda, delovao stimulatивно. Prenuo se iz katatonije i čilo se uspravio na postelji. „Gospodine, Kukiću“, rekao je, „tekstovi iz časopisa *Gradac* posvećenog temi smrti za mene su bili dragoceno iskustvo.“ Onda je opet zapao u katatoniju. „Ko je ovaj?“, rekao je Kukić. „To je Gutović“, rekao sam. „Interesantan neki čovek“, rekao je Kukić. „Vrlo

interesantan“, rekao sam. „Stalno je u nesvesti, ali sve čuje i sve zna. Ništa ne jede, ništa ne pije, živi samo na infuziji.“ „To je pravi čovek“, rekao je Kukić. I posle toga otišao svojim poslom. Kukić je znao pravu meru. Posete bolesnicima, ako su već neizbežne, treba da budu što kraće. Pogotovo posete teškim bolesnicima koji vremenom izgrade svoj habitus u bolničkim sobama, koji se takoreći smire u bolesti i koje posete zdravih srodnika i prijatelja neprestano podsećaju da su smrtno bolesni i da više nikada neće izaći napolje, na teritoriju *Srbije bez bolnica*. Nije prošlo mnogo vremena, eto ga Drempetić, u pratnji primarijusa Radakovića. Primarijus Radaković nije krio žestoku odvratnost prema meni, koji – recipročno – nisam krio svoju žestoku odvratnost prema njemu. Tako je to sa nationalsocijalistima, fašistima uopšte. Čim ih ne streljaš ili ne obesiš, odmah se osile, pobesne i postanu još gori nego pre streljanja i vešanja koje su za dlaku izbegli. Ali eto, Đinđić nije dozvoljavao streljanja. Radaković je zauzeo veoma zvaničan stav ispred mog kreveta. „Stvar je ozbiljna!“, rekao je, „gospodin Drempetić tvrdi da mu je vaš prijatelj pretio smrću. To je teško krivično delo. Gospodin Drempetić namerava da tuži i vas i vašeg prijatelja. Zahtevam da mi date ime, prezime i adresu vašeg posetioca.“ „Gospodin Drempetić laže!“, rekao sam. „Moj prijatelj je samo prorekao da će Drempetić jednog dana, u dalekoj budućnosti, umreti prirodnom smrću. Imam i svedoka, gospodina Aprcovića.“ „I mene!“, rekao je Gutović koji se na trenutak prenuo iz katatonije. „Gospodin Kukić je doslovce rekao: znate li vi, gospodine, da ćete jednog dana i vi umreti.“ Izgovorivši to, Gutović je

opet utonuo u katatoniju. Primarijusu Radakoviću ništa nije bilo jasno. Niti mu je išta bilo pravo. „Gutovićevo svedočanstvo“, rekao je, „zbog stanja u kome se nalazio nije validno na sudu. Ali ako Aprcović potvrdi vaše reči, onda tu krivičnog dela nema.“ „Ima, ima!“, rekao je Drempetić. „Aprcović samo što nije umro. Aprcović sasvim sigurno neće doživeti prvo ročište.“ Bilo je to previše za Radakovića koji je, ipak, u dubini duše bio lekar. „Tišina, Drempetiću!“, rekao je i izjurio iz sobe broj 4. Za njim je izjurio i Drempetić. „Znate šta, Aprcoviću!“, rekao sam, „puno sam razmišljao o uzrocima moje *discus cherniae* i otkrio sam stvari koje sam potpuno smetnuo s uma.“ „Najvažnije stvari“, rekao je Aprcović, „uvek smetnemo s uma.“ „Mislim da je *discus chernia* posledica moje uskogrudosti“, rekao sam, „plod žalosne duhovne skučenosti, pa ako hoćete i malograđanštine i da se *discus chernia* manifestovala da bi mi bolnom ukočenošću pokazala gde grešim.“ „Da, to bi mogao da bude razlog. Ili bar jedan od razloga“, rekao je Aprcović. „Ima još mogućih razloga“, rekao sam. „Ja sam“, rekao sam, „imao veoma komplikovan odnos sa mojom majkom.“ „Jeste li vi jedina?“, rekao je Aprcović. „Jesam!“, rekao sam. „Onda to nije ništa čudno“, rekao je Aprcović. „Istorijska misija svake srpske majke jeste uništenje sina jedinca iz najboljih mogućih namera“, rekao je Aprcović. „Da“, rekao sam. „Moja majka je zaista imala dobre namere. Gotovo me je uništila. Nije imala sreće na lutriji i to je zauvek obeležilo njen, a donekle i moj život. Želela mi je samo najbolje. Kao medicinska sestra, moja majka je imala veoma skromnu platu, nije joj preticalo previše za kupovinu srećaka, a bila je

čvrsto uverena da bi – samo da je mogla kupiti dovoljan broj srećaka – račun verovatnoće konačno stao na njenu stranu. Celog života je sanjala o trijumfu nad Državnom lutrijom, celog života je maštala o premiji koja bi rešila sve naše probleme. Zato je htela da se ja opredelim za neku unosniju profesiju kako bih imao više novca za srećke i kako bih jednog dana izvukao premiju i tako i nju – na neki način – osvetio. Zato je bila naumila da me upiše na radio-mehaničarski zanat kod svog školskog duga, Virića, pionira užičke radio-mehanike, štaviše megazvezde užičke radio-mehanike. Ja, međutim, nisam imao nikakvog interesa za radio-mehaniku. Nisam uopšte imao talenta za radio-mehaniku. Bez sumnje bih poginuo od strujnog udara posle samo mecec dana šegrtovanja. Sve, međutim, da mi je neko i garantovao da neću poginuti, radio-mehanika me uopšte nije privlačila. Što se dugoročno pokazalo ispravnim. Radio-mehanika je danas zanat u izumiranju. Ako nije i sasvim izumro. Ali ipak me grize savest što nisam poslušao majku. *Discus cherniu* smatram Božijom kaznom zbog neposlušnosti prema roditelju.“ „O tome bi se moglo raspravljati“, rekao je Aprcović. „Strogo uzev, poslušnost dugujemo isključivo Gospodu.“ Rekao je Aprcović, najduhovniji čovek koga sam sreo u životu. „Zbog svega toga“, rekao sam, „mislim da su nimulid, tetrazepam, šrafovi i buksne potpuno beskorisni. Ako se oslobodim uskogrudosti, duhovne skučenosti i mnoštva drugih fašističkih osobina, *discus chernia* će se povući. U protivnom – neće. Biće mi sve gore i gore.“ „Hvala Bogu“, rekao je Aprcović, „nas dvojica bar imamo sreću da živimo i umiremo u – kako je vi

zovete – Vajmarskoj Republici Srbiji – u kojoj je izba-
vljenje još uvek moguće. U Evropi – spasenje više nije
moguće. Veliki Sotona, kako ga ja nazivam, i pravni
doktor Mengele – kako ga vi nazivate – u Evropi nisu
mogući. Ako se čak i provuku, onda mogu da budu sa-
mo farmeri i seoski advokati. Ali zato ni spasenje nije
moguće. Veliki Sotona, doktor Mengele i njihovi sled-
benici prosto prisiljavaju ljude da se pozabave zagrob-
nom sudbinom svojih duša. Kada reichstelali Velikog
Sotone i doktora Mengelea u cilju apsolutne kreteni-
zacije stanovništva po ceo dan ponavljaju da „otadžbi-
na nema alternativu“, duhovniji ljudi se pod pritiskom
nesnosne gluposti, takoreći na silu, prisete da otadžbi-
na ima alternativu, da je alternativa Carstvo nebesko.
Involucija je uzela toliko maha, degeneracija je toliko
poodmakla da se možemo spasiti samo uz primenu
sile. U Evropi takvih pritsaka nema. Zato što je u
Evropi sve mnogo bolje. A tamo gde je bolje – još je
Martin Luter govorio – tamo je dvaput gore. Nesno-
sna kampanja kolektivizacije, koju sistematski spro-
vode Veliki Sotona i doktor Mengele, ljude od duha
prosto nagoni na individuaciju. U Evropi svega toga
nema. Svi su tamo individue, takoreći pojedinci, ali to
nije ni od kakve duhovne koristi ako nasuprot indivi-
dualnosti ne stoji prisilna kolektivizacija, ako nema
prisilnog utapanja u plemenskoj krvi i samosahra-
njivanja u plemenskoj zemlji.“ „Potpuno se slažem“,
rekao sam. „Nipošto ne bih živio u nekoj evropskoj
zemlji. Bez obzira na sve muke koje ovde podnosim, u
Evropu odlazim isključivo kao turista i radosno se
vraćam u Srbiju. Nema na ovom svetu zemlje u ko-
joj je teže živeti, a u kojoj je lakše steći spasenje i

mučenički venac. Opet se moram vratiti na Avgustina, na megazvezdu katoličke teologije i na njegovu, od strane pravoslavnih fundamentalista i zilota, anatemišanu tezu o blaženom grehu. Tamo gde se umnoži greh, umnoži se i blagodat.“ „Potpuno se slažem“, rekao je Aprcović. „Uzmimo moj slučaj. Da sam nekim slučajem oboleo u nekoj evropskoj zemlji, bio bih izgubljen. U Evropi se ne štedi na analgeticima, Evropa se užasava bolova. Čak i tuđih bolova. Čak i bolova najbeznačajnijih ljudi. Bol je takoreći zabranjen u zemljama EU. I – šta? Kljukali bi me najsavršenijim analgeticima protiv kojih ni najjači bolovi nemaju šanse i svoje bih poslednje dane proveo u omamljenosti, u šarenim snovima, lišavajući se očišćujućeg dejstva strašnih bolova i još bih na strašnom sudu bio osuđen kao narkoman.“ „Neosporno“, rekao sam. „Naša Vajmarska Republika ima svojih duhovnih prednosti. U Evropi zaista važi deviza *sloboda, jednakost, bratstvo*, bar preko dana i bar u većim gradovima. Ovde to nije slučaj. Ovde nema ni slobode, ni bratstva, ni jednakosti. Ali to je velika prednost. Naš fašizam je karikatura, kao što je ovde većina stvari karikatura. Naš fašizam je samouništavajući fašizam. To je fašizam postavljen na glavu. Naši fašisti, proglašavajući sami sebe „izabranim narodom“, zapravo razdvajaju nas-žito od njih-kukolja. Oni su, u stvari, ti koji čame u koncentracionim logorima svojih govnerskih institucija sistema.“ „Da, da“, rekao je Aprcović. „Isuviše smo mi kritični prema Velikom Sotoni i doktoru Mengeleu. Veliki Sotona bi, recimo, na zapadu bio Veoma Veoma Mali Sotona. Doktor Mengele bi bio još manji, gotovo nevidljivi doktor Mengele. Šta je,

molim vas, Veliki Sotona u odnosu na Megasotonu, megazvezdu evropskog satanizma, kakav je bio jedan Richard Wagner. I najmanji današnji vagnerijanac je gigant u odnosu na našeg Velikog Sotonu. Kakva zemlja – takav i Veliki Sotona. Kakva država – takav i Reichskancelar.“ „Da li ste čuli za konceptualistu Eru Milivojevića?“, rekao sam. „Naravno da sam čuo za Eru Milivojevića“, rekao je Aprcović. Bilo mi je milo što je Aprcović čuo za Eru Milivojevića i što mu je opet bilo prividno bolje. Povratila mu se bila i nada da će živ dočekati kraj sveta. Vesti sa televizora – koga nismo videli jer ga je Drempetić okrenuo prema svom krevetu kako bi ga samo on gledao, ali smo čuli ton – opravdavale su tu nadu. U poslednjih nekoliko meseci vesti su takve kao da spikeri gebelsovskih televizija čitaju Apokalipsu. Zemljotresi, erupcije vulkana, neredi, nemiri, ratovi, pokolji. Da, pomislio sam, Aprcović je u pravu. Isuviše sam ja kritičan, iako se nikada ne može biti dovoljno kritičan prema ličnostima i pojavama koje kritikujem. Ali ipak sam isuviše kritičan. Došlo je takvo vreme da su *bolnice bez Srbije* najbezbednije mesto za život. Iako u organizacionom i svakom drugom smislu nisu ni prići nekadašnjim, socijalističkim bolnicama, stopa kriminala u poliklinikama još uvek je znatno niža nego u *Srbiji bez bolnica*; u bolnicama se već mesecima nije dogodilo nijedno ubistvo – ako zanemarimo ona nehotična, prouzrokovana lekarskim neznanjem – niti, pak, oružana pljačka. Sitnih krađa je bilo i u socijalističkim bolnicama. Verovatno ih ima u svim bolnicama ovog sveta. To što moram trpeti Drempetića i što su mi uskraćena kolica, nisu razlozi za jadikovanje. Od Drempetića se

čovjek nigde ne može sakriti. Srbija je puna Drempe-
tića. Gde god da kreneš, naletećeš na nekog Drem-
petića. Invalidskih kolica što se tiče, rešio sam da se
izborim za pravo na invalidska kolica. I izbio sam
se. Odlučio sam da sledim Drempetićev primer i da
potegnem svoje veze. Odšepao sam do terase, zapalio
cigaretu i poslao oštar, protestni SMS, takoreći *note
verbale*, na mobilni telefon savetnika našeg Gauleitera,
koleškog asesora, doktora Krstića: nalazim se u bolni-
ci na neurologiji. discus chernia. jedva pokretan. fasi-
sticki bandit primarijus radakovic ne da mi invalidska
kolica. dva meseca cekam na EMR. trpim politicki
progon. dacu intervju süddeutsche zeitungu. ostar. In-
validska kolica sam dobio istog popodneva. I to samo
za mene. Za neograničenu ličnu upotrebu. Na raspo-
laganju su mi bila takoreći službena invalidska kolica.
Elektromagnetna rezonanca je zakazana za prekosu-
tra. Stvari su prividno krenule nabolje. Netrpeljivost
primarijusa Radakovića bila je dosegla tačku ključa-
nja. Ali tu netrpeljivost nije preterano ispoljavao.
Politička, ekonomska i ostala tobožnja srpska elita iz
nekog razloga zazire od *Süddeutsche Zeitung*. Moć-
ne su novine *Süddeutsche Zeitung*. Čim sam dobio
invalidska kolica, dogodila se čudna stvar: ukočenost
je popustila, a bolovi butnih mišića i mišića potkole-
nice smanjili su se. Mogao sam bez nekih naročitih
napora otčopati do terase, ali sada mi se ukazala prili-
ka da odlazim i na druga, udaljena, egzotična odelje-
nja i da takoreći sklapam nova poznanstva. Ipak, za
početak sam se držao proverenog prostora Odelje-
nja neurologije. U neku mi je ruku bilo i žao što mi
je bolje. Bar polovično. Životinja u meni se radovala

poboljšanju, mogućnosti da se smucam uokolo i da traćim vreme na gluposti; s druge strane, božje podobije u meni bunilo se protiv fizičkog boljitka. Moj anđeo čuvar mi je bez prestanka došaptavao znamenitu rečenicu Majstora Ekhearta: „Patnja je životinja na kojoj se najbrže stiže do spasenja.“ Hiljadu puta sam napamet naučio tu rečenicu i hiljadama puta je zaboravljao. Čovek koji ne sluša svog anđela čuvara je izgubljen čovek. Čovek koji se oglašuje o došaptavanja svog anđela čuvara mora oboleti od *discus cherniae* ili od nečeg goreg. Evo, kancer prostate je svakako mnogo gori od *discus cherniae*. Moj anđeo čuvar je milosrdniji od Aprcovićevog anđela čuvara, a ja ga ipak ne slušam ili ga slušam krajnje retko. *Discus chernia* je došla kao Božji dar. Što ne znači da mi je donela bezbrižnost i sreću. Božji darovi ne donose sreću. To ne, daleko od toga, ipak je *discus schernia* bolest koja ima svoje dobre i loše dane, svoje uspone i padove. Ali mi je pomogla da shvatim mnoge stvari koje bi mi inače promakle. Saznao sam, recimo, koliko je prostor podmukla stvar. Bio je tu od pomoći i Era Milivojević, ali je *discus chernia* bila ubedljivija. Dok se nesmetano krećeš, prostor izgleda svakodnevno, sasvim prijatno, čak gostoljubivo, gotovo kao na slikama renesansnih majstora koji su ga, pravo govoreći, izumom perspektive i učinili da bude takav kakav jeste. Pre renesanse, pre perspektive – to smo valjda apsolvirali – prostor je bio potpuno drugačiji. Mnogo bolji. Sve je bilo mnogo bolje pre renesanse. Ali ne вреди jadicovati. Mi, današnji, jedva da zaslužujemo i ovaj i ovakav prostor. A doći će dan i nije daleko kada će nam još jedna dimenzija biti oduzeta, pazite šta vam

kažem. Ali tek kada bolovi otežaju kretanje ili ga čak učine nemogućim, prostor pokazuje svoje pravo lice. Tek tada uviđaš koliko je reč „blizu“ besmislena. Ništa više nije blizu. Trafika na kojoj kupuješ novine i cigarete, udaljena možda dvestotinak nekadašnjih metara od ulaza zgrade, sada se nalazi negde na Dalekom istoku, a na kraju ulice – do koga ti pogled jedva dopire – prestaje svet. Tu je *finis terrae*. Ko ima snage i strpljenja da ode tako daleko može poput onog naučnika sa srednjovekovne gravire proturiti glavu kroz nebeski svod i baciti pogled na našeg Gualeitera i njegove Reichsministre kako u znoju lica svog udarnički okreću pedale i podmazuju zupčanike rasklimatanog mehanizma naše Vajmarske Republike. Ne mogu više da idem onako čilo, pa šta? Sedeću ili ležaću i provoditi vreme pišući *Mein Kampf*. Mogu s vremena na vreme pogledati i kakav film. Lakše reći nego učiniti. Potreba za kretanjem slična je heroinskoj zavisnosti. Prostor te ne ostavlja na miru. Nikada on neće reći: dobro, ovaj je otpao, ima dovoljno onih koji me gaze, neka ga, neka miruje. Ne! Umesto da za bogalja postane beznačajan, prostor mu se neprestano nameće, pokazuje svoju prividnu širinu, a opet, paradoksalno, počinje da steže obruč oko tebe. Vremenom bar znaš na čemu si. Ono protiče isto i za olimpijskog pobednika u sprintu na 100 metara i za čoveka u invalidskim kolicima i za morski krastavac. Vreme je krajnje opasno, ali je takoreći ravnomerno raspoređeno. Ali prostor je nekima majka, a nekim maćeha. Kada dospeš na njegovu crnu listu, znaj da su pred tobom dani suza i škrguta zuba. Škrgut! Odvratne li reči, Gospode. Ali tačne. Nepokretni se, to je poznato, ne druže

međusobno. Udruženja invalida su fašističke organizacije čiji je cilj da te žigošu kao bogalja, da sačekaju neku društvenu krizu, rat i svojih pet minuta i da te pošalju u krematorijum. Ne mogu reći da su me prijatelji i porodica napustili. Ali treba ih stići. Sve to juri, skače, pravi kolutove napred i nazad, trči za autobusima ili čak iz čiste obesti. Ne mogu oni mene da čekaju. I ne treba, uostalom. Od početka sam znao da me je nepokretnost zadesila da bih i ja stigao *svugde*, na odredište o kome za sada ne znam ništa – ali na koje treba stići apsolutnim mirovanjem. Prethodno treba proći apstinencijalnu krizu. Kretanje je zavisnost. To smo apsolvirali. Uopšte, ceo ljudski život se sastoji od niza međusobno umreženih zavisnosti koje su u istinoljubivija vremena nazivane strasti. Da, strasti. Na šta se sve čovek ne navuče! Od čega sve ne zavisi! Taj nerv kojeg mi je iskliznuli pršljen pritisnuo jedva da se može videti pod lupom, a opet me je onespособio dotle da sam gotovo izgubio veru u lekovitost mantre „proći će“. „Ima jedna stvar koju vam nisam rekao“, rekao je Aprcović. „Šta to?“, rekao sam. „Kako vreme odmiče“, rekao je Aprcović, „sve sam uvereniji da sam oboleo od raka prostate zato što sam se celog života užasno plašio da ću oboleti od raka. Ni ja se – kao ni oni vaši sujeverni sugrađani – sve dok nisam oboleo od raka nisam usudivao da izgovorim reč 'rak'. Uvek sam govorio 'ono najgore'. Pola života mi je prošlo u borbi protiv raka, a ipak sam oboleo od kancera prostate. Šta sve nisam činio, šta sve nisam izbegavao samo da ne bih oboleo od raka. Trpeo sam ponižavanja i ponižavao druge da bih izmakao raku prostate. Koliko sam samo grehova počinio u uzaludnom bekstvu od

raka. Na medicinskim fakultetima treba uvesti predmet koji bi buduće lekare učio da uzroke svih bolesti najpre traže u strahu od bolesti. Iskustvo me uči da ljudi koje obuzme strah od srčanog udara ili raka po pravilu umiru od srčanog udara ili raka. Da li je taj strah predosećanje ili uzrok bolesti, o tome se može raspravljati, ali to je pitanje slično pitanju šta je starije: kokoška ili jaje. Moderna medicina je potpuno zanemarila duhovnu stranu bolesti.“ Dugačke, neprijatne, ispovedne rečenice očigledno su dobro izmorile Aprcovića jer je – izgovorivši ih – odmah zaspao. Ja sam zapalio cigaretu i nastavio da čitam *Tamnu noć duše*. Po treći put. Prvi put sam pročitao *Tamnu noć duše* takoreći „u cugu“, bez pauza, i ništa mi nije bilo jasno. Ali sam se osećao mnogo bolje. Drugi put sam pažljivije čitao, opet mi ništa nije bilo jasno, a osećao sam se još bolje. Sada sam treći put čitao *Tamnu noć duše*, ponešto mi je, izdaleka, kao kroz maglu, bivalo jasno, ali sam počeo da se umaram. U pauzama čitanja *Tamne noći duše* čitao sam Nabokova. Oduvek sam, takoreći patološki, voleo da čitam Nabokova čiji su romani zapravo romani udžbenici za romansijere, Nabokova, nenadmašnog stilistu, umetnika prefinjene imaginacije, majstora čipkaste incestuoznosti i korintski kitnjaste pedofilije. Ali sam mu, istovremeno, pomalo i zavideo. Nije lako, govorio sam sebi i uvek to ponavljao, biti Nabokov. Naprotiv, apsurdno je pomisliti da bilo ko osim Nabokova može da piše kao Nabokov, ali možda to, uz malo sreće i mnogo rada, ne bi bilo neizvodljivo samo da naš jezik nije dopao ruku Vuka Karadžića. Da nije bilo Vuka Karadžića, srpski jezik bi bio izražajniji od ruskog, koji je veliki i

strahovito izražajan jezik, ali zvuči tako kao da ga govore trogodišnja deca. Trvdoća i takoreći neposrednost srpskog jezika učinila bi da srpski jezik bude nemački jezik slovenske jezičke grupe. Aprcović je takode voleo Nabokova. Ja sam čitao *Pogledaj arlekinne*, Aprcović je čitao *U znaku nezakonito rođenih*. „Prava je šteta“, rekao je Aprcović, „što Nabokov nije živio u Srbiji. A mogao nam je zapasti. Posle revolucije mnogi ruski emigranti su zaglavili u Srbiju. Da je Nabokov nekim slučajem došao u Srbiju, ne bi mu trebalo više od dva dana da nauči srpski. Nabokov bi svakako bio u stanju da napiše roman kojim bi pronikao u sve ono što nas dvojica bezuspešno pokušavamo da proniknemo.“ „Sve i da je došao“, rekao sam, „ne bi ovde dugo poživio. Ili bi ga ubili u nekom budžaku. Ili bi se sam ubio. Osim toga, Nabokov nikada ne bi pisao azbukom u kojoj nema ključnih slova њ, ю, э, ѣ, я. To vam garantujem.“ „Šteta je“, rekao je Aprcović, „što je Nabokov kasnije počeo pisati na engleskom. Engleski je sjajan jezik, ali njime treba da pišu isključivo protestanti. Prelaskom na upotrebu engleskog, Nabokov je izgubio mnogo od duhovnosti tako karakteristične za njegove romane napisane na ruskom.“ „Slažem se s vama!“, rekao sam. „Nabokov je bio potpuno netipičan Rus, Rus apsolutno nezainteresovan za Boga, duhovnost, smrt, samoubistvo, pakao, večnost, mesijanizam, ludilo i politiku – dakle za pojmove za kojima ruski pisci, Rusi uopšte, prosto luduju. Što ne znači da duboko u zamrzivaču podsvesti, pored uredno poredanih leševa svojih romanesknih žena i ljubavnica umrlih pod krajnje sumnjivim okolnostima, nije čuvao Boga, duhovnost, smrt, samoubistvo, pakao,

večnost, mesijanizam i ostale ruske trice i kućine. Samo što je Nabokov sve to takoreći nabokovizovao. I potom preveo na engleski. Ali tačno je, dok je pisao na ruskom, bilo je duhovnosti u njegovim delima jer o čemu god neko pisao na ruskom to uvek bude u vezi sa duhovnošću. Takav je to jezik.“ „Ipak je Nabokov jedan“, rekao je Aprcović.“ „U pravi ste. Jedan je Nabokov“, rekao sam. „Nabokov je pedofil.“ Oglasio se najnoviji šlogirani bolesnik. To oglašavanje je iznenadilo i Aprcovića i mene jer nas je iskustvo učilo da šlogirani pacijenti ne govore ili da – ako nekim čudom i govore – govore kao Tarzan. Hadžimanov – tako nam se predstavio – za razliku od ubedljive većine šlogiranih govorio je prilično razgovetno. „Ne bih se složio sa vama“, rekao je Aprcović. „Nabokov se pišući o pedofiliji zapravo borio protiv sopstvene pedofilije kojoj smo, priznaćete to, svi skloni, kao što se gospodin Kramberger – pokazao je na mene – pišući *Mein Kampf* bori protiv fašizma i discus cherniae. Kojima smo, takođe, svi skloni.“ „Mislio sam da je *Mein Kampf* odavno napisan“, rekao je Hadžimanov. „A ništa loše nisam mislio kada sam rekao da je Nabokov pedofil. Ja, lično, nisam pedofil, ja u seksualnom smislu nisam više ništa, potpuno sam onesposobljen, ali – gospodo – pedofilija je gnusna izmišljotina modernog doba. U srednjem veku – možda najboljem razdoblju u istoriji sveta – devojke su se udavale sa dvanaest godina. Seksualni život žene i treba da počne u dvanaestoj, a da se, nakon radanja potrebnog broja dece, završi u dvadesetoj godini. Ljudska bića treba da se upuštaju u ljubavne odnose dok su još neiskvarena i nevina. I da s tim momentalno prestanu čim stupe na

prag zrelog doba. Do dvadesete godine života seks je raj, posle toga seks je pakao.“ Hadžimanov je očigledno imao konzistentnu teoriju seksualnosti. Hadžimanov je – saznali smo to kasnije – bio jedna od prvih žrtva Vartolomejske noći tokom koje su svi upravnici biblioteka nesrpskog porekla po kratkom postupku smenjeni sa dužnosti, premešteni na ponižavajuća radna mesta ili naprosto dobili otkaze. Hadžimanov je, priznao nam je, na izborima 2000. glasao za Reichskancelara i nastavio da glasa za njega na svim potonjim izborima jer je – prema sopstvenom priznanju – poverovao u gebelsovsku propagandu o Reichskancelarovom natprirodnom poštenju. Hadžimanov je, rekao nam je, bio Makedonac po ocu, ali u Makedoniji nikada nije bio, osim jednom, kada je otišao da zatraži politički azil i bio glatko odbijen. Hadžimanov nije znao ni reč makedonskog, osim, naravno, reči koje su istovetne u oba jezika. Hadžimanov se, štaviše, celog života smatrao Srbinom, tako se izjašnjavao na popisima stanovništva, ali zbog onog „ov“ nije ispunjavao pooštrene kriterijume o pripadnosti srpstvu i morao je u šezdeset petoj godini, osam meseci pre penzije, da napustri biblioteku u Senti. Koja je sad etnički čista biblioteka. Hadžimanov se, međutim, nije predavao. Spakovao se, seo na voz i otišao u Skoplje. „Ako već moram da budem Makedonac“, rekao je Hadžimanov, „bolje je da budem Makedonac u Makedoniji. Tako sam mislio.“ U Makedoniji, međutim, nisu tako mislili. Fašizam je svoje pipke bio pustio i u Makedoniji. Fašistička paranoja se tih godina kao kuga raširila čitavim prostorom geopolitičke besmislice zvane Zapadni Balkan. U Skoplju su posumnjali da je

Hadžimanov špijun srpske tajne službe ubačen u Makedoniju da širi ideju velikosrpskog hegemonizma. Neznanje maternjeg, tačnije očinskog jezika, skupo je koštalo Hadžimanova. Nijednog trenutka nisu poverovali u njegovu priču. Ruku na srce, nije bilo lako poverovati u njegovu priču. Priča je doista zvučala neverovatno. Makedonac koji nikada nije bio u Makedoniji i koji ne zna ni reči makedonskog; Makedonac koji je – nadalje – dobio otkaz zato što je Makedonac i na kraju postao žrtvom političkog progona samo zato što je Makedonac i koji u šezdeset petoj godini života traži politički azil u Makedoniji! Ne, ne, takvi ljudi zaista ne postoje. A ipak postoje. Hadžimanovu su dali četrdeset osam sati da napusti teritoriju Republike Makedonije i stavili ga pod prismotru. Nije to bio kraj Hadžimanovljevog hoda po mukama – govorim umesto njega da bih ubrzao stvar, jer, iako je sačuvao moć govora, Hadžimanov je govorio s krajnjim naporom – nije to uopšte bio kraj Hadžimanovljevih iskušenja. U povratku, na granici Trećeg Srpskog Reicha, sa voza su ga skinuli operativci Serbische Staatssicherhaeita. Makedonac koji sa srspskim pasošem prelazi srpsko-makedonsku granicu, morao je izazvati pozornost operativaca BIA, obučenih da u svemu, svačemu i svakome vide opasnost po teritorijalni suverenitet i integritet naše Vajmarske Republike. Hadžimanov je prošao jezivu torturu. Zabijali su mu klince pod nokte, gasili mu cigarete na čelu, davali mu elektrošokove ne bi li ga naterali da progovori makedonski, što bi mučiteljima bio ključni dokaz da je reč o agentu VMRO. „Trudio sam se“, rekao je Hadžimanov, „davao sve od sebe da progovorim

makedonski. Ali nije išlo. Na makedonskom sam znao jedino reći pesme „Zajdi, zajdi, jasno sonce“, uzalud sam ponavljao „zajdi, zajdi, pomrači se i ti jasna le mesečino, udavi se“. Nije mi to pomoglo. Svi u Srbiji znaju reći pesme „Zajdi, zajdi, jasno sonce“. Hadžimanova su pustili tek posle deset dana, kada je postalo jasno da bi čak i najtvrdokorniji agent VMRO pod tako strašnim mukama morao progovoriti makedonski. Ni to nije bio kraj Hadžimanovljevoj golgoti. Jedva se, posle svega, dočepao Beograda – poslednjih sto dvadeset evra oduzeli su mu operativci BIA kao naknadu za troškove mučenja (cigarete, struja, ekseri) – pa je Hadžimanov danima putovao auto-stopom. Ali ni tada se nije predavao. Apolitičan, pride naivan, Hadžimanov nije znao da su mnogobrojne prestoničke humanitarne i nevladine organizacije odavno potpale pod kontrolu fašista, pa je zakucao na vrata najuglednije s namerom da potraži pomoć. Dobio je samo čašu vode, kocku šećera i besplatan savet da potraži novi posao i da je za njega najbolje da ćuti. „Tada sam“, rekao je Hadžimanov, „odučio da se šlogiram. Imao sam sve preduslove za šlog – godine, visok pritisak, holesterol, transaminaze i stres – ali moj šlog je bio posledica svesne odluke. Seo sam nasred Terazija, na trotorar ispred hotela *Moskva* i tu se namerno šlogirao. Bio je to najpametnija stvar koju sam uradio u poslednjih deset godina mog života. Odmorio sam se kad sam se šlogirao. Sve mi je nabolje krenulo kad sam se šlogirao. Prosto sam živnuo posle šloga. Moždani udar mi je, pretpostavljam, razorio centre za negativne emocije i patnju jer me se više uopšte ne tiče što sam Srbin koga Srbi

ne priznaju za Srbina i Makedonac koga Makedonci ne priznaju za Makedonca. Svi ostali centri su, hvala Bogu, manje-više u redu. Uopšte ne patim zbog toga što sam otpušten sa posla i što je Narodna biblioteka u Senti sada etnički čista biblioteka. Štaviše, boli me, da izvinete, dupe što sam otpušten i što je Narodna biblioteka u Senti etnički čista biblioteka. Bitno je samo da sam konačno srećan i šlogiran. Svima koji se nadu u bezizlaznoj situaciji toplo preporučujem da se šlogiraju.“ Tako je govorio Hadžimanov. I na kraju, zaspao. Spavao je i Aprcović. Meni đavo nije dao mira. Na raspolaganju su mi bila službena invalidska kolica, najmodernija kolica na električni pogon, nisam znao šta bih sa sobom, pa sam odlučio da se provozam po krugu bolnice da se nadišem čistog vazduha i da vidim kako žive drugi bolesnici i šta se radi na drugim, srećnijim odeljenjima, odeljenjima sa manjom stopom smrtnosti. Svi pacijenti na koje sam usput nailazio, kako pešaci, tako i oni u staromodnim, takoreći vintage kolicima, sklanjali su mi se s puta, jer su električna kolica bila znak da se u njima vozi pripadnik društvene elite, VIP bolesnik. Za razliku od apolitičnosti, takoreći idile nekadašnjih socijalističkih bolnica, sada je u zdravstvenim ustanovama na snazi bio sistem orijentalne despotije kojeg su prethodni titulari – komunisti – uzalud pokušavali da iskorene. Tačno se u Poliklinici znalo ko je ko. Tačno se znalo šta kome pripada. I šta kome može zatrebati. Posebne ekipe za reanimaciju, opremljene najmodernijom opremom, dežurale su na dvadeset četiri časa dnevno na posebnom odeljenju Poliklinike za slučaj da neko od uglednih kriminalaca, takoreći tajkuna, bude upucan u sačekuši. Iz dimnjaka

bolničkog krematorijuma sukljao je gust, crn dim. Navodno su spaljivali „medicinski otpad“, ali ne bih se ja u to zakleo. I za vreme socijalizma je bilo medicinskog otpada, možda ga je bilo i više, ali krematorijimi po bolnicama nisu radili. Sve u svemu, utisak sa obilaska Poliklinike bio je više nego povoljan. Ustanovio sam da su u bolnicama ljudi zdraviji i zadovoljniji nego na teritoriji *Srbije bez bolnica*. Možda me je utisak varao, možda nisam nailazio na najteže bolesnike, ali ima li težih bolesnika od nas, iz sobe broj 4, pa smo ipak, u izvesnom smislu, i mi zdraviji i zadovoljniji od ljudi iz spoljašnjeg sveta. Gledam lica ljudi na TV dnevniku kad god mogu, kad god Drempetić nije u sobi, i sva su ta lica mračnija i potištenija od naših, takođe mračnih i potištenih lica. Da nije prokletog Drempetića, našoj sreći zapravo ne bi bilo kraja. Kad sam već kod sobe broj 4, ubrzo sam se tamo vratio osvežen i čio i zatekao nesvakidašnji prizor. Aprcović je bio na nogama. On koji nije imao snage ni da se pridigne, sada je na sopstvenim nogama stajao pored prozora i pušio kao Turčin. „Bolovi su iznenada popustili“, rekao je. „Ali to uopšte ne mora da bude dobar znak. Poznato je da pred smrt bolovi popuštaju. Proviđenje je, pretpostavljam, tako uredilo da ne bismo umirali ogorčeni.“ „To se nikada ne zna“, rekao sam. „Kao što je poznato da bolovi popuštaju pred smrt, takođe je poznato da se u nekim slučajevima – istina retkim – kancer povuče sam od sebe.“ „Izgleda da neću živ dočekati kraj sveta“, rekao je Aprcović. „Ali više ne žalim zbog toga. Mnogo sam naučio od Hadžimanova. Hadžimanov bi svima nama trebalo da bude primer. Hadžimanov je izvukao pouku iz svoje bolesti. Hadžimanov je prošao kroz

tamnu noć duše. Hadžimanov je jednom nogom već u Carstvu nebeskom. Istina je bila drugačija, Hadžimanov je bio jednom nogom u grobu, ali Aprčović je voleo da gleda svetliju stranu ljudi, stvari i pojava. Da sam bio bar upola kao Hadžimanov, nikada ne bih otišao na magnetnu rezonancu. Ali nisam ja imao Hadžimanovljevu rešenost. Na magnetnu rezonancu sam otišao iz istih razloga iz kojih su na snimanja odlazile i tetke, strine, snaje i šurnjaje kolaboranata i asistenta Velikog Sotone: zato što je besplatna i da bih imao snimak kičme. Ima li kraja mojim padovima? Tama pomislim da sam napredovao, da sam ostvario mali duhovni napredak – eto me, padam na iskušenju magnetne rezonance. Ne znam šta me je nateralo da se spustim tako nisko. Nikakvog uživanja nema u snimanju na magnetnoj rezonanci, a ipak sam zgrešio sa cilindrom tog čudovišnog aparata. Pritom sam bio odeven u ponižavajući, idiotski ogrtač koji je više otkrivao nego sakrivao od očiju drugih pacijenata, njih tridesetak, koji su se, u duhu doktrine nacionalnog jedinstva, saborno okupili u sobi, kabinetu, radionici, kako li se već zove prostorija u kojoj živi i radi aparat za magnetnu rezonancu. Aparat je sve vreme ispuštao neprijatne, neljudske zvuke, u aparatovom cilindru je bilo krajnje skućeno, nisam na sreću patio od klaustrofobije, ali jedva sam dočekaao završetak snimanja. I razočaran se vratio na Odeljenje neurologije jer je snimak moje kičme morao da prođe kroz poduži proces obrade – nekoliko dana je bilo u pitanju – pre nego što bude prosleđen primarijusu Radakoviću. Kad sam ušao u sobu broj 4, Aprčović je opet bio na nogama. Tog prepodneva je uspeo dva puta da prevali rastojanje

od prozora do vrata. I bio je s pravom ponosan na sebe. U najboljem mogućem raspoloženju. „Dragi Krambergeru“, rekao je Aprcović, „mislim da sam otkrio još jedan uzrok globalnog uspona fašizma. To je jedan naoko toliko bezazlen uzrok da na prvi pogled i ne izgleda kao uzrok. Ali znate kako kažu: đavo se krije u sitnicama. Ko bi, recimo, posumnjao na stanarsko pravo. Reklo bi se bezazlena stvar, reklo bi se humana stvar, ali iz stanarskog prava proizilaze mnoga zla. To pravo je pre svega izmišljeno. Ne sporim da je dobro imati stan, ne poričem da ljudi treba da imaju krov nad glavom, ali povezivanje imanentnih stanova i apstraktnog prava je inicijalna kapisla haosa jer su stanovi i pravo – saglasno Reneu Genonu – stvari koje u tradicionalnom poretku treba da stoje odvojeno. S druge strane, nema te države koja može opstati bez stanova. Stanovi su takoreći temelj države. Strogo uzev, država je u stanju da održivo kontroliše isključivo onoliko kvadratnih kilometara teritorije koliko iznosi površina stambenog fonda. Sve ostalo je prepušteno na milost i nemilost neprijateljski nastrojenim susednim zemljama, željnim proširenja lebensrauma. Podmićujući svoje građane besplatnim stanovima, država je u stanju da ih animira za povremene odlaske u rat, jer ljudi svesno, pa i radosno odlaze u rat ne da bi branili državnu teritoriju, već da bi branili svoje jedoniposobne komforne stanove. Fućka im se za državnu teritoriju. Kao što im se fućka za državnu imovinu koju rado potkradaju. Kako, međutim, uvek ima više potencijalnih stanara, ljudi željnih stanovanja, spremnih na sve da bi došli do stana, nego što ima raspoloživih stanova, u Srbiji decenijama traje pritajeni građanski rat za

lebensraum. Mea culpa! I ja sam u mladosti počinio svakakve gadosti kako bih se dokopao stana. Možda sam zbog teških grehova počinjenih u procesu dobijanja stana navukao rak prostate. Konačno, kada sam dobio jednoiposoban komforni stan na Miljakovcu, stanovanje mi se ubrzo smučilo, pa sam ostatak radnog veka uglavnom proveo po terenima, u arapskim i bliskoistočnim zemljama, a stanovao sam samo povremeno, u krajnjoj nuždi. Stan nije bio mala stvar. Nije to ni danas. Stan se u SFRJ, svakako se toga sećate, *dobijao* posle najmanje dvodecenijskog tavorenja na listi čekanja. I to se dobijao blanko, unapred. Hoću da kažem – pre nego što bi zgrada uopšte bila sagrađena. Dvadeset ili više godina čekanja na stan, dvadeset godina provednih po memljivim suteranima i udžericama, tanjilo je živce radnih ljudi i građana u SFRJ. Građanski rat na prostoru bivše Jugoslavije povezujem sa istanjenošću živaca tokom predugih čekanja na stan. Bilo je tu još uzroka, ali i to treba uzeti u obzir. Nemoguće je da čovek posle decenija tavorenja u malim iznajmljenim izbama ne poželi Veliku Srbiju? Sećam se kako su budući stanari, sa brižljivo presavijenim rešenjem o dodeli stana u novčaniku, kretali u obilazak gradilišta. Tu su padala komšijska poznanstva i sklappala se neraskidiva prijateljstva i neprijateljstva. Tu se, pored mešalica za beton, gundalo o sporosti i nesolidnosti građevinskih firmi. Oni preduzimljiviji dobrovoljno su se laćali ašova i lopate, nošenja cigli i maltera, ne bi li ubrzali stvar. Tek što bi radovi stigli do prizemlja, odoka se merkao treći sprat i praznina u kojoj će se jednog dana smestiti budući stan br 18. Broj 18 – iako stana još nema – odjednom

je dobijao na važnosti. Vlasnik praznine na još nepostojećem trećem spratu uredno kupuje lozove čiji se brojevi završavaju na 18. Ponekom se stanaru zaista i posreći pa dobije premiju. Premije Državne lutrije gotovo uvek završavaju u rukama tog društvenog sloja. U čemu nema nikakve mistike. I što je u neku ruku i pravedno. Oni su ti koji najviše kupuju lozove i koji slepo veruju u Državnu lutriju. Ne časeći časa srećni dobitnik podiže novac i juri u *Novi dom* ili *Simpo* i bira nameštaj i belu tehniku. Već se napola skućio. Kupljeni nameštaj skladišti u šupu ili u podrum kod nekog kuma ili kolege – stan još nije završen, ali samo što nije, praznina je tu, samo da je zidovi ograde – i tada često dolazi do stanarskih tragedija. Šupe i podrumi su derutna mesta. Procuri krov, regali i stolovi pokisnu, furnir se potklobuči, niču odvratne mrlje, fotelje i trosedi su srećom obmotani plastičnom folijom. Bilo je čak i slučajeva samoubistava zbog upropašćenog nameštaja. Eto zbog čega je ozbiljna država, a SFRJ je ma šta o njoj mislili, doista bila ozbiljna, gradila besplatne stanove. Bez stanova nema lojalnosti. Čovek koji ima stan u stanju je da prihvati svaku ideologiju i svako društveno uređenje. Država ne može biti jaka ako se po njoj nekontrolisano muvaju protuve bez prijave boravka i stalnog prebivališta. Ko nema stan, taj je spreman na sve. Nema ništa da izgubi i lako postaje plen zaverenika kojih ne manjka ni u najuzornijim državama. Čovek sa stanarskim pravom nikada neće izdati otadžbinu, dok ljudi koji idu kuda hoće i kad hoće, stvaraju kaos, čak i kada su im name-re časne. Što je retkost. Čim su nekud krenuli, imaju nešto na umu. Stanari instinktivno znaju da se tu radi

o haotičnom Brownovom kretanju i uzdržavaju se od nepotrebnih izlazaka. Ako već negde treba ići, onda to treba činiti organizovano, kao prilikom dočeka i ispraćaja druga Tita (ranije) ili kada treba ići na miting Nacionalsocijalističke radikalne stranke (nešto kasnije) da se, uz sendviče i pivo, podrži srpski nacionalni interes. A nacionalni interes je apsolutna statičnost. Da Albancima nije lakomisljeno dozvoljeno da nekontrolisano tumaraju po državi, da stružu drva i otvaraju poslastičarnice, u njima se nikada ne bi rodila ideja o secesiji i Kosovo se ne bi otcepilo. Organizovanost uvek donosi neku korist. Na primer: besplatan sok i sendvič. Ponekad čak i mlako pivo. Čovek koji ima komforan stan i televizor i pritom bez ikakve potrebe svaki dan odlazi u kafanu ili, prosto, u šetnju, zaslužuje da mu stan bude oduzet i dodeljen nekom ko će znati da ga ceni, a da on sam skonča pod mostom. Nema pravde na svetu. Mnogo se baraba, besposličara i sumnjivih tipova baškari u nezasluženim stanovima, apartmanima takoreći, dok istovremeno čitavo mnoštvo solidnih ljudi trune u neuslovnim smeštajima.“ Tako je govorio Aprcović. Kad eto ti naše medicinske sestre, Milice, sa terapijom. Aprcoviću je ubrizgala morfijum, meni dala sledovanje nimulida i tetrazepama, potom proverila puls preostalom šlogiranom pacijentu i Gutoviću. Primarijus Radaković je nedavno naredio da se bolesnicima u polusvesnom i nesvesnom stanju redovno proverava puls i pritisak kako bi se ubuduće izbegle neprijatne situacije, poput one kada je pacijent nekoliko dana ležao mrtav a da to niko nije primetio. Ipak je Radaković u dubini duše bio lekar. Mora mu se to priznati. Stanovanja što se tiče,

moram priznati da sam tu imao sreće. Sva poniženja i sve napore neizbežno povezane sa dobijanjem stana umesto mene su podneli moji roditelji. Dugogodišnje dobijanje stana ih je gotovo upropastilo, dovelo ih maltene do prosjačkog štapa, jer je moja majka, kada su se približili vrhu famozne *liste*, počela nekontrolisano da kupuje srećke Državne lutrije u nadi da će dobiti premiju i od dobitka kupiti luksuzni nameštaj *Simpo Vranje*. Kada sam kasnije – vođen istim sumanutim motivima kao i naša medicinska sestra, Milica, došao u Beograd – stanovao sam u iznajmljenim sobama. Sa stanovanjem sam poslao imao takoreći samo indirektno. Ali ipak sam bio deo lanca stanarske ishrane. Još u mladosti sam – na žalosnim primerima stanodavaca – spoznao katastrofalne razmere srpske opsednutosti sitnim uštedama i besplatnošću. Kada bi u ono vreme radni čovek – Srbi su se tada zvali *radni ljudi* – posle mnogo peripetija dobio stan, kada bi se donekle prilagodio neverovatnom komforu, odmah je počinjao da razmišlja kako da račune za vodu, telefon, struju i Infostan svali na tuđu grbaču. Neplaćanje nije dolazilo u obzir. Za to se morao sačekati uspon Slobodana Miloševića. Jedini legalan način bio je primanje podstanara. Podstanari su kao podoficiri. Podoficiri nose iste uniforme kao oficiri, ali ne napreduju dalje od čina zastavnika prve klase. Podstanari stanuju, ali nemaju stanarsko pravo. Imaju pravo na jedno kupanje subotom. Ali ne i na posete. Svačega sam se nagledao tokom svojih podstanarskih dana. Moja bezbrojna podstanarstva bili su moji univeziteti. Tu sam na sopstvenoj koži apsolvirao karakterologiju Južnih Slovena. Svi stanovi u kojima sam stanovao – a

bilo ih je mnogo – ličili su jedan na drugi kao jaje jajetu. SFRJ je bila obećana zemlja uniformnosti. Dakle ovako: u zastakljenoj vitrini regala obavezno su bile poređane kristalne čaše i tanjiri – uspomene iz Vrnjačke banje, pa čak – u boljim kućama – i iz Dubrovnika i Rovinja, gradova u kojima vlasnik nije obavezno morao boraviti. Tanjiri, konačno, nisu tu ni bili postavljeni zbog uspomena nego da bi služili kao ukras. Kao statusni simbol. Za šta su služile i džinovske lutke iz Trsta – nakolmovane plastične frajllice, koje su po ceo dan provodile sedeći na prekrivačima bračnih kreveta. Govorkalo se po ulazima zgrada da su neki stanari sa izraženim libidom seksualno zloupotrebljavali, takoreći silovali te nedužne lutke, ali niko nikada nije uhvaćen na delu, a u krajnjoj liniji, to nije bilo ni kažnjivo. I nije verovatno. Kada bi se konačno dokopao svoja četiri zida, prosečan stanar se već opasno bližio pedesetoj i bio poprilično istrošen. Ima jako puno stvari koje mogu neočekivano da pomute zasluženu stanarsku sreću. Jedna od takvih jeste prevremena impotencija. Uselio se čovek, razbaškario se, opustio se i – cap – odjednom otkriva da više ne može da jebe. On koji je udarnički jebao u najgorim zamislivim uslovima: uz fabričke zidove, po jarugama, štalama, periferijskim poljanama obraslim čičkom i trnjem, u memljivim iznajmljenim sobičcima, u sitne sate kada deca zaspe, – sada kada na raspolaganju ima zasebnu sobu i raskošan krevet, sada ne može da jebe. Ali i za to je bilo leka. U većini novogradnji mogla se naći poneka žena iz istočne Srbije vična vlaškoj magiji i skidanju čini. Stanari inače nisu bili naročito sujeverni. Ne vole, doduše, da im crna mačka prede put, ali se

savladaju i nastave dalje. Kada je, međutim, u pitanju polna nemoć, kada je muškost na ispitu, stvar se iz osnova menja. Trk kod vračare. Da sve bude interesantnije, vradžbine su se često pokazivale delotvornim. Nije to petnaestak godina kasnije promaklo očima Miloševićeve propagandne mašinerije. Miloševići Gebelsi su po zgradama na Miljakovcu I i II, Ceraku i Petlovom brdu pronalazili otresitije vračare, kupali ih, sekli im nokte, vadili strukove praziliuka iz dupeta, stavljali im trajnu ondulaciju i od njih pravili megazvezde RTS-a. Gatare i vračare su dobijale *prime-time* emisije na Prvom programu RTS-a, „uspravne septičke jame u Takovskoj 10“, kako sam u to doba interno zvao tu zloglasnu medijsku kuću strave i užasa. A tamo, sedamdesetih, najčešće je ispadalo – vračara je to na neki misteriozni način saznavala – da je našem stanaru neko, često neko koga je smatrao prijateljem, smrsio konce iz zavisti što je ovaj dobio stan. Čak i u slučajevima kada magija nije uspevala, u zgradi, u stanu i oko stana uvek je preostajalo dovoljno razloga za sreću. Eto, na primer, Đokić iz ulaza II, sprat drugi, stan 14, ima *ono* na plućima, a naš stanar zdrav kao dren. Kod Nikolića sa četvrtog sprata eksplodirao bojler i upropastio parket i tapete, a stanarev bojler radi kao sat. I tako će raditi još dugo dugo godina. Zato što se racionalno koristi. Jer se navika kupanja jednom u deset dana preselila iz neuslovnih stračara u komforni dvosoban stan. Bojler se uključivao tri sata pre upotrebe. Obavezno u vreme kada je struja jeftina. Ali uprkos neredovnom kupanju, svi moji stanodavci su izgledali relativno čisto i vrlo su retko smrdeli. To je, pretpostavljam, bilo zbog toga što

su se blagovremeno uštavili i svoje metabolizme prilagodili teškim uslovima stanovanja. Princip štedljivosti se odražavao na sve, pa čak i na razmenu materija: treba što više koječega unositi u organizam, a što manje izbacivati. Znojenje je luksuz. Pražnjenje creva se doživljava kao bolni, ali neizbežni gubitak telesne mase. Nadalje, uredni ljudi treba da imaju urednu stolicu i zato stanari vrše veliku nuždu svako jutro. Uvek u isto vreme. Ponosni što u svakom trenutku mogu gromoglasno da prdnu. Uredna stolica i moć prdenja znaci su urednosti i dobrog zdravlja. Kako je samo sada prijatno prazniti creva, sedeći na WC šolji kao na prestolu, u modernom kupatilu, tik pored radijatora. Nema više razloga za žurbu, kao nekada, u drvenim čučavcima kroz čije natrule daske fijuče ledeni vetar. Sada je to potpuno druga stvar. Deca su otišla u školu, žena na pijacu, domaćin može da se nesmetano prepusti blagodatima defekacije, čitajući vajakadašnju *Politiku* – kojom će se posle obrisati – samozadovoljno posmatrajući svojih ruku dela – kojekakve police, ormariće za variknu i *plavi radion*, napravljene u podrumskim radionicama, kao jaje jajetu sličnim radionici predsednika Kućnog saveta, Dojčinovskog, koja je detaljno opisana. Utom je došlo i vreme automobila. Sedamdesetih godina automobil više nije bio luksuz, tako su bili odlučili u CK SKJ. Ali nije se kupovao svaki automobil. Zna se šta poštteni ljudi kupuju: trabant, wartburg, škodu, moskvič i zaporožac. Automobil se kupuje tek kada se dobije stan. Protuve koje imaju kola, a žive kao podstanari, u očima prekaljenih stanara ravni su izdajnicima države. Nezgodna stvar je što se automobil ne može parkirati u predsoblju. Da onako sjajan uvek

bude na oku, nadohvat ruke. Ovako, mora da stoji ispred zgrade, doduše na mestu vidnom sa terase i većine prozora, potpuno nezaštićen, izložen vremenskim neprilikama i protuvama koje znaju da poskidaju antene, felne i retrovizore, a iskusniji se često odvaži i da obiju kola i ukradu radio. I tome se može doskočiti. Treba najpre obezbediti trajno parking mesto. Vidljivo iz stana. A najbolje pod porozorom, pred samim ulazom. Namerači, nazovimo ga provizorno, Lukić, neko mesto, srodi se sa njim i ubrzo na tom parkingu osvanu upozorenje ispisano masnom farbom: *ЛУКИЋ СТАН 18 НЕПАРКИРАЈ*. Da vidim sad majčinog sina koji će se usuditi da tu ostavi automobil? Tu piše Lukić. To znači da je to Lukićevo. I da će zauvek ostati Lukićevo vekovno ognjište. A gore, u stanu neko danonoćno nadzire parking u slučaju da se Lukić nekuda odveze moskvičem. Naide odnekud kolima neki besposličar, neka protuva, i staje na Lukićevo mesto; momentalno se otvara prozor na stanu 18 i – obično žena – počinje da urla: „Pa je’ l vidiš ti da je to zauzeto? Znaš li ti da čitaš? Tornjaj se odavde! Sad ću da zovem miliciju.“ Na pomen milicije, iako za to ne postoji nikakav razlog, uzurpator Lukićevog parkinga momentalno pali auto i napušta lice mesta. Razložno! Sedamedesetih godina XX veka u uličnim sukobima oko parkinga, bilo je na desetine mrtvih i ranjenih. Aprcović se utom probudio. „Jeste li pročitali *Pogledaj arlekine*?“, rekao je. „Hoćete li da zamenimo knjige?“ Dao sam Aprcoviću *Pogledaj arlekine*, ali nisam uzeo *U znaku nezakonito rođenih*. Nisam bio raspoložen da čitam Nabokova. Čitanje Nabokova me uvek podseti na to da bih – da nije bilo generacija Vukova Karadžića,

Velikih Sotona i Reichskancelara – ovi aktuelni su samo inkarnacije, trenutni avatari tog paklenog soja – da bih, dakle, da nije bilo pomenute gospode i njihovih sumanutih poduhvata i ja, kao Nabokov, mogao da u svojim nenapisanim romanima dane provodim u vilama na Azurnoj obali. Da često menjam prelepe žene i fatalne ljubavnice, da se upuštam u opasne veze sa nimfama i da na desetinama strana opisujem kožne poveze davnih spomenara i kitnjaste motive ex-librisa. Vukovi, Velike Sotone i Reichskancelari su unazadili moje delo. Osujetili su ga. Unakazili su ga. Kao što su unazadili i unakazili i sve drugo u ovoj zemlji za čiju su sudbinu patološki zabrinuti iz slavloljublja i koristoljublja. Eto, tako bih razmišljao da ne težim duhovnosti, uzaludno, doduše, ali duhovnost i nije ništa drugo nego uzaludna težnja ka duhovnosti. Duhovnost je sve što je na ovom svetu uzaludno, neprijetno, prezreno i nemoćno. Utuvite to, ako vam je stalo do dobrobiti duše. Budući, međutim, da takoreći težim duhovnosti, o Vukovima, Velikim Sotonama i Reichskancelarima razmišljam drugačije. Smatram ih svojim guruima. Oni i jesu dementni gurui apokaliptičnog doba, vesnici kraja sveta, gurui koji ne pokazuju put kojim treba, nego put kojim ne treba ići. Zbog toga i jesu dragoceni, zbog toga ih izuzetno cenim, mada bih ih – da budem iskren – najradije umlatio bejzbol palicom. Što je – ta povremena želja da ih žestoko ispendrečim – žalosno svedočanstvo koliko sam daleko od bilo kakve duhovnosti. „Znate li gde su komunisti pogrešili?“, rekao je Aprcović. „Komunisti su počinili mnoge greške“, rekao sam. „Da“, rekao je Aprcović, „ali znate li koja je njihova najkatastrofalnija

greška?“ „Ne znam“, rekao sam. „Njihova najveća greška je parola: *Smrt fašizmu, sloboda narodu!*“ „Kako to mislite?“, rekao sam.“ „Objasniću“, rekao je Aprcović. „*Smrt fašizmu*, dotle je sve u redu, fašizam treba uništavati na svakom koraku“ rekao je Aprcović. „Ali *sloboda narodu*, tu se krije kobna greška. Narodu se ne sme dati sloboda. Samo budala je u stanju da narodu pokloni slobodu. Nema tog naroda koji je zreo da prihvati slobodu. Svi narodi se plaše slobode. Narodi beže od slobode kao davo od ksrti. Čim nekom narodu daš slobodu, on u strahu od slobode radosno prihvata fašizam koji ga takoreći oslobađa slobode. Nekada se to znalo. Sada se više ne zna. Znate li vi, Krambergeru, da Fridrih Veliki nije dozvoljavao svojim podanicima da posle deset sati uveče izlaze na ulicu. Od te zabrane su bili izuzeti sveštenici, babice i snabdevači, koji po prirodi posla moraju da se kreću noću. Podanici Fridriha Velikog bili su najsrećniji podanici svog doba. U carstvu Fridriha Velikog cvetale su nauka, umetnost, filozofija i ruže. U carstvu Fridriha Velikog nije bilo ni naročitog siromaštva ni preteranog bogatstva. Onda su na scenu stupili nemački Vukovi Karadžići, nemačke Velike Sotone i nemački Reichskancelari, ujedinili Nemačku, dali narodu ustav, demokratiju i slobodu i narod je, čim mu se ukazala prilika, prigrlio fašizam.“ Aprcović je bio u pravu. Nema tog naroda koji zaslužuje slobodu. Sloboda vodi ili u anarhiju ili u fašizam. Sloboda širom otvara vrata prostaštva, u šta smo se mogli uveriti na bezbroj primera iz naše nedavne prošlosti. Sloboda je naročito opasna u poslednjim vremenima, u vremenima kada je kraj sveta sasvim blizu, u odvratnim vremenima

kada se dronjavog i krvavog barjaka slobode dokopaju notorne propalice. Sloboda olako prepuštena filistrima, mediokritetima i propalicama završava u teroru osrednjosti, u totalitarizmu prosečnosti koja sve svodi na svoju jadnu i bednu meru i nemilosrdno seče sve što štrči iznad te mere, bilo da su u pitanju ruže, mišljenja ili glave. Kakav me je samo šok sačekao na povratku sa diplomatske misije u Najrobiju! Bolje bi mi bilo da sam ostao u Keniji kao zastupnik ugledne nemačke firme koja je proizvodila džinovske ekspres lonce za kuvanje misionara i etnologa. Da ne bude zabune, da ne bude panike u humanitarnim organizacijama, reč je o simboličnim ekspres loncima od prohroma koji su korišćeni kao turistička atrakcija na komercijalnim plemenskim svečanostima. U njima se uglavnom kuvala junetina. Odavno tamo više ne kuvaju misionare i etnologe. Poslednji misionar je skuvan davne 1895. godine. Odbio sam taj dobro plaćeni posao jer sam želeo natrag u Srbiju, pravo mečki narupu. Nisam mogao da dočekam dan kada ću se vratiti u Srbiju, samo da bih posle dve ili tri nedelje shvatio da je tiranska vladavina pravnog doktora Mengelea Srbiju pretvorila u Hiljadugodišnji Reich Malograđanštine, a nekada kosmopolitiski Beograd u Četvrti Rim Prostackluka. Bilo je kasno da se vratim u Najrobi. Posao predstavnika one nemačke firme preuzeo je bivši bugarski ambasador, Stefanov. Vratio sam se biciklizmu i teologiji, pokušavao da gledam svoja posla, da što manje izlazim i da se nipošto ne pojavljujem u tobožnjoj „javnosti“ koja se – tokom samo četiri godine – srozala na takoreći kuplerajski nivo. Spodobe kakve u dobrim starim vremenima ne samo da nisu mogle

biti kuplermajstori, nego im je u boljim kuplerajima bio zabranjen pristup, prekonoć su postavljane za minsitre i državne sekretare. Doktor Mengele, zaštitnik ratnih zločinaca, visoki pokrovitelj secikesa i ke-sadžija, bio je gebelsovskom propagandom uzdignut na tron polubožanstva. Živeo je u smrdljivom tamnom oblaku – smrdljivom zato što u paničnom strahu od promaje nikada nije otvarao prozore – u zgradi tobožnje vlade Srbije gde je velikodušno delio tude pare, tuda preduzeća i tuđe građevinsko zemljište svim zainteresovanim nacionalnim tajknuima i „patriotama“. Okupio je oko sebe bošovsku gomilu reichspjesnika, reichslelemuda, reichsposustalica i reichskriminalaca, koji su u njegovom kabinetu danonoćno sastavljali liste za odstrel nepodobnih Srba i pisali otkaze upravnici-biblioteka nesrpskog porekla. Srpski Bajrojt je sa Zlatibora jednim ukazom premestio u Guču. Po ceo dan je tumarao hodnicima vlade Srbije – sve su mi to prenosile moje krtice – i kao onaj ludi Selinov general De Antrej – koji je usred bitke skandirao: „Vive la France!“ – povazdan uzvikivao: „Žive-la Srbija!“ dok su horde reichsulizica i reichspavijana na taj bojni poklič unisono odgovarale: „Sieg heil, sieg heil!“. Ali, kao što su onim davnim stanarima Miljakovca sreću kvarili prerana impotencija i upropašćeni nameštaj, sreću doktora Mengelea je kvarila kosovska secesija. Kosovo se faktički bilo otcepilo još 1999. – predvideo je to Mitar Tarabić – ali doktor Mengele se, iako je slepo vero-vao u Mitra Tarabića, s tim se nije mogao pomiriti jer je kao doktor Mengele pravnih nauka smatrao da je pravo na našoj strani. Pravo možda i jeste bilo na našoj strani. Ali na našoj strani nije bio Gospod Bog kome

su na kraju dozlogrdila neprestana svetogrđa, upotreba svetačkih moštiju u nacističke svrhe, sveopšte nevašpitanje, bogohulni *Veliki brat* i preglasna folkmuzika. Crkva je opet stala na stranu doktora Mengelea, pala je u kobnu zabludu da nam je Kosovo uzeo NATO, a ne Bog. Zar je moguće, pitao sam se, da učeni bogoslovi zaboravljaju da se na ovom svetu ništa ne događa bez Božjeg dopuštenja? Zar je moguće da ne uviđaju da nam je Gospod oduzeo komad zemlje da bismo podigli poglede sa ilovače i usmerili ih ka nebu? Zar je moguće da naši isihasti i isposnici nisu u stanju da se u svojim sozercanijima vinu bar nekoliko metara iznad firewalla Združenog štaba NATO-a? Bilo je moguće. Doktor Mengele je celokupnu narodnu energiju, čitavo društvo – ma koliko ono bilo u rasulu – usmerio u jednom pravcu, ka ritualnom kolektivnom samoubistvu. Šta je drugo prisilna mobilizacija jednog društva ako ne fašizam? U koji je Reichskancelar sasvim otvoreno srljao. Doktor Mengele je za poslove nacifikacije i opšte mobilizacije regrutovao falangu tobožnjih „patriotskih intelektualaca“ poreklom iz kolektivnog nesvesnog i na njihovo čelo tajnim ukazom postavio pseudofilozofskog Sturmbandführera, Vukadinova, i sociološkog Standartenführera, Antonova. Redakcija nekada uglednog časopisa *Nova srpska politička misao* – koju su Vukadinov i Antonov etnički očistili od starih, dobrih i nenasilnih srpskih političkih mislilaca – pretvorena je *Ahnenerbe*, u *Ostaru*, u Hauptkommando Reichskancelarove propagandne mašinerije. Vukadinov i Antonov su volšebno postavljeni za profesore Univerziteta, a Univerzitet se trenutno pretvorio u večernju školu. Vukadinov i Antonov, apsolutno

nepoznate i beznačajne ličnosti u vreme mog dolaska na dužnost u Najrobi, ličnosti koje pre toga možda nisu ni postojale, prekonoć su avanzovale u sive eminencije, u ljude iz senke, u moćnike i VIP-ovce, u Reihskancelarove intimuse koji su vedrili i oblačili po srpskim medijskim kućama strave i užasa. Antonov je – niži po činu, ali vičniji lingvistici – postavljen za ovlašćenog državnog tumača Reichskancelarovih tikova, grimasa, trzanja ramenima, poskakivanja i cupkanja. Utom je – u neuobičajeno vreme, bilo je kasno popodne – u sobu broj 4 ušao primarijus Radaković. „Gospodine, Aprcoviću, donosim dobre vesti“, rekao je. Upravo sam dobio nalaze iz laboratorije. Hemoterapija je izgleda bila uspešna. Kancer prostate se povukao, ali se povukao, takoreći, na rezervni položaj, u koštani sistem. Metastaze se najsporije šire u kostima, tako da umesto tri meseca – koliko smo procenili pred vama verovatno stoji godina, godina i po života.“ Radaković je potom otišao svojim poslom. Zamalo pa kobnim po njegov život, kako ćemo kasnije videti. Aprcović je prosto živnuo. „Možda sada ima nade da živ dočekam kraj sveta“, rekao je. „Kako ste vi proveli popodne?“ „Jadno“, rekao sam. „U razmišljanju o niskim granama na koje smo spali. U razmišljanju o Vukadinovu i Antonovu. To me je veoma oneraspoložilo. Vukadinov i Antonov ne ispunjavaju ni osnovne kriterijume da bih mislilo o njima. A eto, mislio sam. Gebelsovska propaganda je izgleda učinila svoje. Doktor Mengele i njegova svita opstaju u opticaju tako što čoveka prisiljavaju da misli o njima.“ „Tu se ne slažem sa vama.“ Rekao je Aprcović. „Ne treba potcenjivati energiju, napore i eshatološku ulogu gospode Vukadinova i Antonova.“

Njih dvojica su dva pouzdana znaka blizine kraja sveta. Sećam se da sam jedne godine – upravo sam bio penzionisan i upravo sam oboleo od kancera prostate – posmatrao paranormalni fenomen u kome je učestvovao gospodin Antonov, u jednoj emisiji na TV Fox. Vi svakako znate bolje od mene da su gospoda Vukadinov i Antonov posebno hiperaktivni u noćima parlamemtarnih izbora i da nadljudskim naporima uspevaju da gostuju u svim postizbornim emisijama, na svim televizijama.“ „Znam“, rekao sam. „Jao onim televizijama koje u noći posle izbora ne ugoste Vukadinova i Antonova, koji kao ptice trkčačice iz onog crtanog filma probijaju zvučne zidove po beogradskim ulicama, sve u žurbi da narodu vazda žednom obmane obznane najnovije bisere srpske političke misli.“ „E, biće da je gospodin Antonov te večeri preterao“, rekao je Aprcović.“ „Dobro se sećam. Gospodin Antonov je već sedeo u studiju i analizirao preliminarne rezultate, kad je u studio ušao još jedan gospodin Antonov. Bio je tu i gospodin Vukadinov. Situacija je bila krajnje napeta i neprijatna. Takoreći – paranormalna. Jedan Antonov je u čudu gledao onog drugog Antonova, što uopšte nije čudo jer se radilo o istoj osobi. Antonov koji je zakasnio nipošto nije hteo da izađe. Tvrdio je da ima najsvežije informacije. Onda su iz režije pustili reklamni blok. Tokom kojeg se stvar u studiju nekako sredila. Kada je emisija nastavljena, u studiju je bio samo jedan Antonov.“ „Da!“, rekao sam. „Ta dvojica se često pojavlju na dva mesta istovremeno. Mislite li da se neko zabrine zbog toga što flagrantno krše zakone fizike? Uopšte ne! Naprotiv! Tapšu ih po ramenima. To su pravi Srbi, govore, vredni momci.

Eto do kakvih žalosnih scena dovodi Reichskancelarova politika *neka bude što biti ne može*.“ Zbog takve politike nemoguće stvari i nemogući ljudi postaju mogući. „Zbog takvih sam izgubio posao. Ali zahvalan sam im na tome“, rekao je Hadžimanov. Hadžimanov je baš uživao u svojoj šlogiranosti. Trebalo bi da se ugledam na tog poniženog i otpuštenog bibliotekara. Oglasio se i Drempetić. „Možete vi pričati šta hoćete, ali Vukadinov i Antonov su ugledni profesori, intelektualci sa vrhunskim naučnim referencama koji se svim silama bore protiv komadanja Srbije i uništavanja našeg identiteta.“ Drempetić je toliko gledao reichsteleviziju, toliko je bio impregniran gebelsovskom propagandom, da je napamet znao bar dvadesetak TV dnevnika i neprestano se razmetao tim znanjem. „Drempetiću, jedi govna!“, rekao je Aprcović. Aprcović koji nikada nije koristio ružne reči. I Drempetić je začutao. Kao i svi Drempetići i naš Drempetić je bio kuražan samo u prisustvu najmanje pedeset drugih Drempetića. Drempetiću nimalo nije bilo milo što je primarius Radaković nepromišljeno produžio život Aprcoviću za nekoliko meseci, možda i za celu godinu, a mogao je mirno najnovije Aprcovićeve rezultate zgužvati i baciti u kantu za smeće. Drempetić je već bio otpisao Aprcovića. Kada sam se vratio iz Najrobija čvrsto sam bio rešio da se klonim politike. Upravo zbog nesnosnog uspona svakovrsnih Drempetića, od kojih ovaj naš Drempetić iz sobe broj 4 i nije bio najgori primerak. Nameravao sam da poput Nabokova pišem romane koji nemaju nikakve veze ne samo sa politikom, nego ni sa tobožnjom realnošću. Ali takvi su romani u Srbiji već bili apsolutno nemogući. Ako

već nisam uspevaao da ubedim ni samog sebe u svrhovitost tog književnog posla, kako sam mogao očekivati da namamim sve one krhke, imaginarne, metafizičke grofice da iz dalekih mondenskih letovališta dodu u Srbiju, u Beograd, u svetsku metropolu nasilja i prostakluka, u Beograd koji je sve više ličio na Minhen iz tridesetih godina. Doktor Mengele je, poučen lošim primerom i još lošijom sudbinom svog prethodnika, Miloševića, održavao žalosni privid demokratskog poretka. Ali bilo je dovoljno samo malo zagrebati pokoricu najjeftinijeg političkog laka da bi se videle zastrašujuće stvari. Doktor Mengele nije javno govorio protiv Jevreja, zadovoljavao se unutarpskim rasizmom, ali njegovi SA odredi, maskirani u fudbalske navijače, huligane i patriote, uredno su na svojim internet sajtovima ažurirali spiskove za odstrel Jevreja, „mondijalista“, „izdajnika“ i „kvislinga“. Svi su oni bili na Reichskancelarovom platnom spisku i sve ih je bogato darivao novcem otetim od tobožnjih „javnih preduzeća“. Pripadnici SA odreda listom su pili pivo. Što je još jedan od mnogih dokaza o prirodi Reichskancelarovog režima. Gde su pivo i pivnice, tu je i fašizam. Bar se to ne može poricati. Politički život se preselio na stadione na kojima su svake nedelje održavani masovni skupovi Reichskancelarovih jurišnih SA odreda na kojima su tobožnje fudbalske utakimice bile samo deo folklora, prigodni program. Vukadinov, Antonov i etnički čisti NSPP – političko krilo SA odreda – hrabrili su jurišnike sa stranica *Politike*, to jest Reichskancelarovog *Völkischer Beobachtera*, bodrili su jurišnike da krenu u konačni obračun sa izdajnicima srpstva. Istorija fašizma počela je da se, stavku po

stavku, ponavlja na beogradskim ulicama. Dva dana posle proglašenja nezavisnosti Kosova, Reichskancelar je upriličio veliki miting ispred Doma narodnog Reichstaga. Sedam dana pre toga napisao sam članak za *Dnevne vedomosti*, jedini koliko-toliko slobodan list u Reichu, u kome sam, na osnovu informacija mojih krtica, do u tančine opisao scenario predstojećih žalosnih događaja. Ko zna šta bi se dogodilo, kakva bi katastrofa nastala u planiranoj *noći dugih noževa*, da Reichskancelar nije usred mitinga doživeo težak nervi slom koji je prekinuo komandni lanac sumanute destrukcije. Koja je i ovako poprimila razmere kataklizme. Jurišnici SA odreda zapalili su nekoliko Reichstaga po ambasadama antisrpskih zemalja, porazbijali sve što im se našlo na putu, počela su linčovanja i ubistva loših Srba, koja je Staatssicherheit kasnije predstavio kao prirodne smrti ili smrti u saobraćajnim nesrećama. I to je bio politički kraj doktora Mengelea pravnih nauka, kao takvog. Reichskancelar se preračunao. Prečio svoje moći. Karijeru mu je dokrajčio Njegošev stih: *Neka bude što biti ne može*, u koga se previše pouzdao, stih kome duguje svoj žalosni uspon i koji savršeno funkcioniše u *Gorskom vijencu*, ali znatno slabije u realnosti. Moguće je, recimo, da se inkantacijom tog stiha izazove čudo pojavljivanja dvaju Antonova na televiziji Fox. Ali kad zapališ američku ambasadu, stih je potpuno neupotrebljiv. Reichskancelar je, čim je ambasadu zahvatio plamen, dobio poziv iz Vašingtona, u realnom vremenu i jedan ledeni glas mu je saopštio da se pod hitno tornja iz politike. Inače! Reichskancelar se, takode u realnom vremenu, setio tužnih sudbina čečenskog lidera, generala Džohara

Dudajeva i plejade voda Al Kaide koji su stradali od krstarećih projektila precizno navođenih signalima mobilnih telefona i sa tugom u srcu počeo da razrađuje strategiju povlačenja. Srpski fašizam je nemoćan u sukobu sa tehnološki superiornim američkim fašizmom. Zbog toga zavidljivi srpski fašisti patološki mrze Ameriku. Ipak se Reichskancelar odvažio da dà dostojanstvenu, borbenu izjavu u jednom od već legendarnih „saopštenja za štampu“, izjavu kojom je za sva vremena abolirao jurišnike SA odreda i tu aboliciju ostavio svom nasledniku, našem maršalu Hindenburgu, doktoru Tadiću, u amanet. „To su“, rekao je doktor Mengele, „časni mladići koji brane međunarodni pravni poredak.“ Vukadinov i Antonov, gnevni što je plan propao, počeli su da bljuju ultranacionalni jed sa stranica *Völkischer Beobachtera*. Ja sam napisao još jedan tekst u kome sam razotkrio tajni plan za genocid nad „ljudima koji u kućama drže američke zastave“ i za paljevinu Televizije B92, u to vreme jedine koliko-toliko slobodne televizije, koja je nedavno takođe potpala pod kontrolu fašista. Citiram: *Istog dana se rulja huligana, koju je Udba spontano organizovala, trijumflano osvetila Prištini demoliranjem Beograda. Patriotske snage su podržale i opravdale demoliranje, a Vukadinović i AntoniĆ, udarne tekstualne pesnice Koštunićine hunte, dali su se, jedan na tipovanje „individua koje kod kuće drže američke zastave“, a drugi na usmeravanje pravednog rušilačkog besa na Televiziju B92. Zbog tih istinitih reči Vukadinov me je tužio tobožnjem reformisanom Višem sudu u Beogradu, u čijem Krivičnom zakonu postoje samo četiri člana. Član jedan. Ne obazirite se na Jevrosimu majku. Sudite i po*

babu i po stričevima. **Član dva.** Nipošto ne primajte i ne uzimajte u razmatranje tužbe protiv Velikog Sotone i protiv opštenacionalnog doktora Mengelea. **Član tri.** Optuženi koji imaju puno para po pravilu nisu krivi i treba ih obavezno oslobađati. **Član četiri.** Izričite drakonske kazne svima koji se drznu da kritikuju Velikog Sotonu, doktora Mengelea i Vukadinova. Vukadinov je u tužbi tražio sumu od 7.000.000 reichsmakara u zlatu, kao naknadu za teške duševne bolove. Moje krtice, raspoređene na svim strateški važnim mestima u fašističkim institucijama sistema, dojavile su mi šta se valja iza brda. *Savez fašista Srbije*, sakriven iza bezazlenog imena nekog udruženja građana, izdvojio je pozamašnu svotu kao honorar za dvadesetpetoricu Vukadinovljevih advokata, advokata prekaljenih u bezbrojnim montiranim procesima, instruiranih da, ne žaleći pare podmite sudije i da izdejsvuju najstrožu moguću kaznu za mene. Nije mi ni na kraj pameti padalo da se pojavljuem na tom sudu. Onaj Kafkin sud na tavanu je Međunarodni sud pravde u poređenju sa Višim sudom u Beogradu. Hteli su da me namame, da mi oduzmu vozačku dozvolu i da me osude na kaznu višegodišnjeg zatvora. Znao sam ja za jadac. Kontaktirao sam svoje poznanike u vladi Kenije i zamolo ih da mi, u slučaju potrebe, obezbede politički azil. Nisam hteo da se bez borbe nadem na već podugačkom spisku žrtava fašističkog terora. Evo spiska pisaca antifašista koji su u poslednjih trideset godina uništeni od strane SIZ-a profesionalnih „patriota“, u stvari notornih fašista: Borislav Pekić, Danilo Kiš, Brana Petrović, Miodrag Stanisavljević, Dušan Vukajlović, Novica Tadić. Tim velikanima se neodložno

mora podići spomen-ploča, ako ovde ima makar još malo pameti, inače će sve prekriti zaborav. Neće proći ni pet godina, a reichspiskarala će im u mrtva usta staviti izmišljene poslednje reči. Ispašće, treba mi verovati na reč, da su svi do jednog na samrti uzvikivali „Žive-la Srbija“, „Dole NATO“ i „Ua Evropa.“ Ispašće – uveravam vas u to – da su svi ti prefinjeni pokojnici slepo verovali u Velikog Sotonu i da su zdušno podržavali njegove idiotske političke ideje. Idiot-ske ideje u Srbiji imaju najbolju prođu. Što je ideja idiotskija, njen vlasnik se sve bolje kotira na rang-listi übermenscha srpskog patriotizma. Evo, bivši Reichskancelar je neobuzdano mitingaško nasilje i totalnu devastaciju centra Beograda nazvao „narodni odušak“. Što samo svedoči da on o narodu razmišlja kao o ekspres loncu, kao o parnoj mašini kojoj treba neprestano regulisati pritisak kako bi besprekorno funkcionisala na poslovima realizacije njegovih sumanutih ideja. Narod koji na slobodnim izborima izabere takvog Reichskancelara i nije zaslužio ništa drugo nego da bude ekspres lonac u kome kuva samog sebe. Neko licina prijatelja kojima sam, u ko zna kom po redu nastupu slaboumnosti, dao rukopis *Mein Kampfa* na čitanje, hvalili su pojedine delove, ali su mi prebacivali odsustvo *istorijske distance*. U Srbiji se nerado gleda na pisanje o sadašnjosti. Da bi se o nečemu uopšte smelo pisati, potrebno je da to bude davna prošlost, pluskvamperfekat takoreći. A najbolje je da to nikada nije ni bilo. Prezent polako ali sigurno iščezava iz srpske gramatike, iz srpske svakodnevice, iz srpskog života. Sadašnjost je u vlasništvo gebelsovskih tabloida, svih do jednog pod kontrolom fašističkih glavešina

koji tu žalosnu sadašnjost kroje i prekrajaju onako kako im odgovara. Malo je u Srbiji junaka koji se odvažuje da pročitaju neki napis o sadašnjosti. Svi čekaju *istorijsku distancu*, svi čekaju da sve prođe, da bi posle pola veka – sa *istorijske distance* – shvatili kakve su se užasne stvari događale, iako su sve to mogli shvatiti u vreme kada su se – uz sveopšte odobravanje – te stvari događale. Svi su pametni sa *istorijske distance*. Svi su hrabri sa *istorijske distance*. Ja se u *Mein Kampfu* neću osvrtnuti na *istorijsku distancu*. Jer se *istorijska distanca* u međuvremenu toliko rastegla da već najmanje deset godina zaostajemo za realnim vremenom. Konačno, više nema vremena za *istorijsku distancu* jer je kraj sveta sasvim blizu, toliko blizu da će ga možda i Aprcović dočekati na nogama, a pre kraja sveta. „Duh treba da iz dubina naše pokvarenosti istera na svetlost dana svaku trulež, svako nepočinstvo i sav mrak“, kako je lepo rekao Grigorije Dvojeslov. „Dragi, Aprcoviću!“, rekao sam. „Aprcović se prenuo iz sna. „Izvolite“, rekao je Aprcović. „Ima još uzroka teskobe koja nas pritiska. Nisu dimenzije krive za sve. Jeste žalosna okolnost što na raspolaganju imamo samo tri dimenzije. Ali uz malo dobre volje, uz malo napora, život bi mogao sasvim lepo da se organizuje i u takvom ambijentu. Naša nevolja je što smo pod velikim pritiskom sabijeni u *narod*. Mi smo narod - ekspres lonac. Ventil ekspres lonca je naše nebo. Mi, dragi Aprcoviću, tradicionalno živimo pod pritiskom od sedam atmosfera. Pritisak je deo našeg identiteta. Naša istorija je povest o periodičnim puštanjima narodne pare 'radi oduška' i povremenim eksplozijama narodnog ekspres lonca.“ „Nisam o tome razmišljao“, rekao

je Aprcović. „Ima nečeg u tome. Zaista, kad bolje razmislim, ne sećam se razdoblja, bar ne dužih i bar ne vrednih pomena, u kojima nacionalni pritisak nije bio povišen. Stalno neki mitinzi, stalno neki protestni skupovi ili skupovi podrške, uvek neke barikade, uvek neke parade, uvek neki mimohodi. Ako slučajno nema rata, onda se snimaju filmovi o ratu. Uvek tako. Uvek neka uzbuna. Uvek neka povišena borbena gotovost!“ Rekavši to, Aprcović je ponovo utonuo u san. I dobro je učinio. Odeljenje neurologije se nalazilo u stanju povišene borbene gotovosti, pod veoma visokim pritiskom, gotovo u ratnom stanju. Predsednik naše Vajmarske Republike, naš Hindenburg, doktor Tadić, bio je najavio posetu Poliklinici, jednu od svojih predizbornih marketinških poseta, tokom kojih ljubazno razgovara sa bolesnicima i uverava ih da je i on ponekad bolestan, ali da strpljivo čeka ozdravljenje i čvrsto veruje u srpsku medicinu. Te posete su, tvrdila je zvanična propaganda, znatno doprinosile ozdravljenju pacijenata. Primarijus Radaković je bio van sebe. Dolazak predsednika naše Vajmarske Republike na Odeljenje neurologije nije mala stvar. Bila je to sjajna prilika da doktor Tadić i doktor Radaković obave još jedan ritual „nacionalnog pomirenja“ pred kamerama objektivih gebelsovskih televizija. To – smatrao je Der President – doprinosi smanjenju pritiska u nacionalnom ekspres loncu. Osoblje Odeljenja neurologije na jedvite je jade ubedilo primarijusa Radakovića da predsednika ne dočeka u maskirnoj uniformi. Ali Radaković se i bez uniforme ponašao militantno. Naredio je da se neurologija temeljno očisti, da se šlogirani pacijenti temeljno operu, da se guske i patke iznesu, a da se

najtežim bolesnicima stave pampers pelene da ne bi nekontrolisano vršili nuždu u prisustvu visokog gosta. Po Odeljenju neurologije vrzmali su se operativci Staatssicherheitsa, proveravajući da bolesnici možda nisu naoružani ili da možda nije postavljena neka eksplozivna naprava... Specijalno za ovu priliku sa drugih odeljenja je uvezeno nekoliko bolesnih Madara, Rumuna, Muslimana i Roma kako bi opšti utisak odavao multikulturalnost i multinacionalnost. Odeljenje neurologije je blistalo kao predsoblje neke vile na Dedinju. Sve je ukazivalo da će poseta predsednika naše Vajmarske Republike ostati zabeležena zlatnim slovima u sumornoj istoriji ovog genocidnog odeljenja. Ipak, nije baš sve moglo proći bez incidenta. Hadžimanova su privremno premestili na urologiju jer se primarijus Radaković plašio da bi Hadžimanov mogao iskoristiti predsednikovu posetu da se požali na svojevremeno etničko čišćenje narodnih biblioteka, čija je on bio nedužna žrtva. Hadžimanovu to, znam pouzdano, nije na pamet padalo. Hadžimanovu je bilo svejedno gde leži, urologija je, konačno, u fonetском smislu, neurologiji najsirodnija grana medicine, a sve i da nije, Hadžimanovu je bila važna jedino njegova šlogiranost. I ništa drugo. Utom je, usred te gužve i pometnje, hodnikom neurologije naišao kolporter mameći kupce izvikivanjem senzacionalnih naslova. „Veeeeečernji kuuuurir!“ Drao se kolporter. „Kupite Veeeeečernji kuurir. *Upravnik Doma za nezbrinutu decu obio banku. Nezaposleni radnik pojeo tramvaj na Slaviji! Vukadinov ponovo tužio Krambergera. Traži smrtnu kaznu. Ili doživotno progonstvo u Sibir.*“ Pozvao sam kolportera u sobu broj 4 i kupio moj

omiljeni *Večernji kurir*, najobjektivniji list u Srbiji, list koji donosi sveže vesti o većini gadosti i gnusoba počinjenih u našoj Vajmarskoj Republici, mada ne o svim. *Večernji kurir* je tu žalosnu tužbu – koju bi, da je ovde pravde, kao što je nema, javni tužilac trebalo da podigne protiv Vukadinova i da traži najstrožu kaznu – objavio na udarnoj, drugoj strani, ja je preštampavam u fusnoti, tek koliko da prode kroz oganj *Mein Kampf*, tek koliko da makar jednom u istoriji našeg ekpres lonca duhovnost odnese pobedu nad svemoćnim molohom krvi i tla.* Ko ima jaku lupu i jake nerve, neka čita. Drempetić je takode čuo kolportera. Čim je shvatio da je protiv mene podignuta tužba, makar i privatna, Drempetić je prestao da mi persira.

*„Nego da ja pređem na stvar. Vidim da su nedavno kolega Vasić i *Danas* tuženi zbog 'klevete' preduzimača, pljačkaša narodnih kujni i muvatora, Vilovskog. I da će, saglasno novom trendu, verovatno biti oglobljeni. To je promptno navelo Đorđa Vukadinovića da i on previje tabak i tuži *Dangraf*, Zorana Panovića i mene. Trpeo je, veli šturi citat iz tužbe, stravične duševne bolove zbog jedne moje kolumne, on koji je, citiram: 'porodičan čovek i neporočna ličnost, intelektualac sa vrhunskim naučnim i stručnim referencama, koji je u stručnoj javnosti prepoznatljiv samo po kvalitetnom analitičkom, naučnom radu'. Na taj način mu je, opet citiram, 'povređeno dostojanstvo, ugled, čast i prava ličnosti'. Čovek koji je u stanju da sebe opiše na način na koji Đorđije opisuje ugroženu mu ličnost svakako zaslužuje mnogo više od skromnih 750.000 dinara, na koliko se Vukadinović procenio. Jer, da se razumemo: nema tih para zbog kojih bi iko drugi osim Đorđa Vukadinovića bio Đorđe Vukadinović. No dobro. Što bi rekao njegov bivši poslodavac i idol – vlastan je da tužaka. Pa kad je već tužio, ko velim: daj da vidim čime sam ga toliko uvredio da se tek posle četiri meseca povratio iz emicionalnog šoka i smogao snage da potraži zaštitu od kadiluka. Veli Vukadinović da sam mu nanio duševni bol u mojoj kolumni u *Danasu* od 18. 02. tekuće godine tvrdnjom da je 'putem objavljivanja svojih članaka doprineo

„Aha!“, rekao je. „I ti si dolijao. Dosta je bilo tvog blaćenja Srbije i negiranja našeg identiteta. Danima te ja slušam. Sad si nagrabusio.“ „Marš, fukaro računopolačka!“, rekao sam. To je Drempetića momentalno vratilo na njegovo mesto. Kad god oko njih nema nacionalnog jedinstva, Drempetići su manji od makovog zrna. Verovatno se setio i po njega potencijalno opasne činjenice da sam na „ti“ sa predsednikom naše Vajmarske Republike. „Mislio sam“, rekao je Drempetić, „nije u redu da tako govorite u trenutku kada nam otimaju Kosovo. Nemojte šta zameriti.“ Tako je govorio Drempetić. Koji se najozbiljnije i najpredanije pripremao za predstojeću posetu Gauleitera Tadića. Nikada pre Drempetić nije video uživo nijednog

ekscesnom ponašanju pojedinaca i manjih grupa na mitingu održanom povodom proglašenja nezavisnosti Kosova.“

„Zašto je Vukadinovića zbolela duša što sam, korektno preporučavajući original, podsetio javnost na njegovu denuncijantsku bljuvotinu objavljenu u *Politici*, mene baš zaboli Crven Ban.“

„Laki keš jeste jedan od primarnih motiva ovog Srebrljubovog rodoljuba koji za par stotina evra živahno širi srpstvo i čekićstvo po Crnoj Gori i Brdima, sve pevajući 'Tamo daleko' ali – u skladu sa svojim čepanačko-čiftinskim mentalitetom – taj se oprezni filistar nikada ne upušta u nesigurne avanture.“

„Sve je, naime, očiglednije da Vukadinovićeve akcije rapidno opadaju na berzi sluganskog piskaranja, pa se – može biti – Georgije odvažio da tužbom ponovo skrene pažnju na dragocenost svojih najamničkih analitičkih usluga.“

Tričavi uspon ovog palančanina za pažljivije posmatrača je korespondirao sa ubrzanim propadanjem petooktobarskih ideja modernizacije i konsolidacije srpske države.“

„Ovaj mešetar se ubacio u prazan prostor i etablirao kao vividita Zorka dvehiljaditih. Samoproglasivši se 'objektivnim analitičarem', Georgije je zajahao na talas vulgarnog Koštuničinog populizma. Njegovi pretenciozni i patetični tekstovi i nastupi blistavi su primeri Zulu logike saglasno kojoj je dobro kada mi

predsednika naših mnogobrojnih država; radni vek je proveo po diplomatsko-konzularnim predstavništvima; jesu predsednici odlazili u posete zemljama Trećeg sveta, ali nikada na mesta na kojima je Drempetić službovao. Jednostavno, nije imao sreće sa predsednicima. Sreća mu se sada osmehnula i Drempetić nije hteo ništa da zabrlja. Bio je obukao svoju prazničnu bordo pidžamu sa zlatnim zmajevima, kupljenu pre mnogo godina, na rasprodaji u Singapuru. Podšišan, obrijan, uredno podrezanih noktiju, Drempetić je svečano čekao dolazak predsednika Tadića. Svi smo se, svako na svoj način, pripremali za posetu visokog gosta. Oglasio se i Gutović. Prenuo se iz katatonije, seo na ivicu kreveta i bacio pogled oko sebe. „Je li istina da

komšijama ukrademo kravu, a zlo kada to komišije urade nama. Lišen bilo kakve suvisle ideje, Vukadinović je svoju karijeru gradió na jadikovkama nad NATO bombardovanjem, na evroskepticizmu i na otvorenoj pordšci stadionskom i uličnom huliganizmu. Što – kako vidimo – i dalje ima veoma dobru prođu na stranicama 'demokratizovane' *Politike*. Kao što se proglasio 'objektivnim', tako se samoproglasio i 'intelektualcem sa vrhunskim naučnim i stručnim referencama, koji je u stručnoj javnosti prepoznatljiv samo po kvalitetnom analitičkom, naučnom radu'. Bibliografija, međutim, ovoga već omaterolog palanačkog filozofa to nipošto ne potkrepljuje jer je čine dve tanušne zbirke novinskih tekstova, *Između dve vatre* i *Od nemila do nedraga*, jedna veoma inventivno nazvana po dečijoj igri, a druga sa naslovom ukradenim od Milana Dedinca.“

„Nego da se mi vratimo na Zulu logiku. Kad je onomad YUKOM tužio Čosića zbog rasističkih stavova prema Albancima iznetih u nekom od beskrajnih *Piščevih zapisa*, pravедnik Vukadinović je ciknuo kao zmija: 'Podizanje tužbe YUKOM-a i Helesinškog odbora protiv Dobrice Čosića zbog izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje, u Srbiji predstavlja tipičan primer takve jedne koske, odnosno klasične zamene teza. Šta je Dobričin greh u očima ovih nevladinivih organizacija. Valjda to što se u

nam u posetu dolazi predsednik republike“, rekao je. „Istina je“, rekao je Aprcović. „Je li sve u redu?“, rekao je Gutović. „Sve je u redu“, rekao je Aprcović. „Onda mogu mirno da spavam“, rekao je Gutović i umirene savesti ponovo potonuo na dno svoje katatonije. Ja sam se takođe pripremao. Pravio sam beleške. Predsednik će me sigurno pitati za zdravlje, sigurno će mi se, na Drempetićev užas, obratiti srdačnim: „Gde si, majstore!“ Ipak smo nas dvojica, u stara dobra vremena, proveli mnoge besane noći lepeći plakate za predizbornu kampanju Demokratske stranke. Tada još uvek samo demokratske. Bio sam naumio da ako uopšte dođe do razgovora, budem kranje direktan. „Ti si predsednik jednog ekspres lonca“, reći ću mu, mislio

jednoj polurečenici (...) pogrdno izrazio o Albancima nazvavši ih 'moralnim talogom'. Očigledno je da Vukadinović Čosićevo baljezganje smatra umesnim, a verovatno i misli isto što i komesar. E, sad sledi i obavezna jadikovka: 'Ali ovako istrgnuti iz konteksta jednu rečenicu i uzeti je za povod tužbe i hajke na jednog ostarelog pisca dostojno je najznamenitijih cenzorskih dostignuća od vremena španske inkvizicije pa do Staljinovih 'književnih kritičara'. Ni manje ni više! Isti taj Vukadinović, autor ovih nadasve principijelnih redova, smatra da se on, Đorđe, kao 'porodičan i neporočan čovek' ne sme citirati u bilo kom kontekstu osim onoga kojeg on smatra validnim. U takvim slučajevima on trpi užasan duševni bol i cvili da bude obeštećen. Činjenica, pak, da je angažovao čak petoricu advokata, vraća nas na tezu da je u celom zamešateljstvu Vukadinović zapravo 'bačena koska', a da iza tužbe stoje spodobе iz sive političke zone, šareno društvo, hajde da se vratim na rečnik iz devedesetih, klasičnih i političkih kriminalaca kojima sloboda štampe, sloboda uopšte, nipošto nije u interesu.“

„Dobije li Georgije Vukadinović makar 0,0005 para odštete, to će značiti samo jedno: ponovni uspon srbijanskog kriptonacizma i opskurantizma svake vrste i početak kraja slobode mišljenja i štampe, koje su ionako žestoko ugrožene.“

sam. „Pritisak u ekspres loncu kojim predsedavaš na ivici je eksplozije“, reći ću mu, planirao sam. „U pravi si!“, reći će predsednik, pretpostavio sam. „Demokratska stranka će učiniti sve da smanji pritisak.“ Obećaće, nagađao sam. I tu će se naš razgovor završiti. Predsednik će krenuti dalje, on je predsednik svih srpskih građana i svih srpskih bolesnika, bez obzira na versku i nacionalnu pripadnost. Mnogo je pacijenata koji od njega očekuju čudo isceljenja, mnogo je mrtvih koji čekaju da gromko naredi: „Ustani, Milutine! Ili Radovane! Ili Milosave!“ Građani našeg ekspres lonca veruju u čuda i predsednici našeg ekspres lonca moraju da čine čuda. Ali Providenje se umešalo u besprekornu satnicu predsednikove posete, načisto je poremetilo pedantni protokol predsednika naše Vajmarske Republike. Tačno u deset i petnaest ujutru – samo deset minuta pre nego što će predsednik u pratnji svite vezira, savetnika i novinara zakoračiti na teritoriju Odeljenja neurologije – odjeknuli su – reklo bi se iz vedra neba – stravični pucnji iz vatrenog oružja, najverovatnije pištolja. „Atentat!“, rekao je Drempetić i hitro šmugnuo pod krevet. Sve je u trenutku postalo nepodnošljivo, stravično, kao da je došao kraj sveta ili bar kraj Odeljenja neurologije kao takvog. U magnovenju sam ugledao primarijusa Radakovića u paničnom begu prema terasi. Istovremeno sam čuo jauke mrtvih i ranjenih medicinskih radnika i pacijenata koji su – pokazalo se kasnije – stradali kao kolateralna šteta. Prava meta atentata, takođe se pokazalo kasnije, nije bio predsednik naše Vajmarske Republike, nego Geuleiter Odeljenja neurologije, primarijus Radaković. Predsednik je, hvala Bogu – i to

smo naknadno saznali – helikopterom hitno evakuisan u podzemni komandni bunker u Han Pijesku. Na kraju smo saznali i celu priču. Kockice su se konačno nekako složile. Primarijus Radaković je bio alfa mužjak. Imao je sve uslove da bude alfa mužjak: moć, ugled, novac i apsolutnu vlast nad Odeljenjem neurologije na koga je, radi komoditeta, smestio svoju ljubavnicu obolelu od jedne teške, ali potpuno izmišljene bolesti, bolesti koja će Radakoviću sasvim sigurno obezbediti mesto u istoriji patologije. Ljubomorni muž je – pre nego što su ga pripadnici elitne jedinice *Kobre* sa izvesnim zakašnjenjem pokosili rafalom i za svaki slučaj „overili“ – svoju ženu, Radakovićevu ljubavnicu, голу izvukao iz bolesničke sobe i pred zapanjenim očima prisutnih, posuo je perjem i polio katranom. A onda je počeo nasumice da puca. Lepo je to bio zamislio Radaković, nema šta. Ljubavnica bolesna, a zdrava kao dren, uvek nadohvat ruke. Njegov kabinet pretvoren u ljubavno gnezdo, krcat seksualnim gadžetima i pomagalicama. Išlo bi to tako do u nedogled, da tu strašnu tajnu ljubomornom mužu nije otkrila naša medicinska sestra Milica, kojoj je ljubomorni muž kao protivuslugu obećao glavnu ulogu u jednom filmu, još izmišljenijem od Radakovićeve dijagnoze. Imao je neke veze sa svetom filma taj ljubomorni muž, da mu ne pominjem ime, o pokojnicima sve najlepše. Ali polako! Sve po redu. Predsednik je, dakle, evakuisan, a primarijus Radaković je izvukao živu glavu, bar privremeno, jer se od metka spasao odvažnim skokom sa trećeg sprata, pravo u kontejner sa famoznim „medicinskim otpadom“ prepun krvavih i gnojnih zavoja, uoptrebljenih špriceva i sistema za

infuziju. Videli su ga posle, svog unezverenog, umazanog, načičkanog špricevima, kako žuri u laboratoriju da hitnom analizom krvi proveri nije li možda zakačio neku iz širokog asortimana zaraznih bolesti poput hepatitisa C, side ili nečeg još goreg. Konačni bilans masakra prouzrokovanog niskim strastima i bolesnim filmskim ambicijama bio je četvoro mrtvih i dvadeset troje teže i lakše ranjenih. Jedva su nekako sredili sav taj nered i obrisali svu tu krv sa uzalud očišćenih hodnika neurologije. Drempetić je tek kasno popodne ispuzao iz svoje Sigurne kuće pod krevetom. Svi mi, svi bolesnici na Odeljenju neurologije, bez obzira na nacionalnu, versku, rasnu i polnu pripadnost, bez obzira na dijagnozu, dobili smo po duplu injekciju morfijuma da bismo savladali stres i da bismo uopšte mogli zaspati. Bio je to, sticajem okolnosti Aprcovićev i moj poslednji dan na neurologiji i poslednji dan u životu računopolagača Drempetića. Aprcović i ja smo – svaki za sebe – doneli odluku da izađemo iz bolnice i da kraj sveta čekamo na nekom boljem mestu. A Drempetiću je iznenada pozlilo i to na samom početku TV dnevnika. Drempetić je željno iščekivao TV dnevnik da bi video i čuo izveštaj o tragičnom događaju na neurologiji, događaju od koga se bio blagovremeno sakrio pod krevet. Drempetić je toliko dugo bio zdrav, toliko je bio uhranjen i jak, da mu je trebalo dobrih petnaestak minuta da uopšte shvati da mu je pozlilo. Drempetić, jednostavno, nije sebi hteo da prizna da mu je pozlilo jer je bio iskreno uveren da nikada neće umreti. Bilo mu je, međutim, toliko pozlilo, toliko je bio bleđ, usne su mu bile toliko plave da sam kao najpokretniji odmah seo u invalidska kolica i odjurio po

ekipu za reanimaciju. Kada smo došli u sobu broj 4, Drempetić je već imao jedan *nock down*. Stara dama ga je u međuvremenu snažnim aperkatom bila oborila na patos, ali se Drempetić ponovo uspravio. „Šta je ovo, ljudi? Šta se ovo događa?“, rekao je. Svi smo ćutali. Drempetić jeste bio Drempetić. Ali smrt je bila smrt. Svi smo iz solidarnosti stajali na Drempetićevoj strani. Svi smo navijali za Drempetića. Momci i devojke iz ekipe za reanimaciju davali su sve od sebe, merili su mu pritisak, puls, stavljali mu masku sa kiseonikom, ali Drempetiću je bivalo sve gore. Drempetić to nije mogao podneti. Nije on bio naučio da mu bude loše. Svukao je s lica masku sa kiseonikom. „Zovite primarijusa Radakovića. Hitno.“ Rekao je. Neko od osoblja je pozvao primarijusa Radakovića, ali primarijus nije bio dostupan. Kako bi, posle svega, bio dostupan? Smrt je u tom momentu krenula u odsudnu bitku. Zadala je nevidljiv ali tako jak udarac da je i Drempetiću postalo jasno da mu je sudnji čas nadohvat ruke. Hteo je da ustane, verovatno da bi se sakrio pod krevet, ali više nije imao snage. „Neću da umrem! Čujete li, bre, vi! Neću da umrem i tačka!“, rekao je Drempetić. Već je na momente gubio svest. Ali se još nije predavao. Snažno se odupirao smrti. Potegao je i poslednji argument. Izvadio je iz džepa praznične pi-džame papirić i tutnuo ga u ruke našoj medicinskoj sestri Milici. „Pozovite ovaj broj! Recite da Drempetiću nije dobro. On će svakako nešto učiniti. On je u stanju da učini sve.“ Bile su to poslednje reči računopologa Drempetića. Smrt mu je zadala poslednji, odlučujući udarac i Drempetić je gromoglasno izdahnuo. Odmah su ga prekrili čaršavom, stavili na

pokretna nosila, mimoišli se sa nosilima koja su dovozila novog šlogiranog pacijenta i odvezli ga u mrtvačnicu. „Užasan dan.“ Rekao je Aprcović. „Užasan dan.“ Rekao sam. Aprcović je odmah zaspao. I meni se strašno spavalo. Sigurno bih i ja ubrzo zaspao da nisam ugledao papirić sa brojem telefona Drempetićevog moćnog zaštitnika. Mora da ga je u onoj pometnji naša medicinska sestra, Milica, ispustila na pod. Znatiželja mi nije dala mira. Seo sam u invalidska kolica, odvezao se na terasu, zapalio cigaretu i pozvao broj svemoćnog Drempetićevog zaštitnika. Iz slušalice se začuo hladni, izveštačeni glas operatera: „Telekom Srbija. Besplatno obaveštenje. Izabrali ste nepostojeći broj.“

O autoru

Svetislav Basara (1953, Bajina Bašta), romansijer, pripovedač i dramski pisac. Autor je preko dvadeset knjiga – romana, zbirki pripovedaka, drama i eseja. Dobitnik je više srpskih i međunarodnih književnih nagrada. Bio je ambasador Srbije na Kipru 2001–2005. godine.

Objavio je knjige priča *Priče u nestajanju* (1982), *Peking by Night* (1985), romane i novele, *Kinesko pismo* (1985), *Fama o biciklistima* (1987), *Na Gralovom tragu* (1990), *Napuklo ogledalo* (1986), *Mongolski bedeker* (1992, Nolitova nagrada), *De Bello Civili* (1993), *Looney Tunes* (1997), *Sveta mast* (1998), *Ukleta zemlja* (1995), *Kratkodnevica* (2000), *Džon B. Malković* (2001), *Srce zemlje* (2003), *Fantomski bol* (2005), *Uspon i pad Parkinsonove bolesti* (2006), *Dnevnik Marte Koen* (2008), *Izgubljen u samoposluzi* (2008), *Fundamentalizam debiliteta* (2009), *Tajna istorija Bajine Bašte* (2010), *Početak bune protiv dahija* (2010), drame *Bumerang*, *Oksimoron* (2001) i *Nova Stradija* (2009), knjige eseja *Na ivici* (1987), *Tamna strana Meseca*

(1992), *Drvo istorije* (1995) i *Virtuelna kabala* (1996), *Vučji brlog* (1998).

„Laguna“ je počev od 2009. godine objavila nova izdanja romana Svetislava Basare *Ukleta zemlja*, *Loonney Toons*, *Sveta Mast*, *Nauklo ogledalo*, *Mongolski Bedeker* i *Srce zemlje*.

Dobitnik je Ninove nagrade za roman *Uspon i pad Parkinsonove bolesti* i prvi dobitnik stipendije iz Fonda „Borislav Pekić“ za rukopis u nastajanju. Drame su mu izvodene na mnogim scenama a knjige prevedene na engleski, francuski, nemački, mađarski, bugarski, italijanski i makedonski jezik. Član je Srpskog književnog društva.